

BIBIANA

revue

XXVI. ROČNÍK
Cena / 0,70 €

o umení pre deti
a mládež

2

/ 2019

Z. STANISLAVOVÁ /

I. GAL DRZEWIECKA /

V. ANOŠKINOVÁ /

M. ŠUBRTOVÁ /

M. JINDRA /

T. REVAVOVÁ /

M. BALOGHOVÁ /

OBSAH

Zuzana STANISLAVOVÁ

DETSTVO A DOSPIEVARIE V ŽÁNROVÝCH,
TEMATICKÝCH A HODNOTOVÝCH
VARIÁCIÁCH / 1

Iveta GAL DRZEWIECKA

STÁLICE A MLADÉ HVIEZDY SLOVENSKEJ
ILUSTRÁCIE V ROKU 2018 / 10

Viera ANOŠKINOVÁ

KREHKÝ HUMOR V ILUSTRÁCIÁCH JURAJA
MARTIŠKA / 16

Milena ŠUBRTOVÁ

ČESKÁ LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ
V ROCE OSUDOVÝCH OSMIČEK / 18

Miroslav JINDRA

TEMATIKA INSCENACÍ NA PŘEHLEDKÁCH
AMATÉRSKÉHO DIVADLA DĚTSKÁ SCÉNA 2019
A ŠPÍL-BERG 2019 V BRNĚ / 28

Toňa REVAVJOVÁ

SVIATOK DETSKÉJ KNIHY V TRNAVE / 34

Magda BALOGHOVÁ

A MNE SLNCOM NA SVETE JE LÁSKA / 41

Katarína ŽELINSKÁ

TABU, ARCHETYPY A DIVÁK V DETSKOM
DIVadle / 48

Milena ŠUBRTOVÁ

PROČ OBRAZY POTŘEBUJÍ KNIHY / 51

Gabriela MIKULČÍKOVÁ

VZDELÁVACIE AKTIVITY PRE DOSPELÝCH –
ČÍTAME V PRIESTORE KNIHY / 53

Ceny udelené v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska 2018 / 57

Najkrajšie knihy Slovenska 2018 / 57

Bienále ilustrácií Bratislava v Ženeve / 60

BIB 2017 v Južnej Kórei / 62

2. apríl – Medzinárodný deň detskej knihy / 64

RECENZIE / 66

Dávid Dziak / Nikola Aronová: Posledný
dar Zvuku; Ján Kačala / Jozef Krajčí:
Diamant v hrude nezhlíje; Simona
Balogová / Petra Hilbert: Pepína
z Longitálu

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Číslo zredigovala EVA CÍFERSKÁ

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom
dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,
tel. 02/ 54 41 84 88; IČO oo 682 357

Obálka a typografická úprava Dušan Babjak

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozšíruje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava,
bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Autorom ilustrácií na obálke i vo vnútri čísla je Juraj Martiška

Číslo vyšlo v júni 2019

ISSN 1335-7263

Detstvo a dospeevanie v žánrových, tematických a hodnotových variáciách

Pohľady
do pôvodnej prózy
2018

1. časť

zuzana stanislavová

Realisticky modulované príbehy zo života detí a dospevajúcich boli v čitateľskej ponuke pôvodnej prózy v prvých desaťročiach po páde režimu (t. j. v 90. rokoch a čiastočne aj po roku 2000) pomerne nedostatkovou komoditou. V poslednom čase sa však karta obrátila a z roka na rok je v tomto žánrovo-tematickom subsystéme možné sledovať prírastok. Bezpochyby má na tom zásluhu aj vydavateľstvo Perfekt, ktoré zborníkmi poviedok stimulovalo záujem prozaikov o žáner poviedky zo života detí a ktoré takto „vyprovokovalo“ vznik viacerých zaujímavých titulov; za všetky spomeňme úspešný poviedkový súbor *Trinášť* (2012) Jany Bodnárovej alebo prózu *Adela, ani to neskúšaj* (2016) P. Karpinského), resp. viaceré celkom úspešné knižné debuty. Aj v minuloročnom, v poradí už štrnásťom poviedkovom súbore **HU!** (zost. Peter Karpinský, Perfekt) nachádzame príbehy, ktoré zachytávajú život súčasných detí a v zaujímavých pohľadoch odzrkadľujú pozitíva i negatíva vzťahov medzi generáciami ro-

dičov, starých rodičov i detí, skutočné hodnoty kamarátstva, prírody a prostých morálnych kvalít. Povedky prešli hodnotením nielen odborníkov, ale aj vybraných detských kolektívov a vysokoškolských študentov; dá sa teda usúdiť, že problémy, ktoré sa v nich objavujú, vskutku reprezentujú značnú časť záujmov súčasných detí.

Rok 2018 bol k žánrom spoločenskej prózy pre deti a mládež prajný; vydánych bolo pomerne veľa príbehov tohto typu, hoci, pravdaže, rozličnej umeleckej kvality. Nachádzame v nich viac či menej zaujímavo a podnetne spracované témy rodiny, školy, priateľstiev, lások, zábavy, detských hier i smútkov. Publikované príbehy svedčia o tom, že súčasní autori už poznajú svet dnešných detí (absencia tohto faktu bola bezpochyby jednou z príčin, prečo po zásadnej zmene spoločenských podmienok u nás spoločenská próza takmer vymizla) a prostredníctvom detského príbehu dokážu ukázať na mnohé problémové aspekty dneška.

DOMOV A RODINA AKO RÁMEC DETSTVA

Prirodzený životný priestor detských hrdinov a ich osobnostného dozrievania tvorí rodina. Poskytuje ľudskému mládalu istotu, vytvára pocit domova, ale môže aj zneistovať, ba dokonca hlboko traumatizovať. V modeloch rodiny sa (niekedy nenápadne, inokedy otvorene) zrkadlí spomienka autora na detstvo a rovnako samozrejme aj autorova schopnosť reflektovať dynamicke premeny tejto základnej spoločenskej bunky na základe citlivého pozorovania.

K vytvoreniu pôsobivého obrazu detského sveta dochádza vtedy, ak sa pocit vlastného zažitia detstva synergicky prepojí s tým, čo patrí k jeho invariantným, nadčasovým znakom. To sa udialo v jednom z najkrajších príbehov roka 2018 pre začínajúcich čitateľov, v príbehu Tone Revajovej **Rok Sivka ohniváka** (il. Juraj Martiška, Trio Publishing). Rozprávanie o malej Anne autorka situovala do jedného školského roka a prázdnin. Pre protagonistku sa rok nezačal najlepšie: zrazu sa v škôlke, v ktorej nepozná nikoho, ocitne bez staršej sestry, školáčky Magdalény. Pobyt v škôlke vníma ako nevyhnutný čas čakania na školu („Iba tu čakám, kým pojdem do školy“, s. 9) a na to, keď si konečne bude vedieť sama čítať knihy. Dlhý čas čakania jej pomáha krátiť hojdací koník, ktorému dá meno Sivko ohnivák a ktorý ju v snoch unáša k hviezdam. Túžbu po škole a po schopnosti čítať ešte podnieti pobudnutie na naozajstnom vyučovaní v škole, keď Magdalénkina spolusediača Libuška ochorie. Keď zdedí vytúžený šlabikár, lebo Libuška sa premenila na anjela (to, čo táto premena znamená, zostáva v chápaní malej Anny len

nejasným tušením, rovnako ako súvislost medzi uplakanou Libuškinou matkou a školskou taškou, ktorú si našla pod vianočným stromčekom), sama sa naučí čítať pomocou domina a šlabikára. Narodí sa braček, prídu prázdniny a konečne – už v novom bydlisku, na dedine – začne sa školský rok. Ibaže ju čaká veľké sklamanie: malá Anna bude mať šesť rokov až v novembri, a tak ju riaditeľ do školy nechce zapísat. Dievčatko si však zápis do školy „vychodí“: denne príde do triedy s taškou a šlabikárom, denne ju riaditeľ pošle preč, až napokon kapituluje a do školy ju zapíše.

Neštýlizovaný obraz harmonickej rodiny vytvára láskyplný životný priestor na autentické a emočne a esteticky veľmi silné stvárnenie detskej túžby po poznávaní. Autorkin štýl je pritom jednoduchý, s presnou formuláciou myšlienok, opierajúcou sa o výborne odhadnutý spôsob detského vnímania sveta, ktorý absorbuje aj detsky naivnú racionalizáciu vecí („Viem, že tam len čakám, kým pojdem do školy“, vraví si. „Ale nemusím čakať hladná. Ked' človek čaká hladný, trvá to oveľa dlhšie“, s. 13). Úsmevnosť detskej filozofie zmäkčuje vážne veci života a robí ich primeranými veku protagonistky a adresáta. Vďaka tomu je jemne a citlivovo sprítomnený už spomínaný fénomén smrti, ale zaujímavo a „trefne“ je vyjadrená aj podstata estetického zážitku s katarzným účinkom: „Prečítala som tú novú knihu,“ povie. „Bola krásna a smutná. Preto pläčem. Prišla na mňa taká strašná radost“ (s. 44). Vášnivá túžba dievčatka po škole a po knihách môže nenápadne povzbudzovať čitateľský appetít dieťaťa.

Ak v prípade T. Revajovej máme dočinenia s latentnou spomienkou, v knihe Petry Hilbert (= Štrelingerovej) **Pe-**

pína z Longitálu (il. Maria Makeeva, Slovart) je spomienkovosť čitateľná celkom zretelne. Odkazuje na ťu už dedikácia: „*Vincentovi a domu, v ktorom sme žili v rokoch 1978 – 2012*“. Spomienkovosť explicitne potvrzuje aj predstavu Tamary Šimončíkovej Heribanovej, v ktorej sa ozrejmuje identita autorky, genéza knihy a jej ilustrovania a prezrádza sa i fakt, že kniha vyšla po predčasnej smrti autorky. Ponor do spomienok potvrzuje potom aj autorský prológ a epilóg; v prológu sa situujú epizódy do geografickej lokality Longitálu, pričom miestopis je taký konkrétny a presný, že si ho dokáže sprítomniť aj ten, kto tam nikdy nebol. Priestor popri všetkej konkrétnosti a miestami deskriptívnosti však nestratil rozmer poetickosti, na čom má zrejmú zásluhu výtvarné videnie autorky. Text nadobúda osobitý kolorit vďaka spomínaniu, tvoriacemu organicky zapracovaný „soundtrack“ rozprávania, vedeného z aspektu osemročného dievčatka, pričom však dominuje pamäť na pocity, drobné objavy a „prvé veci“, s akými sa každý z nás stretol, keď objavoval najbližší priestor svojho detského sveta. Malé objavy osemročného dievčatka sa dejú aktívne a samostatne, aj s účastou rodičov či starkej Katinky, a týkajú sa nielen priestoru fyzikálneho, ale aj sociálneho (pohľad na sociálnu sféru rodiny a Longitálu nesie v sebe jemný dobromyselný humor). V rozprávaní sa do nedeliteľného celku spájajú detské postrehy, pocity, fantázia, ale aj to, čo dieťa pozná z rozprávaní v rodine alebo k čomu sa dopátra vlastnou zvedavosťou. Rodina je pre Pepínu samozrejmým priestorom istoty s jasnými pravidlami (ktoré sa pravdaže prekrocia, keď sa na to naskytne príležitosť). Vždy je to však cesta k širšiemu, detskej predstavivostiou

ozvláštenému reflektovaniu okolia a ľudí v ňom. V tomto priestore potom aj smrť, ktorá vezme Pepíne mamu, je vyjadrená metaforou kvetov, rozkvitnutia a motýľa. Jemnou nostalgiou spomínania na detstvo osloví kniha do spéľeho čitateľa. Upriamením pozornosti na krásu a zaujímavosť drobných detailov, na to, že práve z nich sa skladá šťastie, že okolitý svet je zázračný a dobrodružný a každá živá bytosť originálna, má zasa šancu prihovoriť sa detskému čitateľovi.

Rodina (popri piateľstve detí) zohráva významnú úlohu aj v knižnom debute Jany Šajgalíkovej ***Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi, alebo prečo sa nás naši neopýtali, prečo sme bez dovolenia išli von*** (il. Daniela Olejníková, Literárne informačné centrum). Príbeh o piateľstve, o veľkej detskej túžbe, o sklamaní a nevyhnutnosti vydrotiť sa s ním má síce v názve označenie „rozprávka“, ale fikčný svet príbehu je postavený na realizme. Pre svet detí tvoria rámec dva modely rodiny. Max žije v úplnej rodine, Ema je z rozvedenej rodiny a žije v striedavej starostlivosti mamy a otca. Na tomto pozadí sa rieši problém, ktorý zrejme najviac definuje súčasné medzigeneračné vzťahy: deti súce cítia lásku rodičov, rodičia (aj pri „striedavke“) im poskytujú starostlivosť a istoty, ale vo svojej najhlbšej podstate žijú obe generácie skôr vedľa seba než naozaj spolu. Otázka v podtitule knihy, „*prečo sa nás neopýtali?*“ vyznieva ako výčitka a signalizuje, že rodičia sa nezáujímajú o podstatu problémov svojich detí a že na druhej strane ani deti samy od seba nevyjavia to, čo ich najviac trápi. Oboje svedčí o skrytej medzigeneračnej bariére.

Tento aktuálny problém súčasných medziľudských vzťahov sa v príbehu

stal spúšťačom epického diania. Na začiatku je (detsky naivným) dôvodom, prečo chcú osemročná Ema a jedenásťročný Max napísať spoločnú knihu o deťoch pre dospelých, aby tí konečne naozaj začali deťom rozumieť. Pes Gagarin, na ktorého odkazuje titul knihy, a jeho strata slúži na vyjadrenie faktu, že na domáčich miláčikov „*sme niekedy ovela lepší ako na seba*“ (s. 19). Vlastný príbeh sa rozvíja ako konfron-tácia dvoch naračných perspektív: kapitoly striedavo rozpráva Ema a Max. Obidvom sa život zauzlí vo chvíli, keď sa na jednej z prechádzok Maxov pes Gagarin záhadne stratí. Odvtedy akoby sa pokazilo všetko, aj ich priateľstvo; každý zostáva sám so svojím zármutkom. Deti sa ešte samy od seba nedokážu z neho vyrozprávať a dospelí

sa spoliehajú na starú pravdu, že čas všetko vylieči. Všetko sa však v skutočnosti ešte viac pokazí nedorozumením, ku ktorému príde vo chvíli, keď sa deti opäť stretnú – a za nedorozumením je opäť nedostatočná komunikácia, neochota dospelých pátrať po podstate problému. A aj keď napokon čas skutočne všetko zdanlivo dáva do poriadku, v deťoch zostáva nostalgia za niečím krásnym, čo symbolizuje vzťah ku psíkovi Gagarinovi. Šajgalíkovej príbeh je popri upozorňovaní na deficity medziludských vzťahov a krehkej nostalgii vtipný a poetický.

V rodine zostala ukotvená vo svojej najnovšej knihe **Hanka a Adam** (il. Noémi Ráczová, Verbarium) aj Petra Nagyová-Džerengová. Autorka pokračuje v tvorbe krátkych, humorne lade-

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

ných príbehov, aké v minulých rokoch prezentovala v knižnej sérii o Kláre; tentoraz je v centre pozornosti dvojica podarených súrodencov a ich výmysly, ktoré spravidla vypália celkom inak, než bol pôvodný zámer. Malí čitatelia dostali tak do rúk nenáročné, ale vtípne čítanie.

Obraz rodiny, dvoj i viacgeneračnej, úplnej i ochudobnenej o jedného z rodičov, s viacerými súrodencami alebo len s jedináčikom, bol v literatúre pre deti a mládež doposiaľ dobre zabývaný. Rok 2018 však v tejto téme priniesol inováciu: prvú knihu pre deti, ktorá im približuje život rodiny bezdomovcov. **Sára a zázračný stôl** (il. Alicia Račicová, Nota Bene) Zuzany Csontosovej je druhou publikáciou autorky s téhou bezdomovectva. V prvej (Zátulaný Gombík, 2014) ju priblížila prostredníctvom muža a psíka. Tentoraz ide o postavu matky a deväťročného dievčatka, ktoré museli utiecť od násilníckeho otca a ubytovať sa v prenajatej chatke v záhradkárskej oblasti. Ich život je poznačený nielen skromnosťou a nepohodlím, ale aj bezradnosťou z toho, čo bude s nimi, keď sa záhradkárska oblasť začne likvidovať. V chlade a provizórnom zariadení bez základných civilizačných vymoženosťí je záchytným bodom pre obidve hrdinky ich vzťah a vzájomná opora, ktorá matke dáva silu bojovať a dievčatku vydržať a tešiť sa z drobností, aké iným deťom pripadajú ako bezvýznamná samozrejmosť (fixky, hárok papiera, gumené čižmy, skutočný stôl namiesto starého kufra...). Príbeh o tom, ako si matka s dcérou hľadajú nové bývanie, využila autorka na to, aby deťom sprítomnila viaceré ohrozenia, číhajúce na ľudí bez stáleho domova: nedostatok finančných prostriedkov na slušné bývanie, katastrofálna úroveň lacných

ubytovní, ťažkosti s pozháňaním ceno-vo prístupného sociálneho bytu a pod. Je evidentná snaha podať čitateľovi informáciu, čo potvrdzuje druhá časť knihy z autorstva Ninu Beňovej, v ktorej sa problémy ľudí bez domova vy- svetľujú vecne a explicitne. Csontosová informácie odieva do príbehu, ktorý sa napokon skončí šťastne, vytvore-ním nielen fyzického priestoru domo-va v získanom sociálnom byte, ale aj kompletnej rodiny s matkínym novým partnerom. Harmonické uzavretie prí-behu zaiste vychádza v ústrety detskej potrebe pozitívneho riešenia problému, hoci umeleckej hodnote textu to nepridal. Tento typ publikácií plní však záslužnú inštruktívnu funkciu: ší-riť osvetu vo vzťahu k ľuďom bez do-mova, upozorňovať na fakt, že spoločnosť má v tomto smere vážne rezervy a každý z nás môže svojím dielom pri-spieť k riešeniu tohto problému.

KEĎ SME SPOLU... PRIATEĽSTVO V PRÍBEHOCH PRE DETI

Príbehy o priateľstve medzi deťmi inklinujú v posledných rokoch najmä k situácie, resp. charakterovo komickým príbehom. Do tejto línie zapadá aj próza Kristíny Mišovičovej **Decká z mesta sa (ne)vedia bit'** (il. Zuzana Dreadka Krutá, INAT). Reklama tejto knihy hovorí o „superzábavnom“ číta-ní. Zrejme ani celkom neklame: epi-zódky situované do lokality Malých Karpát, ktoré zažívajú dvaja spolužia-ci-piataci pri vypracúvaní projektu za-meraného na poznávanie okolia svojej obce, sú skutočne orientované predo-všetkým na pobavenie. Dvojicu prota-ponistov tvorí jeden „domáci“ a jeden „prišelec“, ktorý sa z mesta pristahoval len pred pár mesiacmi. Vtip má byť

v tom, že chlapci si navzájom „nesadnú“ a dostávajú sa do potýčok, ktoré sa končia u riaditeľa školy. Ten to napokon vyrieší uložením úlohy: vypracovať vo dvojici projekt, v ktorom zdokumentujú život blízkeho lesa. Počas spoločných vychádzok sa chlapci postupne zblížia, sami nevediac ako. Vtipnosť epizód, ktoré spolu prežijú, než sa tak stane, je založená najmä na situačnej komike. Rolu v tom zohráva aj kresba charakterov na báze protikladu mestského dieťaťa obloženého technickými prostriedkami a vidieckeho chlapca s užším vzťahom zasa k prírode. Potiaľ je to v poriadku. Čo však nie je celkom v poriadku, to je značná miera infantilnosti v profilovaní postáv: ide o piatakov (predpokladom by teda bolo, že aj čitatelia by sa mali pohybovať približne v podobnom vekovom pásmi), ale naivita pohľadu na prírodu u mestského chlapca je pomerne neuveriteľná: tažko predpokladať, že by hoci mestský piatak nepoznal žihľavu či mravenisko, že by na kliešťa reagoval otázkou, či teraz zomrie. A naopak – rovnako tažko je predpokladať, že by dedinský tínedžer nevedel, že králiky nežerú orechové listy a pod. Diskutabilné sú aj zdrobnenia v slovníku v podstate pubertálnych postáv (mama hovorí piatakovi, aby si upratal „izbičku“) a v pásmi rozprávača (mamička, otecko). Výhrady možno mať k stavbe replík v dialógoch detských postáv: veľmi často sú neživotné, knižné – jednoducho: deti tak nehovoria. Vznikla teda kniha, ktorá môže byť zábavná zobrazenými akciami, ale nudná ich naratívnym stvárnením.

Bez problémov nie je ani kniha Hany Naglik (= Silvester Lavrík) **Mikuláš, Ježiško a iné komplikácie. Dóm-kostol a jeho tajné dejiny** (il. Hana Naglik a Daniela Muranová, Slniečko-

vo). Príbeh jedenásťročného Mikuláša, jeho kamarátky Lucie a chlapcovej mladšej sestry Rozálie je situovaný do Košíc. To, čím kniha zaujme, je presný miestopis mesta, najmä Dómu a priľahlých ulíc centra, na základe ktorého sa dá o ním nadobudnúť vcelku zreteľná predstava. Vlastný príbeh je sporý: Mikuláš, ktorého otec-hudobník je práve za oceánom na turné a mama čaká práve okolo Vianoc narodenie dvojčiek, má problém s tým, že jeho dve želania Ježiško nedokáže splniť. Preto sa rozhodne abdikovať na pozíciu ministra v Dóme sv. Alžbety Uhorskej, ibaže má problém povedať to prísneemu kostolníkovi. Jeho vnútorný boj tvorí pozadie diania odohrávajúceho sa medzi 6. decembrom a Štedrým dňom. Danie má v sebe kus vtipne parodovanej mystiky (zážitok v kostole so sv. Jozefom a jeho stolárskym náčiním), komiky aj vážnosti (Lucia zápasí s rakovinou), text je však dosť zaťažený verbalizmom. Autor totiž rád vytvára komplikované (miestami kvetnatovo intelektuálne) výpovedné konštrukcie, ktoré sú sice samy osebe väčšinou vtipné, ale rozbíjajú dianie a príliš retardujú aj tak málo dynamický dej.

Nenáročné, vtipné príbehy-humoresky o spolužití rodiny a psíka ponúkla mladším čitateľom skúsená Jaroslava Kuchtová príbehmi **Náš pes je Hunčút** (il. Viktor Csiba. Mladé letá). Epizódy zahrnujú prvé mesiace školského roka, čo zároveň pre psa znamená aj prvé mesiace bývania v novom dome. Autorka vtipne vyriešila „komunikáciu“ medzi ľuďmi a psom: na jeho „replikách“ (vyznačených boldom) je podstatné to, že vyjadrujú reakcie, aké na zvieratách reálne možno „odčítať“. Z príbehov vanie láskavosť vo vzťahu k zvieratám, ale zároveň náročnosť; v podtexte je čitateľný výchov-

ný prístup k nim, aj jednotlivé epizódy nie sú len nezáväzne hravými, humorými naráciami, ale obsahujú i diskrétnu vmontované poznanie o tom, čo je vo výchove psa a v správaní sa človeka k nemu podstatné a správne. Komický rozmer zaiste dodáva textu animálny uhol personálneho rozprávača (ten sa kombinuje s autorským). Vzniklo prosté, nenáročné čítanie, ktoré malých čitateľov zaiste poteší, ale rozvinie aj ich empatiu voči animálnemu svetu.

DOSPIEVANIE V RADOSTIACH A STRASTIACH

V posledných rokoch sa živšie prejavovala aj spoločenská próza pre dospejajúcich (a mladých dospelých) – pravdaže, najviac v žánri dievčenského románu, kde boli aj najväčšie problémy s estetickou hodnotou, ak si však odmyslíme napr. tretí diel chlapčenskej série Júliusa Belana *Super strela, Carlos!* (Slovart), v ktorej autor pokračuje v stereotypnom, nenápaditom až brakovom rozvíjaní futbalových úspechov svojho protagonistu.

V pôvodnej próze o dospievaní sa v podstate len pomaly darilo a darí odbúravať viaceré tematické tabu. V podstate stále patrí k tabuizovaným tématam napr. aj násilie a zvrátenosti páchané na deťoch v rodine. Povedky s takýmito náznakmi sa vyskytujú v zborníkoch z vydavateľstva Perfekt – spravidla ide o zanedbávanie starostlivosti o dieťa, ako je to napr. v poviedke Gabriely Futovej Moja mama je dobrá (2012) alebo Kvety Daškovej Zoška (2014). Problém domáceho násilia nájdeme literárne tematizovaný aj v príbehoch Petra Glocka (Tri vety pre ospedalské siroty, 2004), Vincenta Šikulu (Anjel Gabriela, 2000), mihne sa v próze Marianny Ko-

morovej (Milión krokov do bezpečia, 1994) či Anny Robertovej Michalovej (Marianka, 2011) a v niektorých ďalších príbehoch. Problém pedofílie v rodine však v pôvodnej próze ešte spracovaný neboli. Objavil sa v príbehu autorky početných bestsellerov Kristíny Ježovičovej *#nevyslovené* (CooBoo). Obraz dospievania dvoch postáv, chlapca Frederika a dievča Violy, je situovaný do roku 1999 (Viola) a 2017 (Frederik). V oboch prípadoch sa autorka sústredila na približne jeden mesiac v ich živote, v ktorom sa udeje niečo výnimocné, čo napokon v epilógu dá konečný zmysel faktu, že sa hrá s dvoma protagonistami. Narácia prebieha strieľavo z aspektu Frederika a z aspektu Violy. Postavy sú koncipované kontrastne: na jednej strane je obézny, v škole šikanovaný Frederik, o ktorom sa čitateľ postupne dozvedá, že je sexuálne zneužívaný vlastným otcom a jeho obezita je vlastne obranou pred otcovými zvrátenými chúťkami; na druhej strane je krásna, sebavedomá Viola, ktorá žije tak trochu ľahkomyselným životom, rozhoduje sa medzi dvoma chlapcami a v dňoch, v ktorých prebieha rozprávanie, trpí nielen absenciou otca, ktorý rodinu opustil, ale aj podozrivými žalúdočnými problémami. Obidve postavy prekonávajú protichodný proces. Frederik sa stáva akceptovaným gitaristom a spevákom kapely (v tejto súvislosti vstupuje do príbehu odkaz na amerického rockera Chestera Benningtona vrátane detailu zneužívaného chlapca z jeho biografie) a postupne získa silu postaviť sa otcovi na odpor. Pod vplyvom Benningtonovej samovraždy sa prizná matke, v akej situácii sa niekoľko rokov nachádzal. Fredyho rozprávanie autorka pomenovala ako dianie „pred koncom“. Čitateľ má totiž možnosť sledovať vyús-

tenie jeho vnútorného zápasu, v tom rámci to, ako hlboko dokáže sexuálne zneužívanie rozvrátiť osobnosť človeka, ako ľažko poškodzuje schopnosť normálne fungovať v partnerských vzťahoch, ako podráva sebavedomie a pocit vlastnej dôstojnosti; a toto patrí k najväčším prínosom románu. To, že práve dievčenská postava, ktorá do Fredyho života cez pôsobenie v hudobnej skupine vstúpi, trpí buľímiou, môže čitateľ vnímať už ako čoosi, čo je v danom kontexte nadbytočné, nad estetickú mieru. Viola sa naopak blíži k novému začiatku; skutočnosť, že ide o začiatok v zmysle rozhodnúť sa pre jedného z dvoch chlapcov a že to rozhodnutie padne na toho, s ktorým čaká dieta, je už vec stručného dopovedania príbehu v epilógu, v ktorom

sa osudy oboch protagonistov spoja v pozícii matky (Viola) a syna (Frederik). V texte takmer nie sú naznačené indície tohto vzťahu, autorka dôsledne pracuje so sujetovým tajomstvom. Späťne si však čitateľ dokáže pripomeneť niektoré reakcie Frederikovo otca ešte v role Violinho nápadníka – a zrazu zapadajú do celkového zmyslu príbehu, aj do problému sexuálneho zneužívania v rodine. K. Ježovičová zámerne tvorí príbehy napínavé a senzačné a to potvrdzuje aj táto próza. O tematizovanom probléme však hovoriť treba – a hovorí sa o ňom ľažko, najmä tým, ktorých sa bytosne dotýka. Ježovičová hovorí o ňom otvorene, priamo, využívajúc (naštastie nie zneužívajúc) typické znaky tínedžerského vyjadrovania, so zámerom, aby tí, ktorí

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

sa ocitnú v podobnej situácii ako Fredy, o svojom probléme nemlčali.

Protikladne sile problému, ktorý tematizovala K. Ježovičová, a napokon aj v protiklade k jej spôsobu spracovania predmetnej témy rozpačito vyznieva príbeh dievčenského a chlapčenského dospievania rovnako skúsenej autorky tínedžerských príbehov Zuzany Štelbaskej (*Takmer*) **dospelé poviedky** (il. Ivana Šáteková, IKAR). „Mladí dospelí“ zažívajú v jednotlivých epizódach starosti so vzťahmi a celé to je rámcované pohľadom dvoch pouličných mačiek, ktoré zrejme mali naráciu a uhol nazierania na dospievanie ozvláštnit. Autorka však z toho nevyťažila (možno zamýšľaný) ironicko-komický nadhľad, ale skôr pomerne intenzívnu trápnosť.

Žiadnym veľkým prínosom do čítania tínedžerov nie je ani príbeh inej skúsenej prozaičky, Leny Riečanskej **Niečo ti pošepkám** (il. Lucia Zajac, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov). Nieže by bola narácia nevypracovaná, aj postavy sú vcelku sympatické, len vzťahy medzi postavami (najmä medzi dospelými a mladými) sú akési umelé a epizódy príbehu jednej letnej lásky dosť triviálne. Kvalite príbehu neprospeje ani literárne štylizovaná komunikácia medzi dospelými (resp. seniormi) a mladými. Falošne vyznieva rýchle vyriešenie vzťahovej krízy Janiných rodičov po Janinom útek u z domu, keď sa dozvie, že otec od rodiny odchádza k novej partnerke. Celá táto epizóda vyzerá ako autorkino východisko z núbze: bolo treba nejakým spôsobom vniest do pomerne nudného príbehu napätie, a tak sa použil v podstate veľmi ošúchaný motív, navyše uzavretý idylickým spôsobom. Z protikladu Janinej rodiny s nadbytkom hmotných statkov, ale nedostatom autentických vzťahov, a Tomá-

šovej rodiny, v ktorej je to naopak, je dosť priamočiaro (pretože to zaznie aj v replikách postáv) čitateľné posolstvo o tom, čo je v živote skutočná hodnota.

Napriek formulovaným výhradám je príbeh L. Riečanskej ešte stále neporovnatelne priateľejší ako príbeh Maťaša Andrejčíka **Ja, hviezda Michaela (alebo ako sa stať šéfkou školy)** (il. Ľuboš Balogh, AlleGro Plus). Čažko povedať, či je próza myšlená vážne, alebo ako paródia dievčenského tínedžerského príbehu. Cynizmus priameho rozprávania trinásťročnej protagonistky by hovoril za paródiu; naivita, s akou sú vytvárané neskutočne ploché charaktere, náhodnosť motivácie konania postáv a kombinácií epizód (napr. motív modelingu v súvislosti s protagonistkou), nedostatočný odstup od rozprávaného, primitívny humor, to všetko by zasa hovorilo o tom, že sa autor vážne, ale neúspešne pokúšal stvoriť dievčenskú novelu. Zarážajú niektoré surové scény (fyzická bitka trojice dievčat, kopnutie spolužiaka do rozkroku), najmä však absencia latentného hodnotiaceho postoja nasmerovaného k čitateľovi. M. Andrejčík vytvoril čosi, čo čažko nazvať inak ako gýč.

Ukazuje sa teda, že realistická línia pôvodnej prózy pre deti a mládež je kvantitatívne bohatá, hodnotovo však nie bezproblémová. Popri vynikajúcich opusoch vyskytujú sa v nej (ako každý rok) aj diela slabšie a slabé; problematická je vo viacerých prípadoch práca jazykového redaktora. Podobné neduhy sprevádzajú aj líniu fantažnej a vecnej literatúry, o ktorej bude reč v pokračovaní.

Iveta gal drzewiecka

Stálice a mladé hviezdy slovenskej ilustrácie v roku 2018

Minuloročná produkcia kníh pre deti a mládež opäťovne potvrdila, že ilustrátorská tvorba našich výtvarníkov predstavuje plnohodnotnú súčasť „multiverza“ svetovej ilustrácie. Ak by sme ju mali prirovnáť k hviezdnej oblohe, aj v roku 2018 sme na nej mohli pozorovať žiaru stálic, ktoré sa pohybujú po známych obežných dráhach, no i zrod a slabné žmurkanie nových hviezd či neočakávané astronomické úkazy.

NEBESKÁ SFÉRA TRADIČNÝCH ILUSTRÁTORSKÝCH TECHNÍK A POSTUPOV

Základňu slovenskej ilustrácie predstavuje tvorba etablovaných ilustrátorov, ktorých vydavateľstvá oslovujú v súvislosti s určitými literárnymi žánrami pre ich vyprofilovaný ilustrátoriský prejav. **Martina Kellenbergera** poznáme v poslednej dobe ako ilustrátora, ktorý vizuálne stváriuje literárne diela čerpajúce z folklórnych tradícií, regionálnej histórie a povestí. Tomu zodpovedá aj cha-

rakter jeho ilustrácií, v ktorých sa mieša motivácia, ornamentálnosť a žartovnosť ľudového umenia s hravou imagináciou. V tomto duchu sa nesie i výtvarné spracovanie minuloročnej rozšírenej reedície tradičných rozprávok a hádaniek P. Glocka Čarovala Anička, šalamúnska hlavička (vyd. Daxe) či výber Šikulových práz Deti (vyd. Ikar). Ten dostał zásluhou **Márie Rojko** svieži grafický dizajn vyvažujúci barokovú dekoratívnosť Kellenbergerovej perokresby. Aj pre ilustrátorský svet však bolo nepochybne významnejšou udalosťou vydanie slovenského prekladu fantazijnej rozprávky M. Endeho Čárymáryfučpunč (vyd. Ikar). M. Kellenbeger k nej vytvoril ilustrácie ešte pred takmer tromi desaťročiami, no kvôli ponovembrovým udalostiam a odloženému vydaniu zostali pred publikom dlho skryté na dne zásuvky. Z dnešného pohľadu sa v nich Kellenberger predstavil v atypickom žánri a výtvarnej polohe; nonsenzuálny príbeh plný čarodejníkov a alchýmie mu umožnil naplno rozvinúť vtipné a zároveň bizarné prepojenia rozprávkového a moderného sveta.

Povest činorodého a širokospektrálneho autora potvrdil **Juraj Martiška**. Je-

ho vecné ilustrácie k heslám populárno-náučnej encyklopédie M. Hlušíkovej *Starovek pod lupou* (vyd. Perfekt) charakterizuje graficky príťažlivá dokumentárna hodnota. Z hľadiska žánru, ktorý sa u nás objavuje iba raritne, je pozoruhodné vydanie výberu Martiškových komiksov (3x *komiks*, vyd. Perfekt). Príbehy sú situované do histórie a prinášajú nielen zábavné a dobrodružné čítanie, ale aj morálne ponaučenie. Pre autora príznačné lavírovanie medzi pôlmi kresleného humoru a nežnej poézie napĺňajú akvarely v knihách pre najmenších (E. Slobodová: *Slovenské riekankys, rečňovanky, veršovanky a vyčítovanky*, vyd. Fortuna Libri; H. Marčeková: *Ako sa Otko potkol o Fidlibuma*, vyd. Ikar). Tendenciu k experimentálnemu uvoľňovaniu ilustratívnosti v prospech maliarskeho náznaku však naznačuje výtvarné stvárnenie dvoch ďalších kníh – detského príbehu T. Revajovej *Rok Sivka ohňaváka* (vyd. Trio Publishing) a románu pre starších čitateľov *Zádušní mše za hrabénku* (vyd. Jas) od českého autora J. Holuba.

Peter Uchnár a Vladimír Kráľ sú ilustrátori, ktorých takisto netreba nijako zvlášť predstavovať. Obidva, hoci každý po svojom, využívajú recepcnú príťaživosť maliarskej bravúry a programovo narábjajú s ponorom diváka do nadrealného sveta rozprávania. Uchnárove ilustrácie (K. Mikolášová: *Príbehy z prameňa*, Vydavateľstvo SSS; M. Rúfus: *Koza rohatá a iné rozprávky*, vyd. Perfekt; S. Repaský: *Natálkine dobrodružstvá*, vyd. Albatros) sa už tradične pridržiajú u publika overeného imaginatívneho realizmu a rozvinutej fantazijnosti. Na konte V. Krála pribudla okrem ďalšej zo série obojstranných kníh s tradičnými detskými rozprávkami (M. Ďuríčková: *Janko Hraško/O Janíčkovi*, vyd. Buvik) veľkolepá ilustrátorská výbava Hevie-

rovej *Vtáčej legendy* (vyd. Trio Publishing). V rozprávkovom príbehu o vtáctve a lietaní sa ornitologická faktografia preplňa s mytológickej fikciou, čo odráža i Králov robustný, archetypálny spôsob tvarovej štylizácie a zemitá farebnosť malieb, čímsi pripomínajúce archaické formy výtvarných kultúr staroveku. Zmes chvejivých maliarskych faktúr, plastických a grafických foriem (lineárna kresba, šrafúry, štruktúry) vyjadruje nežnú a ladnú, ale aj démonickú a mystickú krásu obyvateľov vtácej ríše. Ilustrátor do malieb vkladá humorné, surreálne a nonsenzuálne prvky, čím sa tento svet stáva pre človeka ešte viacej záhadným a neuchopiteľným. V líniu imaginatívneho poetizmu, blízkej dvom spomenutým autorom, nesie sa aj obrazové stvárnenie *Povestí, príbehov a povediečiek z východu Slovenska* (Ľ. Petraško, Vydavateľstvo Matice slovenskej) od **Anny Hausovej**, významnej výtvarníčky východoslovenského regiónu.

Ďalšou z ilustrátorovských stálic, ktoré odolávajú lákadlám digitálnych technológií, je **Martina Matlovičová**. Autorku popri humornosti špecifikuje vyhranejší výtvarný nonkonformizmus, technická invencia a prekvapivosť rozvíjania literárnej narácie prostredníctvom obrazu. V minulom roku pripravila náležite „tuknuté“ obrázky pre opäťovné vydanie rozprávky P. Karpinského *Ako sme s Čuktukom Čuktukovali* (vyd. Slovart). Kombinácia nedbalého, zdánlive naivného kresliarskeho a maliarskeho rukopisu s postupmi scrapbookingovej koláže evokuje bezstarostnosť detského videnia sveta. Protipól metafyzickej vážnosti predstavujú maľby **Daniela Brumovského** k *Iasonovi a Medei* (vyd. Perfekt), v poradí už piatemu príbehu z anticej mytológie v podaní B. Panákovej. Autor, nepopierateľne inšpirovaný dávnejším stvárnením mytológických prí-

behov v knižných ilustráciach svetového velikána Maxa Ernsta, ich vystaval na báze enigmatickosti snových fantázií.

V porovnaní so skoršími tradíciami slovenskej ilustrátorskej tvorby sa monochromatická grafika v knihách pre deti a mládež uplatňuje iba zriedkakedy. V minulom roku sme ale mohli objaviť seriózne poňatú kresovú ilustráciu v paperbackovom vydaní dobrodružnej fantastiky Ivety Kesnerovej *Deň, keď som zmenil svet* (vyd. Ikar). Pôvodcom tohto „rarietného výskytu“ je **Ján Kuričec**, ktorý, naštastie, tento typ ilustrácie v našich končinách udržiava pri živote už systematicky.

HORIZONT DIGITÁLNYCH TECHNOLÓGIÍ

Daniela Olejníková je v súčasnosti považovaná za najvýraznejšiu slovenskú ilustrátorku tvoriacu digitálnymi postupmi. V minulom roku do spektra vizuálnych podôb detskej lektúry prispela výtvarným spracovaním príbehu J. Šajgalíkovej *Ema a Max: Rozprávka o psíkovi Gagarinovi* (vyd. LIC). Obsahovo nekomplikované ilustračné „jednoaktovky“ z rodinného života detí autorka obohacuje grafickým experimentom. Ilustrácie sú projektované pre tlač priamymi farbami, vynútená jednoduchosť kresby a tvarovej štylizácie je v nich ale dynamicky vyvažovaná perceptuálne bohatšími štruktúrami dizajnových potlačí a tonálnymi prechodmi pripomínajúcimi zrno mezzotinty. Výsledný „retrovzhľad“ grafik podporuje hra s priznaným ofsetovým rastrom a zámernými „nedokonalostami“ súťaže farieb. Rovnakú polygrafickú metódu a zásadu koloristického a figuratívneho minimalizmu využíva **Alena Raticová** v grafikách k próze Z. Csontosovej *Sára a jej zázračný*

stôl (vyd. OZ Proti prúdu). Rozprávanie o nesamozrejmosti domova a napĺňania základných životných potrieb voľne sprevádzajú znakovou zjednodušené dejové výjavy či izolované elementy narácie. Tematiku nûdze zvýrazňuje „osúchaný“ vzhľad ilustračného obrazu.

Ďalšou z digitálnych stálic je **Katarína Macurová**, ktorá sa sústreduje na tvorbu obrazových kníh pre najmenších. Výtvarníčka operuje formami modernej karikatúry a kresleného humoru, jej práce však popri nezáväznej situáčnej komike nesú v druhom pláne vždy aj hlbšie posolstvá. Minuloročná *Blcha Teo* (vyd. Albatros) je príbehom o nutkaní skúmať, hodnotiť a poznávať, ktorým nemusíme spočiatku rozumieť, hoci ich máme priamo pred očami. Túto myšlienku podporuje autorkina (dô)vtipná hra s mikro- a makrozábermi a neobvyklými uhlami pohľadu na „terén Leva“ ako predmetu blšieho bádateľského záujmu. Spomedzi klasíkov počítačovej ilustrácie v minulom roku milo prekvapil i **Miroslav Regitko**, ktorý vo výtvarnom stvárnení *Mlynárskych povestí* (H. Košková, Vydavateľstvo Matice slovenskej) upustil od nadužívania prázdnych efektov digitálnej grafiky. Jeho podanie povestových reálií čerpá technicky i výrazovo z foriem starých rytín a aktualizuje ich expresívnymi prostriedkami modernej karikatúry.

K chladnému grafickému dizajnu v posledných rokoch tiahne tvorba **Martiny Rozinajovej**. V ilustráciach k rozprávke A. Cvečkovej *Je veľryba veľká ryba?* (vyd. Triglyf) sa však autorka vračia k estetike ručnej práce a do takmer nepostrehnutelných počítačových postupov adaptuje materiálové vyznenie štruktúrovanych papierov a tradičných techník vystrihovačky a koláže. Ako bonus stimulujúci výtvarnú tvorivosť malých čitateľov je v závere knihy pridaný

návod na dominantne použitú bublinkovú techniku. **Adela Režná** patrí k autrom, ktorí sa na domácej scéne objavili iba prednedávnom, ale v krátkom čase sa jej podarilo zaradiť medzi zvučné mená mladej ilustrátorskej tvorby. Tentokrát v jej portfóliu pribudla autorská kniha *Cukrové topánky* (vyd. Zum Zum Production) s ilustráciami, ktoré takisto maskujú svoj digitálny pôvod. Živo a veselo vyobrazujú lákavý svet cukroviniek, no i úskalia chutí na sladké. Rozprávkový príbeh o neblahých následkoch maškrtnosti napriek svojej téme nepôsobí mentorský a je zaujímavým vkladom do našej knižnej tvorby.

Osobitým príspevkom je aj kniha kreslených interlingválnych homoným **Petry Lukovicsovej** *City v city* (vyd. E.J. Publishing). Publikácia má zábavno-náučný charakter, môže slúžiť aj ako motivácia k štúdiu jazykov. Obrázky vtipne prepájajú odlišné významy v dvojiciach homografov – slovách, ktoré sa v rôznych jazykoch píšu rovnako, ale znamenajú iné. Čistote grafického dizajnu, ktorý pracuje v prospech edukačného zámeru, sa u nás prekvapivo, no konečne začína dať aj v knihách pre deti najúlejšieho veku. Dizajnovou „lahôdku“ je v tomto smere knižná logopedická pomôcka S. Kapalkovej a Ľ. Mičianovej *Stratený šál: Príbeh na rozvoj reči* (vyd. Egreš) s geometricky štylizovanými ilustráciami **Susie Hammer**, poľskej autorky pôsobiacej v Španielsku. Písmo vytvorené špeciálne pre túto publikáciu pochádza z dielne slovenského typografa **Ondreja Jóba**. Tvorbe pôvodných leporel sa u nás venuje **Elena Rabčanová**. Z jej minuloročnej produkcie sú výtvarne zaujímavé najmä dve, ktoré sa orientujú na rozvoj zrakovej percepcie dieťaťa (*Aha, mami! Tam je les!*; *Aha, mami! Domov*; obe vyd. Fortuna Libri).

NOVÉ TVÁRE SLOVENSKEJ ILUSTRÁCIE

Mimoriadny čitateľský úspech v roku 2018 zožala autorská kniha **Adriána Macha** *Gerda: Príbeh veľryby* (vyd. Albatros). Jej tvorca sa ako grafický dizajnér primárne venuje voľnej ilustrácii, nejde však o jeho knižnú prvotinu. Už skôr publikoval svoje obrázky v *Zvieratkách z abecedy I. Ďuričovej* a *Sníčku B. Hronskej*, tieto digitálne grafiky ale ešte nemali autorsky vyprofilovanejší charakter. V porovnaní s nimi je textovo-obrazový príbeh o plavbe malej veľryby šírym oceánom podstatne náročnejší a pôsobivejší, hoci v sugestívnom podaní atmosféry podmorských a prímoriských svetov môže prekázať hraničný útok na emocionalitu diváka. Túto ambivalenciu nesie aj istý výtvarný manierizmus ilustrácií, ktorý sa prejavuje vo výraznej farebnosti a plasticite fikčného priestoru či v nadužívaní dekoratívizmu. Vydavateľský projekt však nakoniec ani neskryva komerčné ambície a zahŕňa ďalšie dizajnérske produkty (kufríkový set s vankúšikom, plyšové postavičky, stolové hry). Napriek práve povedanému zrejme ide o perspektívneho autora aj v oblasti knižnej ilustrácie.

Súčasné štandardy voľnej, editoriálovej a produktovej ilustrácie prenášajú do kníh pre detských čitateľov i ďalšie mladé autorky – **Hedviga Gutierrez**, ktorá ilustrátorsky debutovala vo vydaní modernej rozprávky K. Vevejkovej *Baba Jaga* (vyd. Qwetinka), a vo Francúzsku žijúca **Zuzana Dreadka Krutá**, ktorá v roku 2018 ilustračne spracovala hned' dve detské knihy: *Decká z mesta sa (ne)vedia bit'* (K. Mišovičová, vyd. INAT) a *Poviem ti to pastelkami* (Petr Šulc, vyd. Pierrat). Text druhej spomenutej knihy má formu listov, v ktorých malý Oskar opisuje svojmu ešte nenaistenému brato-

vi Theovi svet „tam vonku“. Pôvabným kritériom jeho vnímania a triedenia reality sú jednotlivé farby. Na tento zmyslový princíp reaguje ilustrátorka cielenou prácou s ich denotatívnymi, emocionálno-expresívnymi a symbolickými hodnotami, rovnako aj autentickým vzhľadom detských kresbiečiek, ktoré dopĺňajú Oskarove písomné „reportáže“. Celostranové ilustrácie s epizodickými výjavmi z chlapcovho života reprezentujú kvality lepšieho digitálneho štandardu, kniha však ako grafický celok pôsobí veľmi kompaktne a popri čitateľskom dobrodružstve ponúka i milý divácky zážitok.

Spomedzi nováčikov na domácej scéne, ktorí sa poväčšine uchylujú k prostredkom počítačovej grafiky, vyčnievajú ilustrátori zotrvávajúci pri tradičných kresliařských a maliarských technikách. Výtvarník **Radoslav Repický** pred dvoimi rokmi debutoval v *Príšeránoch!* M. Staviarskej. Jeho voľná maliarska tvorba adaptuje ikonografické a výrazové prvky vizuálnej popkultúry, reklamnej grafiky, komiksu či karikatúry. Toto zaujímavé prepojenie je obsiahnuté aj v minuloročných ilustráciach modernej bájky M. Grajciarové *Slony kapitána MiGranta* (vyd. Dva v jednom) s aktuálnou tému utečenectva. Obrazový deficit kníh s detscou poéziou, ktorá u nás už dlhodobo trpí slabou ilustrátorou výbavou, zasa aspoň čiastočne kompenzovala výtvarníčka **Andrea Motloch Audy** vtipnými obrázkami zvieratiek v *Zoológických básníčkách* Petra Bolačeka (vyd. NM CODE).

Nikole Aronovej, ďalšej novej tvári slovenskej ilustrácie, sa v minulom roku podaril podobný husársky kúsok ako M. Kellenbergerovi, keď sa dokázala s dedičmi autorských práv M. Endeho dohodnúť na spôsobe ilustrovania jeho legendárneho fantazijného príbehu *Dievčatko Momo a stratený čas*

(vyd. Verbarium). Napriek občasnemu ustrnutiu v ilustratívnosti (zrejme vynútenom limitmi dedičských a vydavateľských predstáv zviazaných s ilustráciami cudzojazyčnej pôvodiny), mladá výtvarníčka z literárnej predlohy úspešne vytážila esenciu existenciálnej absurdity. Grotesknosťou a uvoľnením rukopisu sa však zároveň šikovne vyhla patetickému a kontraproduktívному agitovaniu za docenenie hodnoty času v modernej spoločnosti. Voľnejšou väzbou textu a obrazu sa vyznačuje Aronovej autorská kniha *Posledný dar zvuku* (vyd. Verbarium), ktorá pôvodne vznikla ako študentská práca. Legenda o Zvuku a Hluku, ktoré sa zrodili spolu s Vesmírom a usadili sa na našej planéte, je vypoинтовaná Tichom ako posledným darom Zvuku ľudskému pokoleniu. Text, ktorý evokuje rôznorodosť auditívnych kvalít, sprevádzajú ilustrátorské „náladovky“ približujúce ľubozvučnú, hlučnú i tichú krásu vesmíru, pozemskej prírody a ľudskej civilizácie. Maľby sa svojou senzualitou a poetikou všednosti približujú k severskej ilustrácii.

Z PARALELNÝCH VESMÍROV

O tom, že globalizácia neobchádza ani svet detských kníh, svedčia nie len početné zahraničné zákazky slovenských ilustrátorov, ale aj ilustrátorské príležitosti od domáčich vydavateľov, ktorí zverili vizuálne riešenie vydaní tuzemskej literárnej tvorby cudzozemským výtvarníkom. Z nich je možné spomenúť napríklad ukrajinskú autorku **Nastiu Sleptsovú**, ktorá doplnila rozprávku A. Gregušovej *Gréta* (vyd. Egreš) pôvabnými scenériami podmorského sveta. Ekologickú tematiku literárnej predlohy podporujú prírodne štruktúrované plochy a jemná pastelová farebnosť

ilustrácií. Z autorského aspektu bolo pozoruhodným projektom vydanie prozáickej tvorby predčasne zosnulej ilustrátorky Petry Hilbert. *Pepína z Longitálu* (vyd. Slovart) je zbierkou autobiograficky motivovaných poviedok o dievčati, ktoré sa v detských problémoch utieka k fantazirovaniu a prírode. Žiaľ, pôvodný plán ilustrovať svoju vlastnú knižku už autorka naplniť nestihla. Tejto roly sa zhstila **Maria Makeeva**, grafička ruského pôvodu žijúca v Prahe. Chlad dizajnérskej precíznosti je v jej kultivovaných digitálnych ilustráciach vyvažovaný hrejivou farebnosťou a jemnou fytomorfou ornamentikou. Idylická krása obrazových výjavov zo života Pepíny odráža silnú zmyslovosť spomienok na detstvo. Kuriozitou je „dokumentaristický“ pôvod ilustrácií; grafiky boli inšpirované autentickými fotografiami z rodinného archívu poskytnutého sestrou P. Hilbert.

„Z paralelných vesmírov“ v istom zmysle pochádzajú aj príležitosné ilustrátorské práce neprofesionálnych autorov. Obvykle bývajú spájané s výtvarným laicizmom, problematickými estetickými kvalitami a efemérnou hodnotou pre umenie. Občas sa však stane, že sa aj v tomto rámci objavia pozoruhodné umelecké výkony. V minulom roku bol takýmto počinom *bilderbuch Petry Bädovej O dievčatku, ktoré kráča Domov* (vyd. Asociácia Corpus). Jeho autorka pôsobí v Ústave literárnej a uměleckej komunikácie na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, kde sa ako teoretička venuje výtvarnej a mimoumeleckej estetike. Témou knihy je metaforické hľadanie seba samého a svojho miesta na svete, komponované formou textovo-obrazových alúzií na fragmenty známych filozofických a archetypálnych príbehov pre deti. Detská protagonistka sa tu objavuje ako tmavá silueta putujúca tajuplnými šírinami prírody a urbánymi priestranstvami. Meditatívnosť

a existenciálny tón knihy sú dosahované významotvorným narábaním s vrstvením priestorových plánov, kolážovaním plôch s rôznymi materiálovými štruktúrami, znakovou redukciami figúr a expresivitou nasvietenia scenérií.

Ako dokazuje mnoho diel svetovej detskej literatúry, literárno-ilustrátor ská dvojdostnosť autora môže viesť k zaújmavej finálnej podobe knihy. V tomto zmysle sú vydarenými pastózne maľby spisovateľky **Marianny Čaučíkovej** v knihe *Plávaj, Lydka! Ako rybka Lydka hľadala náručie* (vyd. Focusart) či subtilne perokresby poetky a japonistky **Evy Luky** k jej fantazijnnej ságe *Pani Kurčatová 1: Ten, kto sa narodí zle* (vyd. Modrý Peter). U spomínaných autoriek neškodia ani reziduálne neškoleného výtvarného prejavu. Práve naopak, vyobrazené dejové situácie sú vďaka nim ešte presvedčivejšie či humornejšie.

STRUČNÝ SUMÁR POZOROVANÍ NAMIESTO ZÁVERU

Výberová sondáž do pôvodnej ilustrátorskej tvorby roku 2018 ukazuje, že to vo „vesmíre“ našej ilustrácie „stále žije“ – hoci jeho osobitosť leží na pleciach jednotlivých tvorivých osobností. Naši ilustrátori sa úspešne presadzujú minimálne v stredoeurópskom priestore, a aj keď sa ich tvorba pod globalizačným vplyvom moderných technológií do istej miery výrazovo unifikuje, diverzifikujúcim faktorom produktívnej „kozmickej asymetrie“ je najmä heterogenita gene ráčnych skupín a vstup autorov z blízkych uměleckých profesí – dizajnérov, tvorcov, ktorí sa venujú voľnému výtvarnému umeniu, samotných literátov či neprofesionálov, pre ktorých je ilustrovanie záležitosťou naplnenia osobných tvorivých ašpirácií.

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušká: Starovek pod lupou

Krehký humor v ilustráciach Juraja Martišku

Juraj Martiška sa narodil 2. apríla 1969 v Ružomberku. V rokoch 1983 – 1987 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Kremnici. V rokoch 1989 – 1995 absolvoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave na oddele- ní maľby u profesorov Ľ. Hološku a J. Bergera. Hoci jeho tvorba sa sústredzuje vo veľkej mieri na ilustráciu, venuje sa aj maľbe, komiksu, ilustrovaniu učeb- níc a grafickému dizajnu. Vystavoval na mnohých výstavách doma i v zahraničí. Za zmienku stojí i účasť na workshope v Slovinsku. Rozhodne však je pre jeho ilustračnú tvorbu smerodajná účasť na súťažných výstavách Bienále ilustrácií

Bratislava, kde v roku 2015 viedol BIB – UNESCO Workshop Albína Brunovského. Za svoju tvorbu získal niekoľko oceňení v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska, zápis na Čestnú listinu IBBY za ilustrácie knihy Krajinka s koníkom a prestížnu Cenu Ľudovíta Fullu. Žije a tvorí v Dunaj- skej Lužnej.

Juraj Martiška patrí k strednej generácii slovenských ilustrátorov. Jeho ilustračná tvorba je veľmi krehká a zároveň má v sebe jemne humorné prvky. Postavy štylizu- juje takým spôsobom, aby čo najlepšie dotvorili charakter ilustrovaného textu. Ilustrácie tvorí tak, aby boli pre detského čitateľa čo najpríťažlivejšie. Využíva jedno-

duchú
kresbu,
ktorú dopĺňa
jemnou pastelo-
vou farebnosťou. Je-
ho práca s farbou je veľ-
mi kultivovaná a dotvára tak
celkový príjemný a nevtiera-
vý dojem z ilustrácií. Charakteris-
tickou pre jeho tvorbu je veľmi citlivá
práca s farbou, jednoduché tvary, kon-
trast detailu a celku. A samozrejme, ne-
smiem zabudnúť na humorné prvky, ktoré
môžeme nájsť skoro v každej jeho ilus-
trácii.

Ak by som mala definovať ilustráciu všeobecne, tak by som povedala, že je výtvarným stvárnením myšlienky textu diela. Ilustrácia vlastne zjednodušíuje text a jeho vnímanie, prípadne môže stotož-ňovať predstavy autora a čitateľa. V prípade detskej ilustrácie je to však oveľa zložitejšie. Ilustrácia pre deti je špecifickým druhom výtvarného umenia, ktorý má svoj osobitý význam a charakter. Autor ilustrácií kníh pre deti sa pri svojej tvorbe musí rozhodnúť, či bude „len“ ilustrovať text, alebo bude chápať ilustráciu ako samostatné umelecké dielo, ktoré text dotvára a rozširuje. Musí však brať ohľad aj na to, pre akú vekovú kategóriu je daná kniha určená, pretože by mala byť pre detského čitateľa zrozumiteľ-

ná a zároveň ho musí zaujať. Ilustrácia totiž môže čitateľovi priniesť nové inšpiračné podnety a nápady, ktoré môžu rozvíjať zmyslové vnímanie detí, zároveň prehľbovať ich citlosť pre estetické a výtvarné vnímanie, čím ich učí rozvíjať vokus a chápanie zmyslu umeleckého diela. Je to vlastne jeden z prvých druhov výtvarného umenia, s ktorým sa dieťa stretne.

Ak chceme vstúpiť do magického sveta ilustrátora Juraja Martišku, mali by sme sa zbaviť všetkých „dospeláckych“ myšlienok a pokúsiť sa vnímať jeho ilustrácie s čistotou dieťaťa. Vstúpime tak do čarovnej záhrady, kde je možné všetko – ľudia sa rozprávajú so zvieratami, zvieratá majú ľudské vlastnosti a najmä: vladne tam neskutočná pohoda. V jeho ilustráciach sa odo hrávajú príbehy všedné aj zložité, jeho postavy prežívajú neuveriteľné dobrodružstvá.

Charakteristickým prvkom tvorby Juraja Martišku sú humorné prvky, ktoré môžeme nájsť v každej jeho ilustrácii. Vďaka technike, ktorú používa (prevažne akvarel a akryl), dosahuje vo svojich ilustráciach jemnosť a krehkosť, často kontrastujúcu so sýtou farebnosťou. Jeho práca s farbou je veľmi kultivovaná a dotvára tak celkový príjemný a pozitívny dojem z ilustrácií. Kresba sa zdá byť veľmi jednoduchá, avšak je prepracovaná do najmenšieho detailu. Postavy štylizuje spôsobom, ktorý by čo najlepšie dotvoril charakter ilustrovaného textu. Veľmi dôležitý je pre neho výraz stvárnených postáv, takže detsky divák ľahko odhadne, ako sa nakreslený hrdina práve cíti. A to je pre Juraja Martišku veľmi dôležité – svoje ilustrácie totiž tvorí tak, aby boli pre detského čitateľa čo najprítažlivejšie.

Viera Anoškinová

milena šubrtová

Česká literatura pro děti a mládež v roce osudových osmiček

Přestože se literatura pro děti a mládež v roce 2018 vyvíjela v kontinuitě s předchozím obdobím a řada autorů pokračovala navazováním na čtenářsky prověřené modely,¹ objevila se i díla podmíněná společenskou aktuálností či autorskou snahou vykročit jiným směrem.

ZAOSTŘENO NA OSMIČKOVÁ VÝROČÍ

Nejviditelnějším trendem domácí literární produkce z roku 2018 určené dětem byla snaha zachytit české dějiny protkané osudovými milníky, jejichž letoopočty končí osmičkou. Stoleté výročí republiky se ocitlo v centru pozornosti uměleckonaučné i beletristické tvorby. Petr Švec v knize *České století*, adresované dětem od devíti let, kombinuje te-

matické hledisko s chronologickým a jeho publikace poněkud připomíná klasický učebnicový formát. Lenka Pecharová se *Po stopách stoleté dámy* (knihu byla nominována na Zlatou stuhu v kategorii literatura faktu pro děti a mládež) vydala se záměrem upozornit nejen na významné historické události, ale evidovat i dějiny všedního dne včetně života dětí. Knihu zpestřila zařazením zábavných úkolů a atmosféru uplynulých časů evovala využitím dobových anekdot. Akcentováním výhradně pozitivních momentů ve staleté historii republiky se vyznačuje obrazová knížka *Dobrých 100*, kterou pod vedením Renaty Fučíkové zpracovali studenti Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity. Na každé dvoustraně se rozprostírá jeden rok zastoupený událostí, objevem, úspěchem či završením dobré zprávy ze všech sfér společenského života. Metodička Nina Rutová na námět knihy připravila rodinnou společenskou hru.

Řada autorů situovala do období ko-

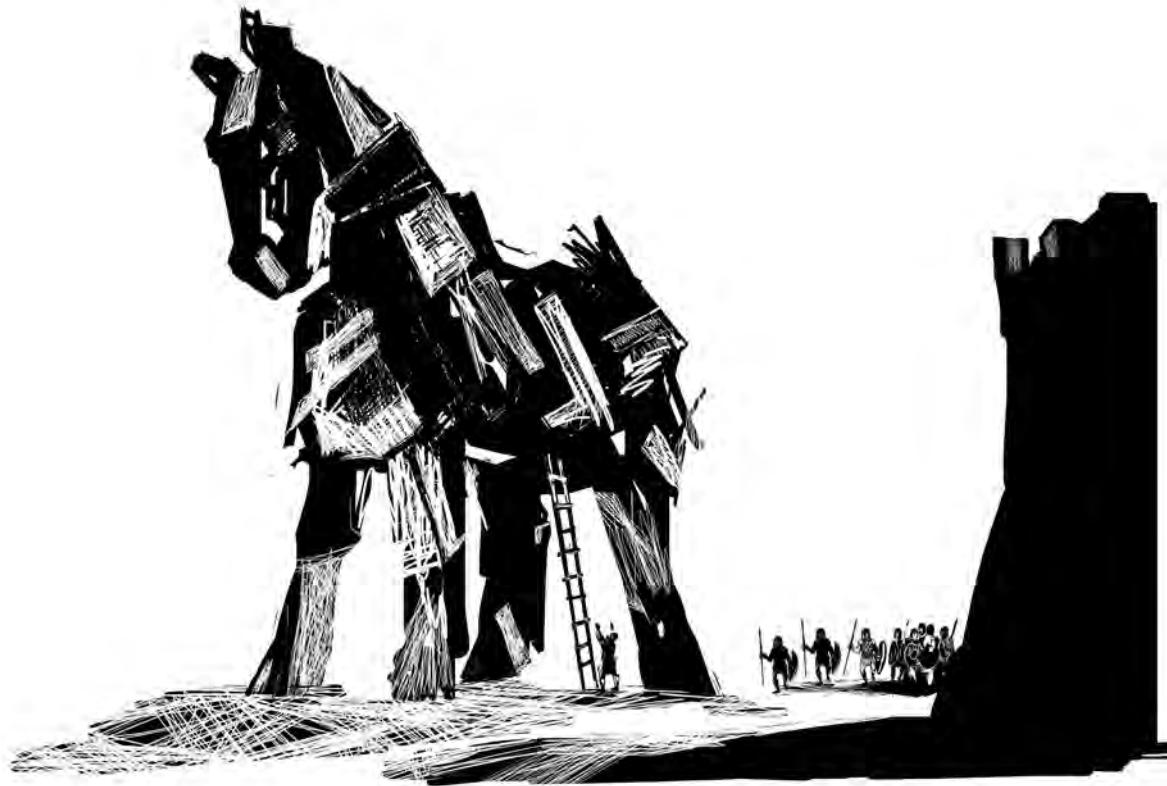
¹ Například Daniela Krolupperová s přírodopisně laděnými pohádkami *Taje olivového háje*, Eva Maceková s autorským albem *Prázdniny s Oskarem*, Petr Stančík společně s ilustrátorkou Lucií Dvořákovou pokračováním přiběhů z lesa Habřince *Jezevec Chrujda prochází divočinou*.

lem roku 1918 děj dobrodružných příběhů s dětským hrdinou. Veronika Válková navázala na svůj cyklus *Kouzelný atlas putování časem* dalším dílem, v němž se dospívající Bára díky kouzelnému atlasu přenese do doby posledních týdnů monarchie a po boku svých předků tak prožije vzrušení ze vzniku republiky. Autorka se snaží sklobit postupy dobrodružné literatury s naučným aspektem a v důsledku toho se mnohé postavy stávají psychologicky plochými a tezovitými. Úspěšněji si vedla Daniela Krolupperová, která v historické detektivce *Past na korunu* (Zlatá stuha v kategorii beletrie pro děti, nominace na Magnesii Literu) nechala trojici dětí odhalit spiknutí vedoucí ke snaze překazit chystanou měnovou reformu a ohrozit tak křehkou existenci právě vzniklého státu. Krolupperová konstruuje dobrodružnou zápletku v souladu s přirozenými možnostmi i limity dětských pátračů a nahlédnutí do jejich rodinných mikror prostorů jí skýtají příležitost vykreslit dobový způsob života i tíživé dopady války (dětský strach o životy blízkých, rozvrácené hospodářství, bída). Vendula Borůvková pojala průzvu *1918 aneb Jak jsem dal gól přes celé Československo* (Magnesia Litera, nominace na Zlatou stuhu v kategorii beletrie pro mládež) více kronikářsky. Z perspektivy dětského referenčního hrdiny, kterého více než vlastenecké rozechvění zajímá kompaká, se odvíjejí první rušné týdny nové republiky, plné společenských, ale i soukromých změn. Chlapcův otec je coby učitel vyslán na Slovensko, aby pomohl s transformací školství, a rodina se stěhuje z místa na místo, až zakotví v Užhorodu. Fotbal přitom všude funguje jako stmelující prvek, díky němuž se rychle pečeť chlapec kamarádství.

Kateřina Schwabiková v knize *Cesty dětí do staletí 3 aneb Běla a Kuba v do-*

bě naší první republiky navazuje na koncept, který uplatnila již v předchozích dvou dílech a který se vyznačuje fabulační nedotaženosí. Dvojice dětí objeví v muzeu starý stroj určený k cestování časem. Podle potřeby se tedy děti mohou přemístit přesně do toho období, které si přejí, aniž by čelily nějakým problémům plynoucím z neznalosti dobových zvyklostí či konfrontace s perspektivou 21. století. Děti se totiž vždy stanou přirozenými účastníky dobového dění, jsou do minulosti přesazeny se všemi rodinnými vazbami a posun v čase si vůbec neuvědomují. Po návratu do současnosti jim však zůstanou v paměti všechny prožitky z výletu do historie. Běla s Kubou se tak tentokrát podívají do období první republiky, kde stráví dvacet let od okamžiku jejího vzniku až po smutný konec v Hitlerově sevření, před nímž jejich židovská rodina prchá do emigrace, aniž by přitom dospěli a zestárlí.

Obdobně nepropracované je i pojetí cestování v čase, které uplatnila Michaela Vetešková v knize *Jak maminka vyprávěla o 20. století*. Kniha sestává ze sedmi textů pohádkového ladění, pro něž autorka používá označení reportážní pohádka, které vytvořil legendární rozhlasový režisér Karel Weinlich. Reportážnost však spočívá pouze v rovině ideovětematické a nijak se nepromítá do volby uměleckých prostředků, informační a vzdělávací cíl je realizován prostřednictvím připojených naučných textů, jež nejsou přímou součástí pohádka. Vetešková, která pracuje jako vedoucí kulturního zpravodajství Českého rozhlasu, volí pro pohádky jednotnou syžetovou výstavbu: maminka, rozhlasová reportérka, se každý večer vrací pozdě z práce. Aby si udobřila čekající děti a manžela, vypráví jim před spaním, co zajímavého zažila při natáčení rozhlaso-

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

vé reportáže. Dramatické dění 20. století zachycuje prostřednictvím antropomorfizovaných předmětů, které vydávají svědectví o minulosti: vypuknutí první světové války je tak například evokováno prostřednictvím vagónu, v němž se na cesty vydával následník trůnu; příběh mobilizace v roce 1938 a nemožnosti bránit nakonec české hranice je vylíčen díky cínovým vojáčkům, kteří jsou původně v muzejním depozitáři určeni k zapomnění. Pohádková kouzla jsou samoúčelná, nevedou k hlubšímu pochopení minulosti, ale slouží jen jako prostředek k získání svědectví o ní, čímž mnohdy paradoxně znevěrohodňují fakticitu vyprávění, které se stejně neobejde bez paralelních vysvětlujících vsuvek.

Ohlédnutím do národní historie je

i próza Evy Papouškové *Cílovníci* (nominační na Zlatou stuhu v kategorii beletterie pro děti). Odehrává se ve zjítřené atmosféře po skončení druhé světové války. Vypravěčem je desetiletý Záviš, který se ocítá v internátní Koleji Jiřího z Poděbrad, sídlící v poděbradském zámku. Na pozadí každodenních žákovských povinností a starostí, ale i běžných chlapceckých radovánek jsou registrovány důležité historické okamžiky, které ještě nemají povahu epochálních milníků. Kolej, v níž studoval například i Václav Havel, je skutečnou školou života, kde se potkávají skauti s aristokracy spolu s dětmi z obyčejných rodin a v průsečíku společně sdílených hodnot uzavírají celoživotní přátelství.

Ze skutečných vzpomínek vychází i román Světlany Glaserové *Troseč-*

ník sibiřský, v němž zpracovala životní příběh svého otce Václava Kličky. Ten prožil jako syn českého legionáře, který v Sovětském svazu založil rodinu, dramatické dětství, když v obavách před Stalinovými čistkami s rodiči křížoval Sovětským svazem. Po otcově zatčení se rodina rozhodne hledat útočiště u příbuzných v Československu, ani zde však nejsou přijati s otevřenou náručí a okupace nového domova nacistickými vojsky jejich situaci opět komplikuje. Neobvyklá road movie je stylizována jako dětské vyprávění, ovšem vypravěčská promluva není přesvědčivě zvládnuta, takže ústřední dětská postava ztrácí identifikační potenciál a próza svým publicistickým přesahem zaujme spíše dozrálé čtenáře.

DĚTSKÁ DOBRODRUŽSTVÍ FOGLAROVSKÉHO TYPU

V roce 2018 jsme si připomněli další kulaté výročí – osmdesáté narozeniny oslavila nejnámější česká parta kluků, Rychlé šípy. Kreslený seriál podle scénáře Jaroslava Foglara si získal příznivce hned od první epizody publikované roku 1938 v časopise Mladý hlasatel a k jeho popularitě přispěla i románová zpracování. V průběhu následujících desetiletí se navzdory nacistickým i komunistickým cenzurním tlakům (a možná paradoxně i díky nim) udržel ve čtenářském povědomí a stal se vpravdě kultovním. Padesátka českých a slovenských komiksových kreslířů všech generací, mezi nimi například Lucie Lomová, Pavel Čech, Jozef Gertli Danglár, Karel Jerie, Tomáš Kučerovský, Martin Šútovský, vzdala legendární pětici kamarádů hold v podobě apokryfních pokračování *Rychlé šípy a jejich úžasná nová dobrodružství*. Editor Tomáš Prokůpek

knihu rozdělil do tří částí, z nichž první dvě se zakládají na provokativních a parodijních posunech v časoprostorové lokalizaci a žánrové konvenci, zatímco ta třetí rozvíjí foglarovské příběhy ve foglarovských intencích. Respekt k původnímu Foglarovu záměru a konceptu postav ostatně prosvítá i parodijními a fantaskními komiksy. Lucie Lomová nechává Rychlé šípy zestárnout, ovšem i v pokročilém věku si ponechávají typické atributy a epizoda nepostrádá ani foglarovsky přímočarou edukační pointu v narázce na jejich zdravý životní styl, který jim zaručil dlouhověkost. Martin Šútovec sice vyslal Rychlé šípy do jiného fiktivního světa, neboť zachraňuje z nesnází Kafkova Řehoře Samsu proměněného v odpudivý hmyz, ani on však navzdory znásobenému intertextovému propojení neuhnul od instruktážnosti typické pro Foglara. K nejlepším epizodám tak lze, v souhlasu s recenzí Pavla Mandylse,² řadit epizodu Pavla Čecha. Tento umělec, který neskrývá svůj obdiv k Foglarovi a jeho silné inspirační llini na vlastní tvorbu, postupoval paradoxně nejodvážněji, neboť Foglarův vzorný a asexuální Mirek Dušín se v Čechově komiksu zdrží s půvabnou kamarádkou a tudíž fatálně proměšká osudový okamžik vedoucí ve Foglarově fikci k založení party Rychlých šípů.

Poctou Jaroslavu Foglarovi je do jisté míry i autorská kniha Pavla Čecha *Pro Tebe*, jež v devíti kreslených příbězích (převážně) bez slov odkazuje k inspiraci světem a především etickým poselstvím Foglarových děl. Pavel Čech tyto komiksové miniatury nakreslil na starý balicí papír, který nalezl u popelnic. Symbolicky tak jeho zažlutlým odstí-

² MANDYŠ, P. Rychlé šípy za války, za komunistů či mezi roboty. *iLiteratura*, dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/40003/prokopek-tomas-ed-rychle-sipy-a-jejich-uzasna-nova-dobrodruzstvi>.

nem evokoval nejen nostalgiu bezčasí, do něhož příběhy situoval, ale v pozitivním smyslu i samotný princip recyklace, neboť některé z jeho epizod jsou pastišem, jiné intertextovou hříčkou. Vedle nich jsou samozřejmě i původní příběhy, mezi nimiž nejsilněji působí ten o přátelství dvou dětí navzdory holokaustu (*Lodičky*).

V souvislosti s literární tvorbou Jaroslava Foglara bylo v roce 2018 zmiňováno ještě jedno dílo, dobrodružný román Vojtěcha Matocha *Prašina* (nominace na Magnesii Literu, nominace na Zlatou stuhu v kategorii beletrie pro mládež). Prašina je fiktivní čtvrt, kterou Matocha zasadil do Prahy a jež svou tajuplnou atmosférou připomíná Foglarova Stínadla. Obyvatelé Prašiny žijí zakonzervování v atmosféře z počátku 20. století, neboť v jejich čtvrti nefunguje dodávka elektrického proudu ani žádné moderní digitální technologie. Prašina je tichým ostrůvkem uprostřed rušného velkoměsta a lidé v této čtvrti se vědomě rozhodli existovat v poklidně statrosvětském prostoru, uzavřeném před pokrokem i falešným pozlátkem moderní společnosti. Trojice kamarádů, Jirka, Tonda a energická, exaktně uvažující En, se ocitne přímo v centru nebezpečného boje s agresivním podnikatelem nejen o osud Prašiny a jejích obyvatel, ale především o hodnoty, které Prašina ztělesňuje. Napínavý příběh odkazuje i k inspiraci geniálními vynálezci z románů Julese Verne, mysteriózním zápletkám z romanet Jakuba Arbese, přesto je jeho poselství ryze současné a zároveň nadčasové. Dětští hrdinové jsou sice zakotveni v 21. století a suverénně disponují všemi jeho technologickými výdobytky, ale respektují právo na odlišný životní styl, který nikoho neohrožuje. Ilustrace Karla Osohy prozrazují autorovu ko-

miksovou zkušenosť a podtrhují akčnost příběhu.

DOBRODRUŽSTVÍ V NITRU DĚTSKÝCH POSTAV

Od počátku 21. století sílí v české próze pro děti a mládež tendenze přesouvat dobrodružství do nitra dětských hrdinů a kontaminovat realistické prvky s fantastickými ve významové mnohovrstevnatosti ústíci do filozofizace literatury pro děti a mládež.³

Východiskem románu *Tajemství Oblázkové hory* (nominace na Magnesii Literu, nominace na Zlatou stuhu v kategorii beletrie pro děti) je iniciační proces dvou adeptů dětského gangu, jedenáctileté Krisy a Prcka, dobrodružství se však rychle z fikčního prostoru reálného světa přesouvá do fantaskního časoprostoru. Zde se tito původně nesmiřitelní rivalové sbližují, společně podstoupí řadu zkoušek a přemohou vlastní trápení, komplexy, osamělost. Bára Dočkalová svou pravotinu nevystavěla jako klasickou fantasy, ale dobrodružné dění úzce provázala s vnitřními pocity, prožitky i kolektivním nevědomím dětských protagonistů. Snová krajina, kterou Krisa s Prckem projíždějí na divokém hřebci Ronym, je utkána z paralel k jejich existencím a traumatům. Namísto hry na iniciační obřad v realistické linii příběhu je tak proces zasvěcení uskutečněn ve fantaskní rovině literární fikce.

Zkušená prozaička Ivana Peroutková postupovala v románu *Ztracený šíp* podobně. Vnitřně nejistá Jana se ocítá v časoprostoru svého oblíbeného komiksového příběhu z pohanských dob o sta-

³ Podrobněji viz ŠUBRTOVÁ, M. Imaginativní v realistickém: cesty do nitra dětského hrdiny v české próze pro děti a mládež. In Dítě, dětství a literatura. Literární archiv 2016, č. 48, s. 16-29.

tečné Maye. Nabývá zde identity vzniklé symbolickým prolnutím vlastních silných i slabých stránek s komiksovou superhrdinkou. Zachrání malého chlapce a péče o něj dává smysl i jejímu životu. Vede s ním robinsonskou existenci v divoké přírodě, ale většimu nebezpečí čelí posléze v osadě, kde musí bojovat s nevypočitatelnou zákeřností, pověrčivostí a zaslepeností lidí. To vše ji zoceluje. Autorka poněkud zbytečně cítila potřebu reinterpretovat v závěru dívčino iniciační dobrodružství v realistickém rámci prózy – pohanské zážitky jsou vlastně halucinačním blouzněním zraněné Jany. Význam samotného iniciačního přerodu se tím sice neoslabil, ale próze tato interpretační doslovnost ubrala na poetičnosti.

TRABLE SOUČASNÝCH DĚTÍ I DOSPÍVAJÍCÍCH

Po loňském výrazném díle Petry Soukupové *Kdo zabil Snížka?*, v němž se syrově a bez příkras, přesto s nesmírnou citlivostí věrohodně líčí drobné i velké tragédie dětského světa, zůstalo v letošní produkci prázdné místo. Autoři se sice nevyhýbají problémům, ale neodvážují se při jejich nastínění tnout do živého tak výrazně, jak se to podařilo Soukupové, jejíž literární postupy evovaly tzv. novou vlnu v příběhové prózy pro děti a mládež z 60. let 20. století.

Jana Klimentová v próze *Trable s tátou* vystavuje desetiletou Markétu pocitu zoufalství z rozpadu poklidného domova. Tatínek si našel novou známost a opuštěná matka se propadá do počínající deprese. Klimentová se nezpronevěří realistickému nahlízení mezilidských vztahů tím, že by nabídla jednoznačně optimistický závěr, nicméně předestírá alespoň možnost rodičovského smíření.

Výrazným sklonem k harmonizaci problémů se vyznačuje próza *Druhé housle* Ilony Fišerové, což je o to nebezpečnější, že autorka jich v knize nakupila až neúměrně mnoho a navíc velmi povrchně. Při četbě se nelze ubránit počitu, že ideovětematický komplex prózy byl s didaktickou vypočítavostí záměrně konstruován kolem společensky ožehavých témat, jejichž uchopení bohužel nepřesáhlo tezovitost. Próza je přesylena stereotypy a řadou klišé počinajíce ústřední kamarádkou dvojicí, již tvoří dobrosrdčný tlouštík spolu se sportovně a hudebně obdařeným Romem, a konče bezdomovcem nevěrohodně vyléčeným z alkoholismu tím, že mu děti obětavě potají ředí krabicové víno džusem. Autorce se do knihy podařilo ještě vpašovat popularizaci a pravidla sportovní hry kin-ball. Průběžné glosování dění záhadnou Emilkou a Dášou, jejichž totožnost školní tabule a houby se vyjeví až v závěru, pak završuje rozpačitost nad žánrovým ukotvením.

Jednou z výrazově i emočně nejsilnějších prázdrojů románu Ivony Březinové, jehož název www.bez-bot.cz (nominační na Zlatou stuhu v kategorii beletrie pro mládež) přivede čtenáře na skutečné webové stránky, jež jsou zároveň pointou příběhu patnáctiletého Bena. Ten po těžkém úraze na lyžích přijde o obě nohy a musí svést těžký duševní i fyzický boj o návrat do běžného života. Od počáteční rezignace a negativistických reakcí se Ben díky podpoře rodiny, přátele i obětavého nemocničního personálu znovu učí nejen chodit, ale také sedět a zvládat stovky dříve bezmyšlenkovitě realizovaných úkonů. Březinová volí přímo vypravěčskou perspektivu a v závěru románu se protnou konvergentně splétané linie bezprostředního líčení s retrospektivním rozvzpomínáním se na příčinu osudové nehody. Edukač-

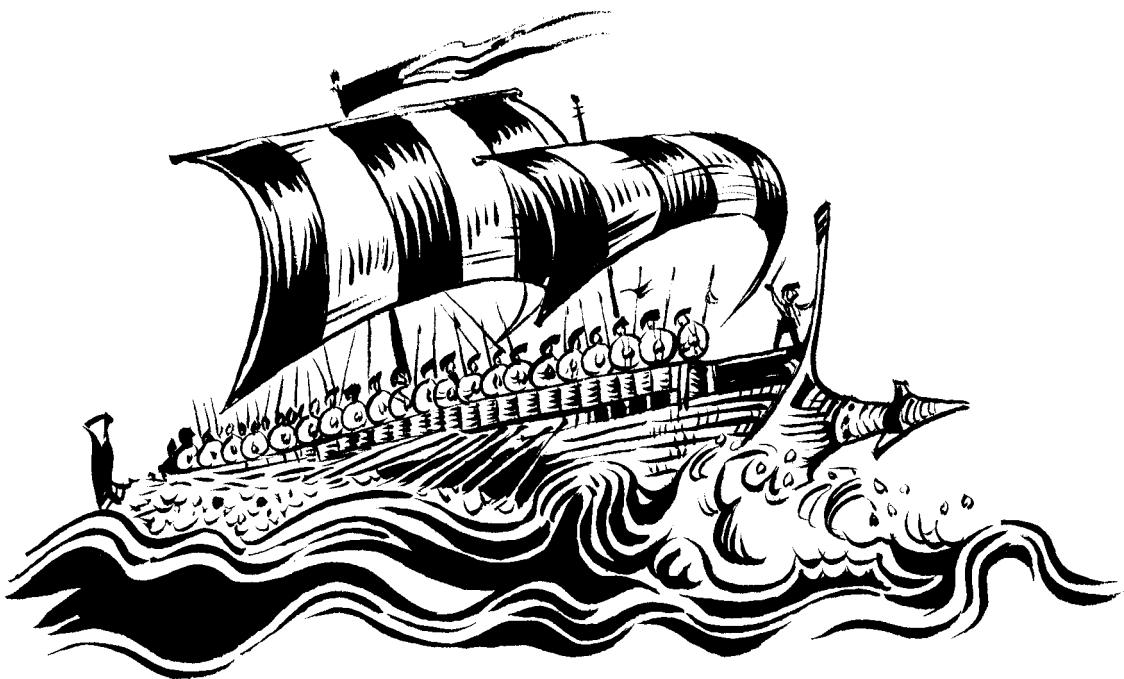
ní rozměr prózy se tím přirozeně rozšiřuje a ústí v povzbudivý závěr, neboť Ben se navzdory svému handicapu vrací ke sportovním aktivitám, o nichž referují webové stránky z titulu knihy. Na těchto stránkách lze najít nejen informace o knize, ale také o nadačním fondu na podporu handicapovaných sportovců. Březinová se při zobrazení handicapovaného hrdiny ubránila sentimentalitě i jeho heroizaci, a to i díky použití černého humoru. Patnáctiletý vypravěč ve své promluvě často užívá somatickou frazeologii, která se v doslovném významu stává vzhledem k jeho scházejícím konětinám absurdní, zároveň však vyppovídá o silném zastoupení bodycentrismu v našem myšlení. Březinové se podařilo vystoupit ze stereotypů, s nimiž bývají handicapovaní hrdinové zachycováni (častá martyrizace či heroizace).

POD ZÁVOJEM ZTŘEŠTĚNÝCH NÁPADŮ A GROTESKNÍ NADSÁZKY

V české literatuře pro děti má silnou tradici nonsensový, fantazijně nadsazený a groteskní proud. Petr Stančík, který do něj již v předchozích letech vstoupil sérií o neohrozené partě H2O čelící zlotřilým spiknutím, rozvíjí v příběhu *Fíla, Žofie a Smaragdová deska filozofičtější téma*. Jak odkaz ke Smaragdové desce v názvu napovídá, vztahuje se k iniciaci a pochopení rádu světa. Dvojčata se vydávají pátrat po zlatém prstýnku, který ztratila jejich maminka, a v Říši Alchymii se potkávají s řadou mytológických postav a bájných tvorů. Hledaný prstýnek děděný z generace na generaci je symbolem životní kontinuity stejně jako had Uroboros, kterého Stančík dětem nastrkuje do cesty v hravém posunu jména jako Uroborce. Je otázkou, na-

kolik dětí čtenáři proniknou k mytológickému a filozofickému podloží a zda nebudou text číst pouze jako napínavou alchymickou pohádku se smyšlenými postavami, mnohdy pozbyvšími svých atributů a původního významu (například Sfinga ztrácí na nebezpečnosti, neboť hubne do plavek), vyprávěnou vynálezavým jazykem.

Parodijními postupy mistrně ochucuje zálesácký příběh z Divokého západu Marek Toman v Cukrárně U Šilhavého Jima (Zlatá stuha v kategorii beletrie pro mládež), kde čtenářům servíruje literární lahůdky v neobvyklém provedení. V městečku Sheydrem je centrem společenského dění cukrárna, v níž česká knihovnice a zakladatelka vězeňské knihovny, Oprátková Boženka, pořádá literární sedánky hojně navštěvované drsnými zálesáky. Westernový souboj zde plně nahradí neméně dramatické střetnutí s literárním banditou, jenž drze kraje cizí díla a pro něhož osvícená knihovnice duchapřítomně nalezne uplatnění v popkulturním textářství. V kolektivní interpretaci literárních děl od románů Alexandra Dumase, Hermana Melville, Karla Maye, přes drama Williama Shakespeara až po báseň Máj Karla Hynka Máchy se pod humoristou rovinou bezprostředních reakcí neotesaných trapperů vyjevuje osobní význam četby. Ten je stvrzen i pointou příběhu, neboť napravení desperáti své zvelebené městečko přejmenují na Rovney. Toman dedikoval svůj román „všem slečnám a paním knihovnicím“, ovšem ve skutečnosti je poklonou celému literárnímu odkazu a všem, kteří pečují o to, aby zůstala zachována jeho čtenářská životnost. Šťavnatým jazykem s vypravěčskou živelností autor paroduje i parafrázuje žánrové postupy dobrodružné literatury a jeho inteligentní humor má ambici oslovit i dospělého čtenáře.

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

ČTENÍ PRO PŘEMÝŠLIVÉ DĚTI

Pohádky o kolečkách a nekonečnu (Zlatá stuha v kategorii literatura faktu pro děti a mládež) Zuzany Demlové jsou dokladem stále více oslabované hranice mezi pólem fikčnosti a dokumentarnosti. Autorská kniha odkazuje genologickým titulem k pohádkám, ve skutečnosti však pracuje pouze s některými žánrově konstitutivními rysy pohádky, především s personifikací. Děj krátkých vyprávění určených pro společné čtení předškolních dětí s rodiči totiž pohádkovým zákonitostem nepodléhá, přizpůsobuje se spíše filozofii, fyzice, matematice, biologii a dalším vědním disciplínám. Východiskem jsou zdánlivě triviální otázky (Co je velké? Co je malé? Co je hodně? Co je málo? Kde končím? Kde začínám?), na něž pohádky neskýtají jednoznačnou vyčerpávající odpověď, ale prostřednic-

tvím příběhu vytvářejí prostor pro kladení dalších zvídavých dotazů a ohmatávání nepředstavitelné skutečnosti. Výtvarně čistá podoba knihy dokonale naplňuje princip názornosti a gradace.

Neuchopitelným tajemstvím lidského bytí se věnuje i Martina Špinková v autorské knize *O tajemství*. I ona především klade otázky a ponechává dětskému čtenáři dostatečný prostor pro to, aby si uvědomil jejich důležitost a snážil se najít odpověď sám.

Martin Vopěnka v uměleckonaučné knize *Biblické příběhy pro nevěřící děti* nabízí adaptace biblických textů nikoliv ke katechetickým účelům či k poskytnutí emočně estetického prožitku. Představuje biblické příběhy v širším kulturně historickém kontextu jako celosvětově společně sdílené kulturní bohatství a nabízí přitom aktualizaci biblického poselství, která nevyžaduje víru, ale vzbuzuje respekt i u ateistických čtenářů.

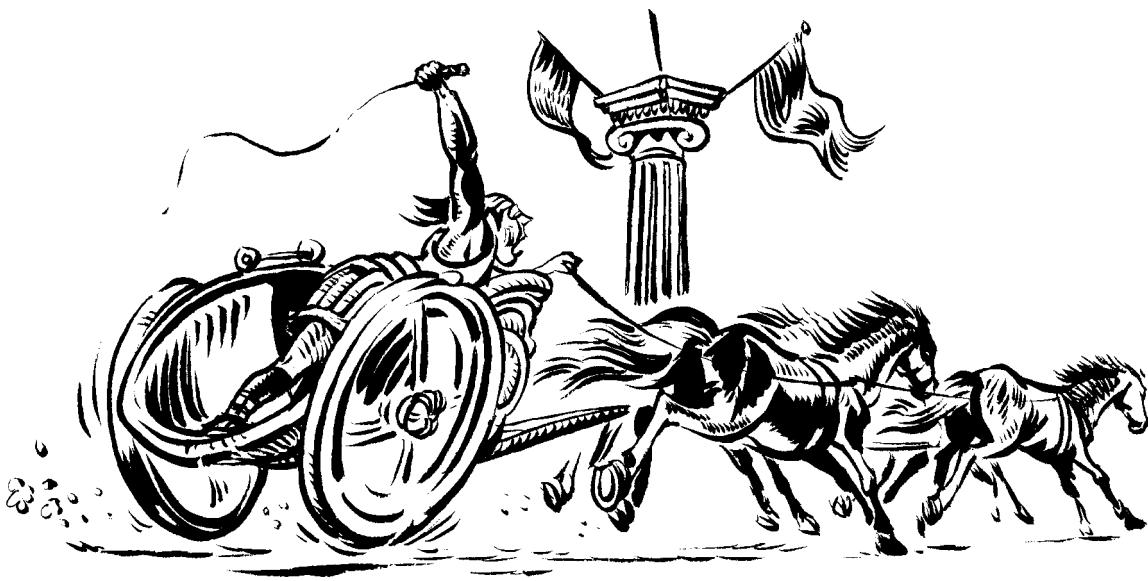
BÁSNICKÁ ZASTAVENÍ

Umělecky hodnotná poezie pro děti se stále rozrůstá ve třech hlavních větvích: první představuje jazyková hra objevující dětem bohatství materštiny v převážně humorné laděných verších, druhá linie spočívá v lyrických obrazech a přechod mezi polem vynálezavých lingvistických hříček a metaforickými impresemi zastupuje třetí, písňová linie.

Daniela Fischerová pokračuje v osvědčeném formátu jazykových hrátek a po sbírkách *Milion melounů* (2011), *Tetovaná teta* (2015), kde se tematicky držela převážně v prostoru každodenního života, se vydala více pohádkovým směrem a propojila ve sbírce *Ochechule s ukulele* svět 21. století s pestrou galerií tajemných bytostí. Dětského čtenáře přitom povýšila na spolutvůrce, který se

baví nejen četbou, ale i hádankami a jazykolamy.

Radek Malý, jeden z nejtalentovanějších současných básníků pro děti, navázal na osvědčenou spolupráci s výtvarníkem Pavlem Čechem, jenž kongeniálně doprovodil básníkovy předchozí lyrické sbírky *Listonoš vítr* (2011) a *Moře slané vody* (2014). Tentokrát se však ve sbírce *Poštou havraní* jejich role do jisté míry převrátily, neboť je to Radek Malý, kdo svou poezíí ilustruje obrazy Pavla Čecha. Básnické interpretace obrazů, které mají silný narační potenciál, jsou čtenáři citlivě nabídnuty jako jedna z možností, jak Čechovo výtvarné poselství dešifrovat, a je příznačné, že autor své verše protkal řadou otázek. Poezie Radka Malého tak rezonuje při každém čtení trochu jinak, v závislosti na čtenářově ochotě k dialogu.

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

Písňového rozměru se přidržel Zdeněk Svěrák ve sbírce *Město spí*, které není jen vyznáním obdivu k Praze, ale především poděkováním těm z jejích obyvatel, které jejich profese zavazuje k bdění uprostřed spícího města, aby svět fungoval tak, jak má. Svěrák, dlouhodobě spolupracující s hudebníkem Jaroslavem Uhlířem, dokáže efektivně nakládat se zvukovou stránkou jazyka a přitom ponechat veršům i jejich civilní rozměr, pro který je jeho písňová tvorba tak oblíbená.

ZÁVĚREM

Není možné postihnout roční literární produkci určenou dětem a mládeži v úplnosti. Podle výročních zpráv o českém knižním trhu, které zveřejňuje Svaz českých knihkupců a nakladatelů, se po-

čet vydaných titulů určených dětem každoročně pohybuje kolem dvou tisíc,⁴ pochopitelně včetně překladové literatury a reedic. Vydávání knih pro děti a mládež je velmi dynamickým segmentem nakladatelského a knihkupeckého trhu, neboť knižní novinky z oblasti literatury pro děti a mládež představují v celkovém objemu veškeré knižní produkce celých dvacet procent.

Analyzované knižní tituly tak byly vybrány s ohledem na jejich uměleckou přesvědčivost či synekdochický význam ilustrující určitou vývojovou linii.

⁴ V roce 2016 to bylo 2157 titulů, v roce 2017 s mírným poklesem 1844 knižních titulů, data za rok 2018 zatím nejsou zpracována. Viz Zpráva o českém knižním trhu, dostupné z: <https://www.sckn.cz/zpravy-o-ceskem-kniznim-trhu/>.

BIB na veľtrhu v Novom Sade

Medzinárodný knižný veľtrh a 24. medzinárodnú výstavu Art Expo otvoril primátor mesta Nový Sad Miloš Vučević a prihovoril sa i riaditeľ veľtrhu Slobodan Cvetković.

V rámci veľtrhu bola otvorená výstava s názvom „Srbskí ilustrátori na Bienále ilustrácií v Bratislave 2003 – 2017“. Výstavu zorganizovalo Banátske kultúrne centrum a Novosadský veľtrh v spolupráci s medzinárodným domom umenia BIBIANA a Nadáciou Babka z Kovačice. Výstavu otvoril Michal Hrušík, tretí tajomník Veľvysla-nectva Slovenskej republiky v Srbsku. BIBIANU predstavil jej riaditeľ Peter Tvrdoň. S príhovormi vystúpili: Tijana Cicmil Stakić, manažérka knižného veľtrhu, Radovan Vlahović, riaditeľ Banátského kultúrne-ho centra, Senka Vlahović, zakladateľka a riaditeľka Bookill Festu, Pavel Babka, zakladateľ a majiteľ Galérie Babka z Kovačice a Sibila Petenji Arbutina, členka poroty Bookill Festu. Výstava predstavuje ilustrácie 19 srbských ilustrátorov, ktorých diela boli vystavené na Bienále ilustrácií v Bratislave v rokoch 2003 až 2017.

miroslav jindra

Tematika
inscenací
na přehlídkách
amatérského divadla
Dětská scéna 2019
a **ŠPÍL-BERG 2019**
v Brně

PŘEHLÍDKY AMATÉRSKÉHO DIVADLA V ČESKÉM KONTEXTU

Amatérské divadlo má v českém prostředí dlouholetou tradici a již dávno není pouhým odrazem divadla profesionálního. Je samostatně se vyvíjející oblastí divadla, která má divákovi co nabídnout nejen po stránce tematické a žánrové, ale také po stránce inscenační tvorby. O tom svědčí také každoroční pořádání celostátních postupových přehlídek amatérského divadla pořádaných pod záštitou odborného útvaru neprofesionálních uměleckých aktivit dospělých a estetických aktivit dětí a mládeže Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu (NIPOS-ARTAMA). Význam amatérských divadelních přehlídek spočívá především v možnosti setkávání souborů a konfrontaci výsledků jejich tvůrčí práce s profesionály i ostatními amatérskými soubory. Přehlídky jsou kategorizovány dle věkového rozmezí divadelních souborů či charakteristik plynoucích ze žánrového vymezení jednotlivých inscenací. Můžeme se tak setkat s celostátními přehlídkami čino-herního a hudebního divadla (např. Di-

vadelní Piknik Volyně či přehlídka amatérského divadla pro děti Popelka Rákovník), pantomimy a pohybového divadla, (Otevřeno Kolín), loutkového divadla (Loutkářská Chrudim), divadla poezie (Wolkrův Prostějov), experimentujícího divadla (Šramkův Písek), středoškolského, studentského a mládežného divadla (Mladá scéna, Nahlížení) či dětského divadla (Dětská scéna). Pro jednotlivé přehlídky jsou každoročně vydávány aktualizované propozice, jež krom základních charakteristik přehlídek stanovují také podmínky účasti pro soubory, organizaci a pravidla pro hodnocení a výběr souborů pro postupová kola celostátní přehlídky. Pro každé kolo přehlídek (oblastní, krajské i celostátní) je vybrán lektorský sbor, jehož úkolem je poskytnout zpětnou vazbu souborům a případně doporučit soubor/y do kola následujícího. Z celostátního kola vybraných přehlídek pak mohou být soubory nominovány na celostátní mezidruhovou přehlídku amatérského divadla s mezinárodní účastí Jiráskův Hronov.

V Brně se v průběhu měsíců března a dubna 2019 uskutečnilo oblastní a krajské kolo celostátní přehlídky

dětského divadla Dětská scéna a ŠPÍL-BERC, krajské kolo celostátních přehlídek středoškolského a mladého divadla Mladá scéna, experimentálního divadla Šramkův Písek a divadla poezie Wolkrův Prostějov. V rámci těchto přehlídek se představila řada amatérských dětských, mladých i dospělých divadelních souborů, jež nabídly rozmanité tematické i žánrové zaměření jejich inscenační tvorby. Také východiska pro tvorbu uvedených inscenací byla značně rozmanitá. Soubory v některých případech využily jako východiska literární předlohy, ale objevily se zde také zcela autorské počiny, odvíjející se od aktuálních témat a potřeb skupiny. Divákovi se představily inscenace dramaturgicky dobře vystavěné, jejichž využité divadelní prostředky napomohly k přirozenosti herců na jevišti, inscenace žánrově oscilující na pomezí hraničních forem divadla, avšak i inscenace problematické z hlediska dramaturgie či volby jevištních prostředků.

DĚTSKÁ SCÉNA 2019 – OBLASTNÍ A KRAJSKÉ KOLO CELOSTÁTNÍ PŘEHLÍDKY DĚTSKÉHO DIVADLA

Dětská scéna je tradiční přehlídkou dětského divadla, jejíž celostátní kolo bude v letošním roce již 48. ročníkem. Přehlídka není, oproti jiným přehlídkám, nikterak žánrově vymezena, avšak věkové rozmezí dětských souborů by se mělo pohybovat do 15 let. Soubor by měl být složen alespoň ze ¾ z žáků základních škol či nižšího gymnázia.¹ Věkové kritérium účasti na přehlídce vyplývá z podstaty divadelní tvor-

by dětských souborů, která se u starších divadelních souborů mnohem více specifikuje dle žánrového vymezení. Dětské divadelní soubory však přináší stejně hodnotné divadelní inscenace s rozličnou žánrovostí a tematicností jako přehlídky určené starší věkové kategorii amatérů.

Oblastní kolo divadelní přehlídky Dětská scéna konané 15. a 16. března 2019 ve Středisku volného času Lužánky v Brně přineslo deset divadelních představení dětských souborů z Brna a Blanska. I přes značné žánrové a tematické různorodosti jednotlivých inscenací, odrážející se také v rozmanitosti využitých inscenačních prostředků, je možné najít určitá obecná východiska, která daná představení spojují. Zatímco se v inscenacích dětských souborů mladšího školního věku projevovala veskrze přirozená dětská hra s humorém a nadsázkou, u souborů starší pubescence se již dětská hra proměnila v potřebu vyjádřit prostřednictvím inscenace vlastní aktuální tematiku, týkající se především vymezení se vůči světu a nalézání různých vztahových rovin vůči ostatním. To se projevilo také v tematice, u dětí mladšího školního věku převládaly autorské pohádkové příběhy dětí, humorné příběhy reflektující téma mezigeneračních vztahů, ale také příběhy odrážející téma dobroduřství a odvahy.

Autorskou tvorbu pohádkového příběhu představil nejmladší divadelní soubor přehlídky MaléDivy z Blanska s inscenací **Bílá košile**, který byl složen z osmi dětí průměrného věku 7 let. Inszenace, vycházející z vytvořených příběhů dětí v rámci hodin literárně-dramatického oboru na Základní umělecké škole, splnila všechna divákova očekávání a zprostředkovala divákovi velmi jednoduchý pohádkový příběh o tom,

¹ HULÁK, J. *Dětská scéna 2019 – propozice*. [online]. Praha: NIPOS-ARTAMA. 2018. [2019-05-19]. Dostupné z: <https://www.nipos-mk.cz/?p=35311>

že ne vždy je vše tak, jak se na první pohled zdá. Vedoucí souboru využila maximálně potenciálu svého souboru. Celá inscenace byla jemná a humorná divadelní hříčka, kterou divák s potěšením sledoval od začátku až do konce. Scéna byla zcela jednoduše pojata, jeden výkryt v zadní části jeviště a pět kruhů položených v přední části jeviště, zbytek scény dotvářeli sami malí herci vlastní herní akcí. Divák byl po celou dobu do představení vtažen osobitostí dětí a jejich přirozenou hrou na jevišti. Významným scénografickým prvkem byly také pestrobarevné kostýmy a různé doplňky (šála, zimní čepice, motýlek atd.).

Mezigenerační téma přinesl se svou inscenací *Létající babička* divadelní soubor MYŠMAŠ, složený z dětí ve věku 7 – 12 let. Inscenace inspirovaná literární předlohou Štěpána Zavřela *Létající dědeček* vypovídá o vlastní zkušenosti dětí s jejich prarodiči a vztahových rovinách mezi témoto věkovými skupinami. Nebezpečí okolního světa, potřeba péče o staré lidi, ale také jejich nevhlednost vede k potřebě vytvoření Nového domova, který však nemusí být nejvhodnější. Děti se proto rozhodnou dědečky a babičky unést a ukryt. Inscenace svými jevišními prostředky (loutky představující babičky a dědečky, kufříky, v nichž se ukrývají zachráněné babičky a dědečkové) i formou divadelního ztvárnění zprostředkovala divadelní zážitek jemným, humorným a zábavným způsobem. K celkovému tematickému vyznění posloužily také osobní audionahrávky dětí s jednotlivými příběhy prarodičů.

Téma odrázející dobrodružství a odvahu se objevila u představení *Oddie na priglu*² DDS PIRKO. Inscenace vy-

cházející z literární předlohy Eduarda Petišky *Staré řecké báje a pověsti* zavedla diváka na dobrodružnou výpravu krále Odyssea, na níž se musel vypořádat s nástrahami země Kikonů, ostrova Kyklopů či kouzelnice Kirké. K podnícení hravosti dětí a bezprostřednímu jednání posloužila zcela jednoduchá scénografie složená ze dvou laviček různě se proměňujících (lodí, oddělení jednotlivých prostředí apod.). Evokaci plavby námořníků doplnil také kostým v podobě pruhovaných trik.

U divadelních souborů sestávajících především z dětí ve věku pubescence se v inscenacích ve většině případů objevovalo téma, odrázející jejich osobní vztah k okolnímu světu, svým nejbližším či zobrazující hledání vlastní identity. Inscenace využívaly literární předlohy a také autorských příběhů souborů, reflektujících aktuální životní tematiku. Divadelní soubor Berty si pro svou inscenaci *Berta a Mladá* zvolil knihu Tomáše Pěkného *Havrane z kamene*, silný příběh o odvaze mladičké čarodějnici, která se kvůli touze po přátelství vzdá vlastní identity. Souboru se podařilo vytvořit baladicky laděný příběh, který diváka navrátil zpět k tradicím dávných časů.

Kategorii zcela autorských titulů začaly stupovaly čtyři inscenace ze Základní umělecké školy v Brně. Autorská inscenace *Elka-Popelka?* souboru LDO5, ZUŠ Ježkova využila jako inspiračního zdroje klasický pohádkový motiv Popelky. Příběh přenesený do současného prostředí 12 – 13 letých dětí, v němž se hlavní postava Elka ocitá v prostředí nového města, bez kamarádů. Matka je pracovně v zahraničí a Elka může trá-

do rodné Ithaky. Vychází ze zdrobněliny vlastního jména Odysseus a slova převzatého z brněnského dialetu (tzv. hantecu) označujícího Brněnskou přehradu „prigl“.

² Název představení je paralelou cesty krále Odyssea

vit svůj čas pouze s nevlastním otcem a nevlastním bratrem Honzou. Inscenace **Potřebujeme Lukáše?** souboru LDO₂, ZUŠ Ježkova využila pro jevištní zpracování téma neporozumění a samoty jedince a opravdového přátelství. Jednotlivé postavy příběhu se ocitají v situacích, kdy je na ně prostřednictvím vnějších okolností (rodinou, přáteli apod.) vyvijen nátlak, v jehož důsledku pocítí samotu. Z toho je vytříhne postava Lukáše, který se na první pohled jeví jako zázračný kamarád, na kterého se mohou ve všem spolehnout. Velmi záhy však zjiští, že Lukáš je pouhým našepťávačem, který využívá jejich samoty a důvěry. S podobnou tematikou pracoval také soubor LDO₁, ZUŠ Ježkova v inscenaci **Co se nám bude zdát?**, která líčila vztahové problémy mezi spolužáky a hlavní hrdinkou Emou. Ema trápí své spolužáky a některé z nich využívá, avšak prostřednictvím snu zakusí stejné chování, jakého se sama na ostatních dopouští. Ačkoli inscenace pracovaly s velmi nápaditými tématy, jejich dramaturgie vykazovala jisté nedostatky v syžetu příběhu i jeho zprostředkování divákovi. Také forma, která směřovala spíše ke slovnímu dialogu bez větší herecké akce na jevišti, odkazující k žánru činohry, ubrala inscenacím jejich dynamičnost a celkové vyznění se mezi slovy ztrácelo. Čtvrtou inscenací, uzavírající autorské inscenace s tématy zobrazujícími vztah jedince ke světu a hledání vlastní identity, byla **Hříšná** souboru ZUŠ Ježkova. Představení pracovalo s motivy touhy po uznání prostřednictvím konfliktu mezi hlavními hrdinami.

Zvláštní kategorie tvořily dvě inscenace přehlídky, které jejich tematicností není zcela jednoduché zařadit. Soubor Poupata využil pro svoji inscenaci **Stráška tetu Agáta** literární předlohu Oscara

ra Wilda *Cantervillské strašidlo*. Příběh o zakletých strašidlech, jichž se nikdo nebojí a osvobodit je může pouze čistá dívka, byl velmi energickým a humorním představením. Tematické vyznění představení tak zastínila forma odkažující ke komickému příběhu s pohádkovými motivy. Tematická neukotvenost se projevila také v inscenaci **Den tramvaje číslo 13** souboru LAMADRAMA. Příběh vystavěný na komických situacích z obyčejného pracovního dne řidiče tramvaje Vokáče byl velmi zajímavou přehlídkou typů lidí, kteří cestují tímto dopravním prostředkem, a jejich osudů.

Krajské kolo, uskutečněné 27. dubna 2019, reprezentuje, krom postupujících souborů z oblastního kola s inscenacemi **Bílá košile**, **Létající babička** a **Berta a Mladá**, inscenace souboru Dramatická ondatra ZUŠ Jihlava (**skoro**) **Krysar**. Příběh vycházející z novely Viktora Dyka byl tematicky oproti literární předloze posunut. Symbolika krys odrážející se v charakteru obyvatel města se takřka vytratila, jelikož soubor si zde vytvořil zcela vlastní tematickou rovinu ochrany přírody a jejích tvorů. Pozece krys se významově posunula, aktivistická skupina obyvatel vnímala potřebu krysy chránit a dbát o jejich bezpečí.

ŠPÍL-BERG 2019 – KRAJSKÉ KOLO CELOSTÁTNÍCH PŘEHLÍDEK MLADÁ SCÉNA, ŠRÁMKŮV PÍSEK A WOLKRŮV PROSTĚJOV

Krajské kolo celostátních postupových přehlídek Mladá scéna, Šrámekův Písek a Wolkrův Prostějov, sdružených pod krajskou divadelní přehlídkou ŠPÍL-BERG, se konalo 11. – 13. dubna 2019 v Divadle Za hradbami v Brně. Žánrová různorodost přehlídek odpo-

vídá také individuální amatérské divadelní tvorbě jednotlivých souborů, jejichž členové by měli být starší 15 let. Specifika těchto přehlídek jsou dána historickou tradicí, která postupně začala odlišovat žánrová specifika inscenační tvorby, a vytvořila se tak síť přehlídek amatérského divadla s odlišným zaměřením.

U souborů účinkujících na divadelní přehlídce ŠPÍL-BERG 2019 se tematika inscenací jasné, oproti divadelním souborům Dětské scény, proměnila. Krom tematiky vycházející opět z aktuální vztahové problematiky dospívání u náctiletých souborů, se také objevila obecnější téma reflektující význam člověka a jeho funkci ve společnosti. První uvedenou tematickou kategorií reprezentovalo divadelní představení **Papírová letadla** souboru Bandajá (16 - 17 let), který si jako předlohu zvolil stejnojmenný dramatický text rumunské dramatičky Elise Wilk. Hlavní hrdina inscenace se prostřednictvím různých situací setkává s individuálními problémy své generace a na vlastní kůži poznává, co znamená být v současnosti dospívajícím. Tato tematika byla posílena také zvolenými jevištní prostředky, např. scénou, sestavenou z polepených plechovek rozmístěných po prostoru, které vizuálně i zvukově dokreslovaly atmosféru celé inscenace a přispívaly k celkovému vyznění.

Druhá tematická oblast byla na počet inscenací značně bohatší a přinesla řadu divadelní zajímavých počinů a žánrové rozmanitosti. Inszenace **Krysar** divadelního souboru LachNem, vycházející ze stejnojmenné novely Viktora Dyka, dokázala svým jevištním zpracováním prohlubit tematiku nastolenou v literární předloze. Výrazná herecká i scénografická stylizace, směřující místy až ke grotesknosti, posílila

nejen typové charakterystiky jednotlivých postav, ale zdůraznila kritiku společnosti založené na lži, přetvářce a sobectví. Divadelní stylizace odrážející žánrové charakteristiky oscilující mezi tragikomedií, satirou a místy až absurdností byla ještě více posílena v inscenacích **Kabaret Czermak** souboru NEMÁME a **Nepřítel lidu** souboru VTAHU. *Kabaret Czermak* na motivy díla Hanse Carla Artmanna zobrazoval lidské charakterystiky a jejich vztah k sobě samým ve spojitosti s morální stránkou lidské existence. Ta to takřka existencionální výpověď založená na stylizaci a naprosté souhře jednotlivých složek (hudba, zvuk, světla, herecká akce atd.) byla divákovi předložena s potřebným surrealistickým nádechem korespondujícím s tvorbou H. C. Artmanna. Podobné prostředky bychom našli také v inscenaci *Nepřítel lidu*. Inscenace na základě stejnojmenné hry Henrika Ibsena tematizovala aktuální problematiku individualizmu jedince a manipulovatelnost davem. K tomu využila také vlastních dopsaných částí textu, přibližujících tematiku současnemu divákovi, ale především jevištních prostředků stylizace i uspořádání prostoru jeviště a hlediště ve formě arény.

Tato tematická kategorie byla dále obohacena o inscenace inspirované historickými, politickými a uměleckými osobnostmi, jejichž forma směřovala k dokumentárnímu divadlu. Divadelní soubor Mosolyklub představil inscenaci **Werther a ti druzí** o maďarském klavíristovi a spisovateli Rezső Seressovi, jenž proslul údajnou písni sebevraždu Szomorú vasárnap (Ponurá neděle). Prostřednictvím osudu této písně se divák seznámil s osobností skladatele a jeho nelehkým životem. Forma dokumentárního divadla se odrážela také v inscenaci **NEVHODNÉ!...?** souboru CIVÁRAMO. Apokryfně zpracovaný ži-

votopis francouzského architekta Gustave Eiffela a říšského kancléře Adolfa Hitlera, jenž oba dokázali ovládnout Eiffelovu věž.

V rámci přehlídky se objevily také dvě inscenace, které sice spojovala tematika člověka a jeho významu a funkci ve společnosti, avšak žánrově se od výše uvedených zcela odlišovaly. Činoherní inscenace dramatu Tomáše Hůska **Nukleární rodina** Biodivadla Napříč zobrazovala fiktivní příběh osudů rodiny žijící v moderní totalitní společnosti pod nadvládou státního aparátu. Jednotliví členové rodiny jsou postupně, díky nesmyslným státním nařízením a životu ve světě nejistoty, dohnáni k rozkladu a sebezničení. V inscenaci souboru Divadla Kolárka **Monoblock** byl naopak kladen důraz na rozbití divadelních struktur, kolísající mezi různými hraničními formami divadla a postmoderního divadla. Textová koláž sestavená režisérem inscenace Janem Doležalem byla příběhem úspěšné ženy a jejích dvou kamarádek, které se postupně musí vyrovnat s nastaveným systémem.

Další uvedené inscenace **Tak trochu Sen noci svatojánské** souboru Dohráli jsme a **Autobus** v podání souboru Kon-tejner 16 v pokoji 225 svým charakterem odkazovaly spíše ke komediálnímu žánru. V případě inscenace *Autobus* spočívala hlavní zápletka ve společné cestě autobusem, na jejímž závěru cestující nečeká žádné vytoužené místo, ale smrt. *Tak trochu Sen noci svatojánské* podle Williama Shakespeara zachovával základní pohádkovou a komickou rovinu v očarování nic netušících milostných dvojic.

Na základě výše uvedených příkladů z letošních přehlídek Dětská scéna a ŠPÍL-BERG konaných v Brně můžeme vyvodit určité obecné znaky inscenační tvorby amatérských divadelních sou-

borů. První z nich zahrnuje východisko pro inscenační tvorbu, tvořené buď literární předlohou (ať už divadelní adaptací literárního díla či využití dramatického textu) nebo autorstvím vlastního příběhu (dle tématu, osobních zážitků, deníkových zápisů apod.). Ten to druhý způsob však bývá do značné míry dramaturgicky náročnější pro následnou tvorbu. S oběma východisky je také spojena tematika inscenací, která se odvíjí od věku, dispozic a zkušeností skupiny, jež inscenaci vytváří. U mladších dětí můžeme sledovat především jednoduché příběhy, jejichž téma podporují způsob vyjádření dětí pomocí hry na jevišti. U starších souborů v období pubescence (a především adolescence) se tato hraost proměňuje v potřebu vyjádřit vlastní názor a zaujmout k dané tematice určitý postoj skrze divadelní inscenaci. K tomu mohou dopomoci jednotlivé inscenacní prostředky (scénografie, hudba atd.), které nemusí plnit (a mnohdy neplní) pouze estetickou funkci, ale slouží také jako dynamický prvek, jenž napomáhá amatérskému herci při jednání na jevišti.

Přehlídky amatérského divadla představují významnou platformu pro setkávání divadelních souborů, které zde získávají zpětnou vazbu a podněty pro další tvůrčí práci v rámci diskuzí s lektorským sborem i dalšími účastníky přehlídky. Tímto způsobem se amatérští divadelníci přirozeně vzdělávají v oblasti divadla prostřednictvím vlastní tvůrčí práce i recepcí a reflexí inscenací ostatních souborů. Rozmanitost v tematicnosti, žánrovosti i způsobech inscenační práce dokazují jasnou svébytnost této divadelní oblasti, která není pouhou kopí divadla profesionálního, ale nabízí vlastní přístupy a formy.

toňa revajová

Sviatok detskej knihy v Trnave

Trnava. Magické mesto s pätnástimi kostolmi a dvoma univerzitami. Cenná Knižnice Juraja Fándlyho sídli v národnej kultúrnej pamiatke, v bývalej budove hospodárskej banky. Je to dielo Milana Michala Harminca, jeden zo 171 architektonických skvostov, ktoré na Slovensku vytvoril. Vzácných historických budov a iných pamiatok je plné mesto. Človeku sa skoro nechce veriť, že ho japonskí turisti ešte neobjavili.

AKO TO CELÉ VZNIKALO

Hovorí Mgr. Lívia Koleková, riaditeľka Knižnice Juraja Fándlyho v Trnave: „Vedeli sme, že Dni detskej knihy majú dlhorocnú tradíciu a všimli sme si aj to, že každá významná verejná knižnica už toto zaujímavé a kvalitné podujatie organizovala. Veľmi sme sa potešili, keď nás vlastne oslovila pani Cíferská z BIBIANY, či by sme nemali záujem. Ani chvíľu sme neváhali. Hned sme začali plánovať, ako čo najlepšie propagovať čítanie medzi našimi najmladší-

mi čitateľmi a spisovateľov, ktorí tvoria pre deti. Bolo to ešte pred Dňami detskej knihy v Žiline. Išli sme sa pozrieť na otvorenie, niektoré kolegyne sa zúčastnili aj na seminári pre knihovníkov a pedagógov. Ja som sa pani riaditeľky Šušoliakovej povypytovala, ako na to.

Najprv je potrebné vypracovať projekt a získať finančné prostriedky. Doštali sme peniaze od Fondu na podporu umenia a mohli sme začať.

Naša knižnica má krásnu budovu, ale obmedzené priestorové možnosti. A keďže divadlo Jána Palárika – rovnako ako naša knižnica – patrí do pôsobnosti trnavského samosprávneho kraja, často využívame jeho priestory.

Kolegyne z detského oddelenia začali pripravovať besedy – obracali sa na školy z mesta i z okolia, ktoré k nám často chodievajú, a robili prieskum, či sa chcú zapojiť a prísť s deťmi na podujatie DDK. Vedúce oddelení pani Dolníková a Chorvatovičová si už zasa típovali spisovateľov. Aby sme dosiahli vysokú úroveň, vyberali sme si tých, ktorí majú najviac ocenených kníh. Pomočila nám stránka BIBIANY, ale na-

Účastníci Dňa detskej knihy v uliciach Trnavy

príklad aj zoznam najkvalitnejších kníh roku 2018, ktorý vydala Knižnica pre mládež mesta Košice. Nechceli sme vynechať ani domácich autorov, s ktorými najčastejšie spolupracujeme. Tako nejako sa nám festival postupne napĺňal besedami a tvorivými dielňami. Potom prišiel na rad vedľajší program.

Veronika Chorvatovičová, vedúca detského oddelenia, spresňuje: „Trojdnie plné besied s autormi a ilustrátormi detských kníh sa uskutočnilo na desiatich rôznych miestach v Trnave a blízkom okolí a zúčastnilo sa ho vyše tisícky detí. Oslovili sme tridsaťšesť umelcov, z ktorých pricestovalo do Trnavy dvadsaťdeväť: Kristína Baluchová, Peter Bolaček, Roman Brat, Ján Čápka, Danuša Dragulová Faktorová, Xénia Faktorová, Maja Holecyová, Margit Garajszki, Andrea Gregušo-

vá, Marta Hlušíková, Branislav Jobus, Ľubica Kepštová, Ol'ga Kohútiková-Štefaničková, Hana Košková, Zuzana Kubašáková, Beáta Kuracinová, Svetlana Majchráková, Petra Nagyová Džerengová, Stanislav Repaský, Toňa Revajová, Gabriela Spustová, Miroslava Varáčková, Mária Vrkoslavová, Simona Čechová, Martin Kellenberger, Ok-sana Lukomska, Juraj Martiška a Daniela Pauličková, Miroslav Regitko. Spolu sa uskutočnilo rovných tridsať podujatí v knižnici a jej pobočkách Tulipán a Prednádražie, v základných školách na Atómovej ulici, na Námestí Slovenského učeného tovarišstva, na Lomonosovovej ulici, v základných školách Suchá nad Parnou, Zeleneč, Špačince a aj v Západoslovenskom múzeu.“

Súčasťou slávnostrného otvorenia v prekrásnom trnavskom divadle bolo

predstavenie hry pre deti Malý princ. Dojímavý príbeh statočného dieťaťa „z vlastnej planéty“, ktorý pozná každé dieťa. Skvelá rézia (Peter Palik), dramaturgia i hudba (Martin Geišberg), nenáročná, no pôsobivá scéna... to všetko zasiahlo malých i veľkých divákov, a ak aj všetci neodchádzali, ako sa vráví, so slzou v oku, nepochybne ich hra donútila aspoň pári chvíľ myslieť na to, čo je v živote človeka najdôležitejšie. (Dobre vidíme iba srdcom, to hlavné je očiam neviditeľné.)

Večer v knižnici bol z iného súdka. Predstavila sa domáca skupina Gemini – Irish music, mladí umelci, ktorí to nepochybne niekam dotiahnu. Aj na ďalší večer bolo v knižnici veselo. Fórum humoristov pripravilo pre hostí i domáčich program Aprílové čítanie. No neostalo to iba pri čítaní – o hudbu a spev sa postarali Pavol Opatovský (áno, hádate správne, Robov otec) a Jozef Laci Pagáč.

V ČOM SÚ TRNAVSKÉ DDK INÉ, ČÍM PREKVAPILI TROCH ILUSTRÁTOROV A JEDNÉHO SPISOVATEĽA – A ČO NECHALI ROZROBENÉ DOMA?

JURAJ MARTIŠKA

prvý ilustrátor

„Dôvernejšie sme sa spoznali s mestom, kde často nemáme možnosť stráviť tri dni, navyše so skvelým sprievodom, ktorý nám poukazoval najzaujímavejšie a najkrajšie miesta. Príjemné stretnutia, príjemná komunikácia, úvodný program úžasný, divadlo nádherné. Začiatok skvelý, počasie ideálne na prechádzku v meste.

Vlani som ilustroval viacero kníh – *Fidlibum*, *Starovek pod lupou*, *Rok Sivka Ohníváka*, dve náročné učebni-

ce pre sluchovo postihnutých, komiksy mi vyšli... Ešte asi dve – ako každý rok jedna Ferrerova. Nie všetky získali ocenenia, ale aj tak ich bolo dosť.

A čo je na týchto Dňoch detskej kníhy nové? Človek je starší, optika sa mení, vidí veci inak. Skúsenosti s knižnicami sú každý rok iné. Niekedy prekvapivo príjemné, niekedy... áno, aj.“

MIRO REGITKO

druhý ilustrátor

„Odišiel som na tri dni od práce, lebo Dni detskej kníhy sú veľmi dôležité. Autor sa stretáva s čitateľmi a pozorovateľmi. Je dôležitý názor detí, ktorí sa väčšinou odvája podľa toho, ako ich pedagógovia na besedy pripravia. Boli sme s Romanom Bratom v obci Suchá nad Parnou, nikdy predtým som tam neboli. Konštatoval som len jedno, že táto akcia je náročná na organizáciu, a je škoda, že ked' nás sem dostanú, nevyťažia nás viac. Mohli nás rozdeliť, alebo sme mohli aj v tejto konkrétnej škole mať viac besied.

Predstavenie Malého princa bolo nádherné, na prechádzke Trnavou sme sa dozvedeli veľa o histórii mesta a na hodinkách som potom zistil, že som nachodil 9,5 kilometra. Večer sme si urobili príjemné kamarátske stretnutie. Sú to pre nás vzácne chvíle, všetci tvoríme doma, ďaleko od ostatných. Povedali sme si, na čom pracujeme, dokonca nás oslovovali mladí autori, ktorí boli na takomto podujatí prvý raz, či by sme im neilustrovali pripravenú knížku. S radosťou, ale problém je v tom, že už na dva roky dopredu vieme, čo budeme ilustrovať.

Ilustrujem teraz knížku pre najmenších školákov, ked' sa naučia čítať. Budú tam aj nejaké úlohy na riešenie. V jednej knižke sú štyri rozprávky. Ku

každej má byť celostranová ilustrácia a potom kopec menších. Knižiek bude viac, v rámci projektu spoločnosti Integrácia na nich spolupracujeme s Gabikou Futovou. Integrácia sa šíri z Košíc, je to napríklad o integrácii chorých detí, rómskych detí, rasovo odlišných detí. O tom, ako sa „zabývajú“ v tride a v spoločnosti. Okrem toho ilustrujem básničky Ondreja Nagaja. A mám so sebou časopis Fifík – keď mám voľnú chvíľku, kreslím aj tu. Fifík ilustrujem, odkedy ho vymysleli, už to trvá triadsať rokov.“

MARTIN KELLENBERGER

tretí ilustrátor

„Ako každé Dni detskej knihy, aj tieto sú sviatkom a potvrdilo to aj nádherné prijatie a inscenácia Malého princa. Skvelá scéna, veľmi šikovní mladí herci s plným nasadením, a to všetko v krásne zreštaurovanom trnavskom divadle. Parádne som si to užil. Tešil som sa, že stretávam kolegov, ktorých cez rok vidím zriedka, a potom sme sa rozbehli po meste a po dedinách na besedy a tvorivé dielne. Mesto nás prijalo veľmi vľúdne, priam Florida, slnko, 23 stupňov...“

Druhý deň už bol dosť daždivý, čo je podľa Martina príjemná zmena.

„Dnes mám voľno a zajtra tri besedy,“ vzdychne nevzrušene. Ale keď začne rozprávať, čo nedávno dokončil a na čom práve pracuje, každému je jasné, že mu voľný deň nemôže uškodiť.

„Pred chvíľou sme o tom debatovali s pani riaditeľkou. Vlani som urobil dve knihy – jedna je prekrásna pocta Vincovi Šikulovi, priateľovi a výbornému spisovateľovi. Zbierku radostných prózičiek, básní, hádaniek, ktoré roky uverejňoval po časopisoch, pripravila jeho

druhá manželka Anička Šikulová. Druhá knižka Čárymáryfučpunč je od Michala Endeho, autora kníh Nekonečný príbeh či Dievčatko Momo a stratený čas. Je to boj o život, boj o planétu a ľudstvo, a zachrániť svet majú malý kocúrik a malý havran. Dlhlo sme čakali, lebo nemecká strana chcela nechať svojho ilustrátora. Medzitým, bohužiaľ, Michael Ende zomrel. Nakoniec jeho rodina dala súhlas a podarilo sa. Popri ilustrovaní pracujem na vlastnej monografii, budú tam maľby a grafiky, sedíme s grafikom a hľadáme najlepšie riešenia. Doma v ateliéri, obyčajne tam hrá výborná hudba, britská hudobná scéna, rocková, americká džezová...“

Spisovateľ

ROMAN BRAT

Veľmi som sa na Dni detskej knihy tešil. Sú to pre mňa vždy vzácné stretnutia s kolegami. Je pre mňa bežné, že sa stretávam s knihovníčkami, s deťmi, hľadáme spolu zmysel knihy. Toto je iné. Vzájomné spoznávanie medzi autormi, keď človek prehodí dve-tri verity a je z toho nečakane zaujímavý rozbor. Kolega, ktorého nevidím zopár rokov, je mi znova bližší, mám možnosť nazrieť aspoň troška do jeho duše, spoznať ho ako človeka, nielen ako autora... Autori a ilustrátori sú v tomto zmysle slova jedna krvná skupina. Pre mňa – keď urobím nejaké porovnanie – sa DDK podobajú ako vajce vajcu. Nie je to dehonestujúce vyjadrenie, skôr sa vždy teším, že to bude také ako vždy. Organizátori okrem stretnutí s deťmi z rôznych škôl zabezpečujú sprievodný program. Hoci každé mesto pripraví niečo výnimočné, má v rukáve nejaké tromfy, každá knižnica vyťaženosť hostí vníma po svojom – niekto to robí opatrne, aby autorov veľmi neuna-

vil. Ja vrvávím, že keď už som pricestoval, nie som na výlete, hoci som si vzal dovolenku. Tak ma vyžmýkajte, ako sa patrí."

A na čom Roman Brat práve pracuje? To nevyzradil, ale pozorný čitateľ iste ocení, ako zručne sa vhol odpovedi.

„Dopísal som román *Tajné písмо*. Dej sa odohráva po príchode solún-ských bratov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Konštantín v podstate vymyslel pre Slovanov hlaholské pís-mo, aby si mali ako zapisovať nielen cirkevné, ale aj svetské knihy a všetko, čo súvisí s ich životom. Román má dve dejové roviny – deviate storočie, skrátka Veľkú Moravu, a súčasnosť. Hrdinom je jedenástročný Ľuben, ktorý sa ako polosirota spolu so starším bratom Kvetoňom dostane do učiliš-ta. Kvetoň sa ako duchovný učí hla-holiku, aby do nej mohol prepisovať. Mladší brat sa popri ňom naučí „tajné“ pís-mo, ktoré ovláda iba zopár vzde-lancov. V čase, keď Frankovia oblieha-jú Devín, tento 11-ročný chlapec si robí v tajnom písme zápisky. Ľubenove zá-piskys, v skutočnosti denník, nájde v 21. storočí syn archeológa, ktorý kope na Devíne. Chlapec ich objaví v koženom puzdre na devínskom brale, kam sa vy-šplhal. Niektoro mu ich ukradne, preto-že majú obrovskú historickú aj finanč-nú hodnotu. V druhej rovine sa teda odvíja kriminálny príbeh s dobrodruž-nou zápletkou. Obidve časti sú akčné a dobrodružné a cez Veľkú Moravu a hlaholiku poukazujú na Konštantíno-vu výnimočnú prácu.“

Spisovateľka

MIROSLAVA VARÁČKOVÁ

Trnavu – okrem viacerých „miest-nych“ – zastupovala populárna au-

torka, ktorá, ako sa vrvá, našla die-ru v plote (teda na trhu, samozrejme) a zaplnila ju knihami pre tínedžerov.

■ **Ako vidíte význam takéhoto podu-jatia?**

Je pekné, intenzívne, a každé podu-jatie, ktoré je pre deti, má význam. Veľ-mi pozitívne je, že sa tu stretnú tvorcovia a majú trocha času aj na seba. Ked niečo poviete, vedia, o čom hovoríte.

■ **A vidíte, že sú aj iní takí blázni?**
(smiech) Presne.

■ **Je to pravda, že sa živíte písaním?**

Áno, živím sa písaním. Človek je slo-bodnejší, ale pracujem doma, takže musím aj navariť a postarať sa o rodi-nu. Je to o sebadisciplíne, inak by som nenapísala ani čiarku. Mám manže-la a dve deti v pubertálnom veku. Ne-viem si predstaviť, že by som popri tom všetkom ešte chodila do práce. Dá sa to aj preto, lebo moje knihy sú za-merané kommerčne. Najprv som sa bála ostať bez zamestnania, ale keď sa človek písaniu venuje naplno, dokáže viac napísať a aj sa môže venovať propagá-cii, besedám, a to sa odrazí i na príjme. Som spokojná. Mám na konte pätnásť kníh. Väčšinou sú určené tínedžerom a tie, ktoré sú „na hrane“, naozaj čítajú dospelí i dospevajúci.

■ **Takže sa s mladými ľuďmi stretáva-te často.**

Dvaja tínedžeri doma a chodí za ni-mi kopec kamarátov... V podstate teraz dosť žijem v tínedžerskom svete. Stre-távam sa s mladými ľuďmi – ôsmakmi, deviatkami, stredoškolákm – v školách aj v knižničiach. Podľa mňa sú tínedže-ri najvďačnejšia skupina čitatelov.

■ **Ako reagujú na vaše knihy? Pove-dia vám, že ste niečo nepochopili?**

Áno, sú otvorení. Ak sa im niečo ne-páči, dajú mi to vedieť. Takže viem, čoho sa mám vyvarovať. Prvé knižky, ktoré mi vyšli, som v reedíciách pre-

pracovala. Niekedy sú to len slová, ktoré – ako tvrdia – by nikdy nepoužili. Máme kontakty aj cez sociálne sieťe. Píšu mi, aká kniha by sa im páčila. O sebapoškodzovaní, šikane, bulímii... O problémoch s rodičmi, rozvodoch, alkoholizme. V každej druhej rodine niečo je, ak nie v každej.

■ **Aj vám sa stáva, že chlapci sa na besedách viac pýtajú?**

Áno, viac čítajú dievčatá, vypláču sa pri knižke, ale otázky častejšie kladú chalani.

■ **A vaši chlapci?**

Starší sa rád mamou pochváli, aj občas vybaví besedu, ale ten mladší to tak neberie. Skrátka, mama píše.

vý dar rozvíjať. Prakticky som s tým potom pracovala poobede na workshop.

■ **Ktoré z príspevkov vás najviac zaujali? Môže sa človek ako vy ešte dozvedieť niečo nové?**

Ludmila Hrdináková prezentovala svoj najnovší výskum čítania prvákov. Má také zvláštne okuliare, ktoré zachytávajú pohyby oka pri čítaní. Na malých deťoch môže sledovať, ako sa technika čítania postupne spája s tým, že začínajú vnímať aj význam. Pre pedagógov i rodičov môžu byť jej výsledky veľmi podnetné, pretože dokážu lepšie sklíbiť tréning jedného aj druhého a budú vedieť dieťa lepšie motivovať pri získavaní čitateľských návykov.

■ **A popoludňajšie workshopy?**

Boli podnetné, súčasne prebiehal dva – Cez knihu do sveta fantázie (Radka Kukurugová, Oz Varianty) a Príst Fantázii na koreň (to bol ten môj).

Rada by som povedala, že celodenné podujatie organizátori pripravili veľmi dobre. Bolo vidieť, že knižnica sústredene rozvíja spoluprácu aj s univerzitnými pracoviskami. Z príprav i samotného programu bolo cítiť nadšenie, všetci sme sa na seminári i na ostatných podujatiach cítili veľmi dobre.

GRAMOTNOSŤ A FANTÁZIA

Dôležitou súčasťou Dňa detskej knihy býva odborný seminár. Ten tohto-ročný sa uskutočnil v aule Pazmaneum Trnavskej univerzity. Ústrednou tému bola čitateľská gramotnosť a čitateľské kompetencie detí. Ťažiskový referát – Problémy prepadu v čítaní. Niektoré príčiny a čo s nimi – prednesla Timotea Vráblová, prezidentka Slovenskej sekcie IBBY. Preto sme práve jej položili niekoľko otázok.

■ **Prečo bol seminár na univerzite a nie v knižnici?**

Aby sa mohli zúčastniť aj študenti. Bola plná aula, asi 60 ľudí.

■ **O čom bol váš referát?**

O tom, ako sa deti zhoršili vo funkčnom používaní fantázie – aj preto, lebo si nevedia vytvoriť dostatočný vnútorný kontakt s textom. Mám teraz veľa podnetov z Izieb čítania, len za minulý rok mi rukami prešlo viac ako 800 detí. Môj príspevok sa zameriaval na to, ako rozpoznať jalové fantazírovanie od využívania daru fantázie a ako tento pra-

CENTRUM IDE NAPLNO

Ľubica Ďurišinová z Ministerstva školstva SR, sekcie umenia a štátneho jazyka, na DDK nikdy nechýba. Mohla by porovnávať, koľko sa len dá. Ona však vidí podstatu niekde inde.

„Dni detskej knihy majú svoje čaro, opodstatnenie a predovšetkým dôležitosť. Je vynikajúce, že knižnice a mestá si rok čo rok nájdú čas, priestor a naj-

mä energiu a zorganizujú také významné podujatie. Poskytnú ho školám, ktoré si samy nedokážu v takej miere pripraviť aktívne stretnutia so spisovateľmi a ilustrátormi. Tie ešte umocnia vzťah detí k literatúre, k tomu, čo získajú čítaním. Cez tieto stretnutia, cez príbehy, ktoré im tvorcovia sprostredkujú, deti skôr siahajú po knihách. Takéto spojenia – aktívne, osobné, prinášajú neskorší efekt. Deti aj lepšie chápú prepojenie ilustrácií s obsahom knihy.

Čítanie v súčasnosti, to je téma dňa, európska téma, a konečne ju uchopilo aj Ministerstvo školstva v Stratégii rozvoja čítania do r. 2020. Dlhodobé úsilie vyústilo do vytvorenia Centra det-

skej literatúry, čítania a SK IBBY, ktoré už od vlaňajška významne rozširuje svoju činnosť, pracuje s advokátmi čítania, robí rôzne podujatia, napríklad Izby čítania, ktoré očarili aj Čechov, pripravuje medzinárodné semináre. Jeho koordinátorka Timotea Vráblová vytvára nové modely a formy čítania, a tie sú takým satelitným vysielaním do celého Slovenska. Veríme, že postupne sa všetky tie body budú prepájať a priniesie to úžitok nielen knižniciam a pedagógom, ale predovšetkým tým, ktorým je to určené – deťom. Stojí to veľa úsilia, ale výsledky už vidieť a máme z toho radosť."

Ilustrátor Miro Regitko a spisovateľ Roman Brat na stretnutí s deťmi

magda baloghová

A mne slncom na svete je láska

Ten list som musela napísať! Zaslúži si uznanie Magdaléna Hajnošová, že pripravila do tlače Denníky (1938 – 1960) svojich rodičov Márie Jančovej a Františka Hečka. Lúštiť dva čo ako úhladné rukopisy, prepísať vyše päťsto knižných strán rukopisných zápisov, to akoby prsty na klávesnici niekoľko ráz brilantne odohrali všetky Čajkovského klavírne koncerty. A mal pravdu Ondrik Sliacky, ked' pri rozlúčke s Máriou Jančovou napísal: „*Takmer štvrtstoročie bola mimo literatúry. Spôsobil to jej vysoký vek, lenže čo je horšie, nezišla iba z očí, zišla z mysele. To je však viac na škodu našu, než na jej vlastnú, lebo ak nám v poslednom štvrtstoročí niečo chýbalo, bolo to práve to, čo sa s ňou bytostne spájalo, totiž fenomén dobra.*“ (Bibiana, 2003/4)

V minulom roku sme si pripomenuli až dve výročia Márie Jančovej: 110. výročie narodenia a 15. výročie úmrtia. Zo Slovníka slovenských spisovateľov

pre deti a mládež mi vypadol lístoček, ktorým jej dcéra Magda pripomínala nedožitú deväťdesiatpäťku – matkinou básňou, hlboko kresťansky ukotvenou.

Okrem Rozprávok starej matere, môjho druháckeho čítania, prvé ma v Mladých letách privítali jej básne. Knižička Blahoslavení (1940) nenápadne zasunutá v príručnej knižnici. To som netušila – dievčenské básne, také blízke! Haľamovský tón (boli rovesníčky), láska, sociálne motívy. Vo vlastnom životopise (Denníky, str. 182) o nich píše: „*Verše? Tie vládala som písat len o láske. O otcovi, o rodnom kraji, o milom, o dieťati. Láska je najväčšia na svete, lebo udržuje a prináša život, najviac sa pre ňu trpí, ale ako vidieť, na tomto svete majú hodnotu iba veci, za ktoré sa trpí a bojuje.*“ A ešte: „*Verím, že sme tu všetci na niečo... A mne slncom na svete je láska.*“

Čožeby som nebola zvedavá na ich autorku. Najslávnejšiu detskú knižku má Mária Jančová od r. 1953 už napísanú, vyšiel aj Carlucci (1966), jej vol-

né pokračovanie, aj O kapsičke, čo nechcela chodiť do školy (1964), aj Kojko hľadá rozprávku (1965). Do redakcie prichádzala Mária Jančová mälokedy, zato zapamäteľne. Okrúhla, nevysoká, prešedivená, už jej minula šestdesiatka, vidím ju celkom presne: zaklopitichučko na dvere redakcie, no príde ako domov. Aj ona na začiatku 60. rokov patrila do redakcie pôvodnej tvorby a v knihe doručených rukopisov je aj jej cenný podpis – občiansky: Terézia Hečková. Ešte predtým pracovala vo vydavateľskej redakčnej rade a chodila tam rada. Nuž príde ako domov, vystíska nás „dievčence moje“, povypytuje sa na knižky, čo práve vyšli. Neposedí dlho – vnučka Magdalénka už-už príde zo školy. Dosť však času na to, aby z veľkej tašky vylovila jablčka – celá je akási obostretá ich podjesennou vôňou. Ako v redakcii nová sa doučím (lebo na fakulte nám detskú literatúru neprednášali), že Mária Jančová získaла za svoju prvú knihu pre deti, Rozprávky starej matere, Cenu vydavateľstva Mladé letá, a potom, keď pri 50. výročí zratúvame, čo vydavateľstvo vykonalо za polstoročie, dorátam sa číslo 236 000 vydaných výtlačkov iba tejto knihy. (Celkový náklad kníh Márie Jančovej dovtedy: 346 000 exemplárov, vyšli aj v preklade do viacerých jazykov.) Rozprávky starej matere, zaradené do odporúčaného školského čítania, stali sa spojivom žiakov niekolkých generácií. Nuž neprekvapí, že na internete, v hlasovaní o najobľúbenejšiu knihu vôbec (pôvodné, preložené, pre deti aj dospelých), ju nájdeme medzi prvou stovkou.

Najvyšším ocenením, Cenou Fraňa Kráľa (predchodyňa Trojruže) jej dieľo vyznačili v r. 1970 a milou kuriozitou je, že v bratislavskej Karlovej Vsi nesie jej meno Ihrisko Márie Jančovej.

Oravskú dievčičku do matriky pre vysoké snehy zapísali skoro o týždeň neskôr. Po rokoch si spomínala: „Otec ako železničiar dochádzal na viacdňovú šichtu do Suchej Hory. Ked' potom prišiel na Vianoce domov a dozvedel sa, že som sa narodila, veľmi sa potešíl dievčatku, lebo chlapčeka už mali, ale neopýtal sa, kedy sa to stalo. A keď idúcky do roboty ma nahlásil na matrike, matrikár potreboval vedieť, kedy sa dievčatko narodilo. Otec zrozpači tel: „No ja to presne neviem povedať, ale napíšte, že na Vianoce. Tak matrikár k môjmu menu zaznačil 25. december. V skutočnosti som sa však narodila 19. decembra. Krstný list je už so správnym dátumom. Matrikár sa ešte pýтал, aké meno mi dajú. A otec zaochkal: „Jój, to neviem, ale napíšte dievčatku meno po jeho materi.“ Moja mama sa volala Terézia. V matrike mám meno Terézia, ale krstili ma Mária. Krstné meno som použila ešte raz, keď som sa vydávala, lebo sme mali cirkevný sobáš, ale ináč som sa musela písat Terézia.“ (Rodinné spoločenstvo, 1999).

Mladá učiteľka z jednotriedok vo Vozokanoch, Veľkých Levároch, Radošine a Bernolákove, neskôr v Martine, matka, čo celý život nesie v sebe bolest nad tažko chorým synčekom, neúnavná povzbudzovateľka manžela – spisovateľa. Sama akoby vlastnej tvorbe neprispisovala väčnejší význam.

Ale nedá jej: 26. januára 1951 v rodinnej „knihe“ čítame:

„Pustím sa do Rozprávok starej matere. Budem sa ich snažiť napísаť tak pekne, aby som v nich zachytila všetku radosť, smenosť i prchavú krásu, čo ma odmalička očarúvala, keď nám ich otec a mať za zimných večerov – mať pri kúdeli a otec pri látaní našich kabátov – rozprávali...“

Trikrát bola i pri Strečne, „pozriet“

si tú vodu, kadiaľ dedko s babkou na pltnicu chodili". Lenže, zamestnáva ju najmä rodina. Dcéra Magduška denníku vyzradí, že mama pomedzi písanie uštrikovala sveter a čiapku...

Ide to písanie trošku pomaly? 6. apríla 1952 ju František Hečko v rodných zápisoch povzbudzuje plný predsavzatí:

„Chystá sa písat Rozprávky starej matere. A je taká ako strom v kveťe: narastená zdravo na všetky pekné strany. Myslím, že mám povinnosť robiť všetko to, čo robievala, keď som písal Drevenú dedinu – bez nej by tejto knihy nebolo. Na napísanie peknej veci treba nadmerné množstvo lásky. A ja vidím až kdesi dnu, že musím povracať všetko, čo som si popožičiaval. Nemôžem jej súce vodiť pero po papieri, ale spôsobiť môžem, že jej bude samo po ňom behať a že si ho bude namáčať do takého atramentu, ktorý je len naoko atramentom. Proste, ak je do písania oných rozprávok pevná a súca, chcem vykonáť všetko, aby bola raz taká pevná a dva razy taká súca (str. 209).

A 14. septembra: „... mama dopisuje rozprávky“...

Manžel (tato) slovo dodržal: zápis z denníka 21. 9. 1952: „Včera večer sme chceli ísiť s tatom do kina. Na počest mojich dokončených rozprávok, s ktorými sa tato celý týždeň mordoval: opravoval ich a dával do stroja. Bolo to od neho veľmi pekné a ja mu v tejto knihe za to ďakujem.“

Rozprávky starej matere napísala v Budmericiach, vo väčšom pokoji než bola rušná prevádzka rodiny. Podľa toho, že František Hečko písal svoje knihy perom s drevenou násadkou – na Červené víno vyminul ich 300 za 700 nocí, čo román tvoril – môžeme takéto materiálno-technické vybavenie usu-

dzovať aj pri Rozprávkach. Na to hľadieť netreba, ved' koľko dalo jej duši písanie. Bolo impulzom aj pre detskú literatúru.

V roku 1953, keď naokolo bolo všetko podozrivé, vyšiel jej čistý spev o slovenskosti – Rozprávky starej matere. Rukopis vzíšiel z anonymnej súťaže. A aké mal inšpirácie? „Mala som svojich žiakov rada a za odmenu rozprávala som im, ako to bolo, keď som bola malá. Lebo som si pamätala, že i ja som najradšej počúvala, keď starí ľudia rozprávali o svojom detstve a svojej mladosti... A tak som si myslela, že v tom suchopáre schematizmu nezaškodilo by porozprávať všetkým slovenským deťom, čo som kedysi rozprávala svojim žiakom, tým skôr, že v tých časoch prestala som učiť a domáca robota nevládala mi celkom zaplniť túžbu po činnosti“ (J. Poliak, Rozhovory o literatúre pre mládež, 1978).

Svojej literárnej tvorbe však akoby veľký význam nepripisovala – v zápisoch úplne chýba slovíčko o ceste rukopisu do vydavateľstva, o jeho prijatí. V pôvodnej redakcii vtedajšieho Štátneho nakladateľstva detskej knihy, čo sa iba nedávno odčlenilo od Smeny, sa ním nepochybne zaoberali, ako bolo zvykom, viacerí redaktori. Kto vtedy prvý čítal Rozprávky starej matere, sa už nedozvieme... Jej stačí poznanie: „Je čosi krásne, keď vie človek písat...“ (211).

Ešte pred vydaním sa rukopis prekladá do češtiny (Jarmila Závadová) a v januári sa dočítame, že aj Závadovci, aj české SNDK jej napísali pekné listy. František Hečko poznamená, že uznanie autorka musí získať až „cez země české“. „Na Slovensku jestvuje síce istý Poliak (Dr. Ján Poliak, redaktor pôvodnej redakcie ML – pozn. M. B.) ale zato je len on. Bez Čechov by sa nám ľahko dýchal. Sebecká, pomer-

ne veľmi hlúpa, napaprčená a radšej horšia ako lepšia je Bratislava, tá skôr zahrabúva, ako objavuje. Poliak z Bratislavy, ten zo Smeny (neskoršieho SNDK) napísal, že Ilečko bude ilustrovať s radosťou.“ (str. 218). Hečkovci v tom čase bývali v Martine.

V doslove k Rozprávkam starej matere Ján Poliak napísal, že sa „zrodila najsôkôr knižka pre dospelých čitateľov, ale knihu čoskoro objavili aj deti, a keď zistili, že je to dobré čítanie aj pre ne, považovali ju za svoju. Podobne to bolo s poviedkami v knižke Divé husi. Až potom sa spisovateľka odhodlala napísat knižku pre deti. Dala jej názov Rozprávky starej matere“ (doslov ku knihe, tradovaný od 1. vydania, ML, 1999). I sama sa mu oveľa neskôr priznala, že si prítážlivosť svojho rozprávania o vlastnom detstve overovala u svojich žiakov (Rozhovory o literatúre pre mládež, ML, 1978), i to, že tie návraty k domovu i v živote i v literatúre znamenajú pre ňu „čistú radosť“ (c.d. str. 190).

Prihlásila sa práve v čase, keď sa detská literatúra v ideologickom zavretí predierala z pedagogizujúceho tlaku k umeleckej svojskosti a suverenite – cestičkou veľmi uzučkou. Ten-to proces trval v literatúre veľmi dlho, ale Rozprávky starej matere znamenali prelom.

Najväčším však Jančová prekvapí priznaním, že „ja napríklad som nikdy nepoznala ani jednu z oboch svojich starých matiek, ale veľmi som závidela všetkým deťom, čo ich mali... Veľmi rada som počúvala o matkinej matke, čo bola taká dobrá, že nikdy nenechala žobráka odísť s prázdnymi rukami, i keď sama vymietla preňho poslednú hrst z vahana. A vysnívala som si ju tak dokonale, že som ju doslova videla stáť vo dverách a všetky príhody,

čo nám naša mať večerami – kým bol otec na vojne – o nej a o svojom detstve rozprávala, vložila som do úst tejto vysnívanej starej matere“. (Rozhovory, str. 191).

A čo píše autorka sama o knižke?

„Keď som písala tie rozprávky, prežila som kus radosti. Mám také milé spomienky na detstvo v našej svetlej izbe na Orave s oblokmi plnými muškátov, že kusisko som tam vložila... Všetky tie večery, keď ujčiná pri teplej peci čuchrala vlnu a rozprávala sa s mojou materou, keď priadla tá zas ľan, a keď bolo veľmi dobre počúvať, čo si rozprávajú. Ale prišla som na jedno. Že táto „umelecká“ tvorba koliduje s mojimi povinnosťami voči rodine! A preto som rada, že som tie rozprávky skončila“ (str. 211). – Zo stravy v závodnej kuchyni choreli...

Dielko dopísané – aj duša spokojná? „A už viem, prečo ja sotva už niečo napíšem. Ja som písala preto, že určité veci sa mi zdali krásne a žiadalo sa mi ich zachytiť perom (a vari ešte aj prikrášliť) a asi pri tom som zabúdala na to, čo sa mi zdalo zlé...“ (nov. 1954, str. 301). „Prečo som teda písala Rozprávky starej matere? Pretože som aj iné deti chcela naučiť mať rád. Pretože vyžaroval zo všetkých ľudí, o ktorých som rozprávala, optimizmus... Optimizmus, radosť, smenosť, odvahu – ach, týchto vecí sa dnes nedostáva podobne ako jabĺčok a zeleniny. (str. 213)

Pred knižným vydaním vyšla zásluhou Jána Kostru jedna rozprávka na zadnej strane Kultúrneho života „a tak jej spravil dierku do bratislavského literárneho sveta“, zapísal František Hečko (D., str. 222). Vzápäť si úryvok do Slovenských pohľadov vypýtal Alexander Matuška. Výbor Zväzu slovenských spisovateľov navrhol rukopis na

prvý stupeň štátnej ceny (za boli Figuli, Matuška, Bendová – Lajčiak namietal, že je to „žiletka“ a pripustil iba 2. stupeň ocenia...))

A vedeli sme takúto klebietku? František Hečko naisto žiaril: „*Pani Martáková vraj píše akéosi rozprávky starého Martáka: všetko opisuje, čo jej muž poskusoval, keď bol malý. Budú to Rozprávky starého otca. Mama ju predstihla, nuž chce sa jej asi reavanaughť. Prajem tej luteránke veľa šťastia! Budeže to írečitostí na kope!*“ Vedaj aj Chlapčekovo leto zažiarilo...

Mária Jančová + František Hečko = milá, ľubiaca sa dvojica. Takmer uzavretá v oáze svojej harmónie, bez túžob po zahraničných cestách či klubovom živote. Ale aj milo „normálna“: položí mu na pracovný stôl kyticu konvaliniek – no on si ani nepovšíme. Vyznania lásky obyčajnými slovami v prúde dňa. Dozvedáme sa iba tie zo stránok „knihy“:

FH: „... veru si ťa nedám za celý socialistický realizmus, ani za tri Moskvy!“

MJ: „*Sedím pri ňom – tata spí a trošinku chrápe – a mne je jeho chrápanie milšie ako spev Paula Robsona.*“ (29. 10. 1954).

Toľkou pohodou predchnuté, úprimne ľudské ovzdušie – nemohlo neprenikat do jej kníziek, nielen do tej jedinej či do jedinej zbierky poézie... (Jediná však predsa len nebola, niekoľko básní je na stránkach denníkov a z r. 1947 zostal, ako uvádzaj Slovník slovenských spisovateľov 20. storocia, nevydaný básnický rukopis Kvet pri ceste.)

A dnes, ako píše Pavol Rankov – dostupne pre všetkých na internete:

„Jančovej kniha (Rozprávky starej matere) potvrdzuje, že dobre napísaný „klasický“ jednoduchý text sa nestratí ani v konkurencii postmoder-

ných experimentálnych rozprávok súčasných domácich i zahraničných autorov (k vydaniu Rozprávok v ML 2005).)

Rovnocenným hrdinom v knižkách Márie Jančovej je dieťa – možno aj preto si ako najpresnejšiu dobrú recenziu cenila mienku dieťaťa, že Rozprávky starej matere majú len jednu chybú, že nie sú také hrubé ako mamina kuchárska kniha. A možno je to naozaj pravda, že spisovateľ celý život dotvára vlastne len jednu knihu – podľa Márie Jančovej je voľným pokračovaním Rozprávok Carlucci (1966) kniha, ktorá má len náhodou dezorientujúci názov, a návratom k nim sú i knižky Bráček a sestrička (1973) a Žofkine rozprávky (1979).

Spomienkové knižky Márie Jančovej sa reáliami života pre dnešné deti presunuli už úplne do sveta rozprávok, a predsa majú v živote detí stále veľké poslanie.

Kam zapisujú knižkové bábätká, nazvala som v Pamätníku z prvej ruky k polstoročníci vydavateľstva Mladé letá (ML 2000, nepredajné) kapitolku o svojráznej matrike: o redakčnej poštovnej knihe, do ktorej sa zaznamenávali ponúknuté rukopisy. Dalo sa vyčítať, kedy rukopis prišiel, kto ho lektorsky čítal – a aké mal ďalšie osudy. Vtedajší redaktori – dnes literárni klasici: Mária Ďuríčková (redaktorským menom Mašaryková), Eleonóra Gašparová, Ján Poliak, Ján Turan, Miroslav Válek, Ľubomír Feldek, Maša Haľamová (redaktorský Pullmanová), Ján Lenčo, Jana Juklová (dnes Šimulčíková) aj Terézia Hečková, spisovateľským menom Mária Jančová. V roku 1963 je zapísané, že Terézia Hečková popri ostatnej redaktorskej práci posúdila 19 rukopisných ponúk a bola v tom roku na trojmesačnej (zrejme tvorivej) dovolenke. Môže-

me iba tipovať, aká budúca knižka sa rodila. O kapsičke, čo nechcela chodiť do školy? Tá vyšla v nasledujúcom roku. (A ešte zaujímavejšie je, ako sa dočítame v Denníkoch na str. 54, že knihu O kapse, čo nerada chodila do školy, čítala mladá mamička svojmu chlapčiatku už v roku 1939.)

U personálnej asistentky dnešného združeného vydavateľstva SPN – Mladé letá sa roky pôsobenia Márie Jančovej zistí nedajú. Denníky Hečkovcov sa končia 1960 úmrtím Františka Hečka. Nič netreba vzdávať – údaj napokon celkom rýchlo nájdeme v Slovníku spisovateľov 20. storočia (LIC, 2008): v Mladých letách pracovala v rokoch 1961 – 1966.

Z Denníkov sa môžeme mnohé dozviedieť! O priatí Rozprávok starej matere poskromne, už sme citovali. Jediný pozitívne reagujúci človek z vydavateľstva Dr. Ján Poliak. Hečkovci sa však prestáhovali do Bratislavu a vzmáhajúce sa vydavateľstvo nepochybne príťahovalo okolo seba ľudí od literatúry. Nuž 10. mája 1956 František Hečko do Denníka zapisuje: „*Mama išla na redakčnú radu do detského nakladatelstva. Chodieva tam rada, lebo to je jediné miesto, kde sa spisovatelia schádzajú, ale sa nenadúvajú.*“ (str. 353). František Hečko nemá so svojimi kollegami od pera vždy názorový súzvuk, ba neraz i roztržky, okolie detskej knihy si však váži: „*Ale Moricovi na udeľenie ceny za najlepšiu detskú knižku just pôjdem. To je aspoň statočný človek. Ale tí, čo robia takzvanú literárnu politiku, sú ešte viac ako bezcharakterní.*“ (str. 355). Tá Moricova kniha mohla byť Cez šestdesiat jeden končiarov... No nieže by pán Hečko na Mladé letá nemal ľahké srdce – 23. októbra 1956: „*Mame nevydávajú Rozprávky starej matere. A nedostať v kníhku-*

pectve ani 1 exemplár. Ale zato Martákovej a Bendovej – ojojó – vydania sa len tak sypú ako zemiaky z vreca.“ (372). Ešte sa neprezradilo, prečo Mária Jančová číta rukopis Zlaty Dôňčovej – možno sa testuje budúca redaktorka – zatiaľ iba na lektorovaní rukopisnej ponuky. V novembri posudzuje Izabelu. Zaiste aj pán Hečko doň nazrel a mienku má nevelkú: „...má skoro 600 strán. A má to byť historický román. Zúbek to odporučil, ale mama vidí, že je to niečo primitívne, nízke, priam trpí, že to musí čítať. A hovoríme jej, čítaj len na každej piatej strane, ale ona drví svedomito stranu za stranou, a tak sa katuje s robotou, ktorá je márna.“ (381) Nebola márna! Zrod niektorých literárnych diel je komplikovaný, každý názor prospešný, a tak Dôňčovej Panne Izabeli v primeranom rozsahu napokon vyšla (1963) – a koho baví beletrizovaná literárna história, aj sa z nej poteší...

A tipovali sme správne: 17. decembra 1956: „*Mama bola v detskom vydavateľstve, lebo od 1. januára 1957 chce v ňom pracovať ako redaktorka.*“

Zduplikuje sa 22. decembra: „*Mama sa rozhodla, že od 1. januára nastúpi za redaktorku do SNDK. Najprv na mesiac na skúšku, na polovičný úväzok. Tak bude u nás nový poriadok... Ale hlavná vec je – nie je dobre takej osobe ako naša mama doma byť, ked nemá kto redigovať detskú literatúru. Takto krími jedno dieťa (varí mu obe dy a večere), tak bude krímiť (knížkami) tisícky detí. Takto treba hľadiť na úrad.*“ (390)

Nový rok 1957 – v dejinách vydavateľstva pamätný, lebo dostáva nové meno – pre Máriu Jančovú takisto: 3. január: „*Mama je odvčerajška v úrade. Stala sa redaktorkou nakladateľstva Mladé letá, predtým SNDK. Naj-*

prv šla na mesiac na skúšku a potom sa pravdepodobne vráti domov, lebo plat pri polovičnom úvázku je len 800 Kčs, z toho 100Kčs daň, a nadto ešte menej 300Kčs, čo jej prislúchali ako členke redakčnej rady, tie teraz nedostane, tak za 400 Kčs sa jej neoplatí redigovať detské knížky." (394).

Rukopis Františka Hečka – bude to Svätá tma – pribúda pomaly, možno je mu doma samému aj smutno, ktorie, čo všetko sa potom večerami pretriasa. Mária Jančová sedí v miestnosti s „akýmsi Felixom“ (Uváček? prekladateľ), predebatovali už o „Masarykovej veršíkoch“ – zrejme o Rozprávke o Dedovi Mrázovi Márie Ďuričkovej. Záznam z 23. januára: „*Mame sa robota v Mladých letáčoch páči, ale s ľuďmi nie je spokojná. A platu má málo. Riadička si myslí, že mama tam prišla na príkaz strany, a to je zlé. Neverím, že by tam vydržala dlhšie ako pol roka...*“ A odrazu majú udalosti veľmi rýchly spád! O sedem dní: „*A dobre je aj to, že volakto milý (Mária Jančová) skončil s Mladými letami, aby začal s vlastnou výrobou literatúry*“ (403).

Nuž áno – za redakčným stolom treba literárny talent rozdrobovať na omrvinky do cudzích textov. Pokorná služba literatúre – ale aká krásna! Nuž teda: „*Mama prišla na to, že ju Mladé letá (pani Kyselová) strašne vykorisťovali. Norma pre redaktora je prečítať denne zo str. rukopisu, posúdiť ho. A jej dávala oná panička denne čítať a posudzovať takmer 100 strán – takže naša mama si tam celkom pokazila oči. Je len zaujímavé, ako je to možné, že je riadičkou nakladateľstva pre deti a mládež ona, osoba, ktorá má len jeden osobný záujem: obchodný. Ten druhý, hlavný záujem, dirigovať detskú literatúru tak, ako sa patrí,*

jej chýba. Mama, utekaj preč od takej osoby. Neponižuj sa." (405).

Dostať sa pracovne do blízkosti riaditeľky či neskôr šéfredaktorky Lýdie Kyselovej, to bola suvorovovská výchova: vydavateľstvu patrili všetky jej dni i noci – nuž to isté očakávala od každého. Nie každý vydržal... Kto vydržal, nainfikoval sa jej nadšením a doskal vynikajúcu školu.

Záznam v rodinnej kronike z 2. 4. 1957 je podráždený: *Mladé letá ju (matu) tahajú za nos. Bochník už mal vyjsť vlanei, potom tohto roku na jar, potom že ani v lete nevyjde, a ktorie, či bude z neho knižka o rok. Keby bola Bochník napísala pani Martáková, už by bol vyšiel v 4. vydaní a Rozprávky starej matere v siedmom.*" (414)

Ktorie, čo spôsobilo, že kniha nevychádzala. Možno problémy pri štátnom prideľovaní papiera na výrobu kníh, možno sa objavilo ideovo akútnejšie dielo, spoločenské či osobné jubileum stranícky preferovaného autora, možno sa zvýšil počet určených prekladov zo sovietskej literatúry, možno meškal ilustrátor, možno boli problémy vo výrobe... Presuny v edičnom pláne bývali v jedinom špecializovanom, zato štátom riadenom a financovanom vydavateľstve pre deti do roku 1989 časté. Kniha mohla vychádzať aj tri-štyri roky. Priupustili by sme aj niečo osobné?

Knižočky Braček a sestrička (1973) a Žofkine rozprávky (1979) prišli na redakčný stôl Eleonóre Gašparovej, ba nemala som v editorskej opatere ani zväzky Vybraných spisov Márie Jančovej. Čitateľský zážitok dvojnásobný: vlastný i s mojimi deťmi. A iste škoda, že knižky o obyčajnej ľudskej dobrote z čítania súčasných detí úplne vypadli. Rozprávky starej matere vyšli naposledy v roku 2005...

katarína želinská

Tabu, archetypy a divák v detskom divadle

(Konferencia Divadlo pre deti: východiská – podoby – perspektívy v centre pre umenie VIOLA v Prešove)

Divadlo pre deti – napriek súčasnému trendu vzmáhania a rozširovania sa – ešte stále vyvoláva u divadelných tvorcov rozpaky. Má detský divák väčšie, alebo menšie nároky ako ten dospelý? Musia byť inscenačné postupy a témy v tvorbe pre deti iné ako tie, ktoré sú uplatňované v tvorbe pre dospelých? A môže si vôbec (dospelý) tvorca na tieto otázky odpovedať?

Prešovská VIOLA sa v roku 2018 transformovala z podoby literárnej kaviarne na platformu umeleckého centra. K ponuke koncertov vážnej a alternatívnej hudby, umeleckých a vzdelávacích programov pre školy a širokú verejnosť pribudli i profesionálne divadelné aktivity. Umožňuje to novootvorený profesionálny divadelný priestor primárne určený pre detské publikum. V dňoch 26. – 27. apríla 2019 sa VIOLA stala organizátorom vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou na tému *Divadlo pre deti: východiská – podoby – perspektívy*. V priebehu dvoch dní sa tu režiséri, teatrológovia, peda-

gógovia, herci a bábkoherci z Polska, Čiech a Slovenska pokúsili uvažovať o svete detí cez optiku umeleckej tvorby. Jedinečnosť tejto konferencie spočívala v tom, že nešlo len o teoretickú rozpravu v rámci danej problematiky, ale predovšetkým o stretnutie a prepojenie všetkých divadelných oblastí, ktoré s dieťaťom (či už ako divákom, žiakom alebo aktérom) prichádzajú do kontaktu. Súčasťou konferencie tak bol aj workshop (nielen) pre pedagógov dramatických odborov na tému *Z plotchy do priestoru*. Program dvoch konferenčných dní dopĺňali i ďalšie podujatia, ktoré s témou divadla korešpondujú.

Po slávnostnom otvorení piatkový program odštartoval prednáškou teatrologičky Lenky Dzadíkovej, pojednávajúcej o náročných témach v divadle pre deti. Krátkym zhrnutím nedávnych aj ešte stále aktuálnych predstavení sa jej podarilo dokázať, že aj na Slovensku sa témy ako šikana, smrť, nacionalizmus, utečenectvo alebo rasizmus v di-

vadle pre deti vyskytujú. Počas nadvážnejšej diskusie následne vystala otázka, či vôbec existuje v divadle pre deti tabu. Na ňu priamo nadviazal český režisér Jan Kačena vo svojom uvažovaní o detskom divákovi ako výzvou pre režisérsku tvorbu. Ešte počas štúdia divadelnej dramaturgie na brnianskej JAMU dostal ponuku režírovať predstavu pre deti, čo považoval nielen za výzvu, ale aj za častý trend vnímania divadla pre deti ako niečoho menej vážneho a jednoduchšieho, než je divadlo pre dospelých. Pretrváva totiž názor odbornej i širšej verejnosti, že túto činnosť môže robiť bez obáv aj ešte nevyštudovaný, prípadne začínajúci tvorca. Napriek tomu považuje Kačena detského diváka za takého, ktorý je s dospelým rovnocenný, dokonca ako režisér nerobí ani rozdiely vo vnímaní veku. Odôvodňuje to skutočnosťou, že aj napriek možnému odporúčaniu tvorcov pre vekovo ohraničeného diváka, býva návštevnosť divadelných predstavení vekovo pestrá. Dôležité je prečiho v detskom divadle neklamať a zároveň hovoriť o lži, pričom rovnako ako výber témy je dôležitý i spôsob jej tlmočenia.

Druhý blok piatkového programu sa začal referátom vysokoškolskej pedagogičky, bábkoherceky a recenzentky Barbory Zamiškovej s názvom Škôlkhry. Kedže okrem pedagogickej práce na VŠMU v Bratislave pôsobí aj ako herceka v súkromnom Divadle TUŠ, obsahom prednáškového vstupu bolo predovšetkým prepojenie skúseností z výučby s praxou. Zamišková analyzovala stav súčasnej divadelnej produkcie pre deti na základe realizovaného výskumu. Konštatovala vysokú produkciu komerčne zameraných a umelecky nekvalitných programov. Upozornila na prax agentúrnych divadiel prenikať do školského prostredia, čím vzniká nedôvera

pedagógov a rodičov voči divadlu pre deti všeobecne.

Ďalšou prednášajúcou v rámci druhého bloku bola Viktória Sedláčková, absolventka odboru bábkarská tvorba/bábkoherecťvo. Z pozície bábkoherečky a členky umeleckého súboru Bábkového divadla Košice hovorila o komunikácii s detským divákom, u ktorého je stále problematickejšou schopnosť sústredenia a imaginatívneho vnímania.

Piatkový hlavný program uzavreli Barbora Jurinová a Veronika Kořínková prezentáciou aktivít Dramacentra EDUdrama a Združenia tvorivej dramaticy Slovenska. Obe profesijné združenia realizujú ako prvé na Slovensku interaktívne zážitkové programy pre všetky vekové kategórie a uvádzajú dramatickú výchovu a jej metódy do vzdelávacieho a výchovného systému aj širšieho spoločenského vedomia. Pomocou vzdelávacích programov pre školy, interaktívnych divadelných predstavení a iných dramatických form sa snažia sprostredkovať zážitok „tu a teraz“, vďaka čomu si môžu účastníci skúsiť najrôznejšie životné situácie „nanečisto“. Dramatické techniky sú tak využívané na dosiahnutie nielen umeleckých, ale predovšetkým humánnych a etických cieľov, ako napríklad rozvoj osobnosti, komunikačné zručnosti, vnímanie voči okoliu.

Sobotnú časť konferencie otvorilo pokračovanie poslednej piatkovej prednášky, a to vo forme workshopu, takže pedagógovia základných umeleckých škôl i aktívni herci si mali možnosť vyskúšať pozíciu svojich žiakov či divákov na vlastnej koži. Lektorky realizovali s účastníkmi workshopu 90-minútový interaktívny program pre školy, ktorý je zameraný na prevenciu šírenia, jej pomenovanie, odhalovanie a potláčanie. Konferencia pokračovala

výstupom poľského režiséra Tomasza Gawrona o detskom svete ako objekte v optike režiséra, čo demonštroval názornými príkladmi a ukážkami svojich inscenácií pre deti. Tento uznávaný činoherný režisér sa detskému divadlu nevenuje dlho, napriek tomu sa hry, ktoré režíroval, stretli s veľkým záujmom detského diváka. Režisér konštoval, že svoje inscenácie zakladá na príbehovosti, pričom pozornosť venuje vykreslovaniu vzťahov medzi postavami. Ide podľa neho o tému, ktorá je pre dnešné deti – ovplyvňované súčasným mediálnym svetom – dôležitá. Sústredenosť na seba a na materiálny svet okolo a neschopnosť empatie sú javy, ktoré začínajú do sveta dnešných detí stále viac prenikať. Ďalšou prednášajúcou bola Natália Vaňová, herečka českého divadla Continuo pre deti a dospelých. Napriek tomu, že toto nezávislé divadlo sa nevenuje primárne tvorbe pre deti a mládež, má v repertoári aj autorskú bábkovú rozprávku pre deti od 5 rokov a ich rodičov. Natália Vaňová sa podelila o skúsenosti a peripetie pri tvorbe autorského projektu pre deti, na ktorom sa podieľala nielen ako režisérka, ale aj spoluautorka. Vznikanie inscenačného tvaru bolo ovplyvnené hľadaním a využívaním archetypov. A práve cestu za nimi považuje Vaňová pre detského (ale i dospelého) diváka za autentickú. Ako posledná vystúpila na konferencii o divadle pre deti absolventka činohernej rézie na JAMU v Brne Marika Smreková. Rodáčka zo Staréj Ľubovne, v súčasnosti doktorandka na divadelnej fakulte JAMU v Brne, sa momentálne venuje umeleckému výskumu na tému interkultúrneho dialógu a prepojenia história a tradícií multietnickej spoločnosti Horného Spiša. Výskum realizuje vo svojom rodnom meste, a tak aj jej príspevok bol o využívaní netra-

dičných divadelných priestorov a formiem divadla pre deti a mládež. Marika Smreková už v roku 2012 založila v Staréj Ľubovni Komunitný festival súčasného divadla a umenia UM, ktorý je určený všetkým vekovým kategóriám a má za úlohu inicovať multietnický dialóg. Mladá režisérka sa takto snaží naplniť svoju ideu divadelníka stierať hraniče medzi javiskom a hľadiskom a vrátiť divadlu jeho festivitu z prapočiatku. Je podľa nej dôležité, aby divák, rovnako dospelý aj detský, dostal priestor na vyjadrenie svojho názoru a nemusel len naplňať predpísanú „rolu“ pozostávajúcu zo slušného správania sa a potlesku v závere predstavenia.

Konferencia Divadlo pre deti v rámci svojho bohatého dvojdňového programu ponúkla rozmanité spektrum názorov a skúseností v tvorbe pre najmladšieho diváka. Tvorcovia, teatrológovia a pedagógovia si ich odovzdávali nie len medzi sebou, ale aj širšej verejnosti, ktorá bola na konferencii v oba dni vítaná. Tematické okruhy, ktoré boli v rámci konferenčných príspevkov, workshopy i diskusných rozpráv otvárané, prinesli poznanie o perspektíve takéhoto podujatia, kde účastníci prezentovali viaceré sféry spoločenského života: inštitucionalizovanú kultúru, nezávislý sektor, školstvo, verejný priestor.

Centru pre umenie VIOLA sa tak podarilo zorganizovať mimoriadnu udalosť, ktorá potvrdila, že divadelnej tvorbe pre deti a mládež by sa mala prikladať rovnaká dôležitosť, ako tej pre dospelých, pretože je nielen prostriedkom skultúrovania, ale prispieva aj k edukácii, spoznávaniu sveta, výrobe, rozvoju komunikácie či humanizácii.

Podujatie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

LISTY SPOZA MORAVY

píše

milena šubrtová

V březnu 2019 se na pultech slovenských knihkupectví objevila knížka pro děti, jejímž zadavatelem a vydavatelem je instituce, pro niž dítě není typickým adresátem – Slovenská národná galéria. Publikace Moniky Kompaníkové *Kde je Ester N?* s upřesňujícím podtitulem *Príbeh o tom, čo všetko sa dá stratiť a nájst počas jednej noci v Slovenskej národnej galérii* neslouží jen k propagaci SNG. V postavě Ester, která nedopatřením zabloudí do galerie, ukazuje vnitřně nejistou dívku, jež během neplánované návštěvy vystoupí z ulity osamělosti a naváže nečekaná přátelství. Knížku ilustrovala Barbora Idesová.

Zápletka je konstruována kolem zmizení dívčina jediného kamaráda – ochočeného potkana. Ester musí

Proč obrazy potřebují knihy

pro jeho záchrannu propátrat všechna místa v budově, včetně těch běžně nepřístupných. Laskavým průvodcem v neznámém terénu se ji stává všeuměl pan Antoš. Ester se od něj dozvídá řadu zajímavých informací týkajících se fungování galerie, konzervování, restaurování, archivace a instalování výtvarných děl. Dívka je konfrontována s dosud nezažitým pohledem na umění, jenž je na hony vzdálen učebnicovému teoretizování, zato vychází z důvěrné znalosti galerijního provozu a přirozeného respektu k umělecké tvorbě, jejíž hodnota je posuzována schopností vyvolávat emoce.

Ester přistupuje k současnemu umění s nedůvěrou a předsudky. Již samotnou budovu galerie antropomorfne vnímá jako potenciálně nebezpečnou zubatou obludu. V průběhu hledání zatoulaného potkana však objevuje zcela přirozeně krásu umění a projevuje dokonce i vyhraněný výtvarný vkus, když s estetickou empirií dítěte instagramové generace pokládá za artefakt i požární hydrant. Ačkoliv jsou v textu a ilustracích zmiňována konkrétní díla ze sbírek SNG a reálným prvkem uprostřed fiktivního světa je dokonce skutečný zaměstnanec SNG, elektrikář a údržbář Vladimír Antoš, publikace má zobecňující informativní i kultivační přesah

a zdaleka není určena jen návštěvníkům bratislavské galerie.

Rovněž v současné české literatuře se objevily podobné ediční počiny, jejichž ambicí je zabavit umělecké galerie aury intelektuálské výlučnosti a představit je jako přátelská místa pro obohacující setkání s uměním, k jehož vnímání stačí jen chuť a otevřená mysl. První vlaštovkou byla publikace *Proč obrazy nepotřebují názvy* (2014), kterou s humorou nadsázkou vytvořil výtvarník Jiří Franta společně s galerijním pedagogem Ondřejem Horákem. V prostoru fiktivní galerie se potkávají umělecká díla různých autorů a epoch, jež společně objevují prarodiče se dvěma vnoučaty. Členové rodiny představují modelové návštěvníky, neboť babička se vyzná v dějinách umění, dědeček je orientován spíše prakticky a zajímá ho technický proces vzniku uměleckého díla, dvanáctiletá Ema spojuje dětsky intuitivní přístup k umění s iniciací ve výtvarném kroužku a devítiletý Mikuláš, jenž žije hlavně fotbalem, dosud nepoznal jinou galerii než tu nákupní. Dalšími průvodci po světě umění jsou dětskému čtenáři sami tvůrci uměleckých děl, ba dokonce jejich protagonisté, kteří ožívají přímo na obrazech a zapojují se do diskuse o jejich interpretaci. Obecnější rozpravy o smyslu umění, o plagiátorství a originalitě pak vycházejí z dobrodružné zápletky, již je zpackaný pokus o loupež přímo v galerii.

Národní galerie v Praze spolu s nakladatelstvím Meander vydala knížku Marceley Konárkové *Galerie aneb Arturovo dobrodružství* (2015). Artur, který sám vystoupí z anonymního obrazu, hledá přátele a putuje přitom po dalších vystavených dílech. Jeho iniciační cesta je zároveň interpretační pobídkou dětským čtenářům, kteří jsou aktivizováni i hravou podobou knížky ve tvaru

kufříku, obsahujícího různé rozkládací, pohyblivé a prostorové elementy.

Knížka *Jak se dělá galerie* (2016), na jejíž koncepci se podíleli Ondřej Chrobák, Rostislav Koryčánek a Martin Vaněk, se zabývá galerijní problematikou ve třech tematických okruzích od historie výstavních prostor, praktického fungování galerií až k různým koncepcím expozic výtvarného umění a jejich kritické reflexi. Dětský čtenář nahlédne do galerijního základu a jeho cesta k pochopení uměleckých hodnot vede i přes ocenění řady méně známých profesí, které o umělecký odkaz a jeho zprostředkování pečují. Knížka vypráví hlavně obrazovou cestou, celostránkové (a mnohdy i rozkládací) ilustrace Davida Böhma nabízejí množství detailů, průlezové pohledy a vtipné komiksové prvky. O čtenářském úspěchu knihy svědčí fakt, že Moravská galerie v Brně počátkem roku 2019 připravila její druhé, rozšířené vydání.

Všechny uvedené knihy spojuje silná motivační funkce. Zasvěcením do galerijního základu totiž skýtají odpověď na otázku, proč vlastně do galerie jít a co od této instituce čekat. A byť se autorské přístupy k této látce liší, poselství se nemění: galerie tu jsou pro každého, kdo se zajímá o svět kolem sebe, má přirozený smysl pro krásu a baví ho dívat se na svět z nezvyklé perspektivy.

CENTRUM
DETSKEJ LITERATÚRY,
ČÍTANIA
A SK IBBY

**GABRIELA
MIKULČÍKOVÁ**

Vzdelávacie aktivity pre dospelých – Čítame v priestore knihy

Zároveň s končiacim sa školským rokom sme v BIBIANE – Centre detskej literatúry, čítania a SK IBBY ukončili aj dva cykly vzdelávacích seminárov, na ktorých sa zúčastňovali rodičia, pedagógovia, pracovníci knižníč a ďalší záujemcovia venujúci sa čítaniu detí. Štvordielny cyklus „Brána knihy otvorená“ bol zameraný na prácu a čítanie s deťmi vo veku do 6 rokov a tomuto vzdelávaciemu programu sme sa venovali v miernuľom čísle revue BIBIANA. Dnes budeme pokračovať predstavením programu „Čítame v priestore knihy“, ktorý sa zameriava na čítanie s deťmi (a čítanie detí) v mladšom a staršom školskom veku.

PRIPOMEŇME SI

Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY vzniklo v rámci rezortu kultúry v roku 2018 s cieľom pestovať kultúru čítania u nás prostredníctvom odbornej konzultačnej a metodickej činnosti a vytvárať aj vlastné inovatívne programy na podporu kultivovaného čítania detí s ohľadom na ich meniace sa potreby a krízu čítania v spoločnosti. Naplňaním tohto cieľa sú okrem iného aj spomínané dva cykly vzdelávacích seminárov, ktoré absolvovalo za prvý polrok 2019 celkovo 31 účastníkov. Na prvý dojem možno neveľký počet, no keď si uvážime, že semináre sa konali počas 4 mesiacov vždy v sobotu popoludní (1 x mesačne) a ich účastníčky boli väčšinou matky s rodinami, často s malými deťmi, ktoré tesne pred odchodom na seminár ešte rýchlo uspávali a potom dobiehali do BIBIANY, viaceré z nich učiteľky, ktoré počas týždňa absolvovali množstvo rôznych pedagogických aktivít a činností a napriek tomu obetovali sobotné popoludnia na vzdelávanie sa, tak sa na to pozeraeme inak. Vážime si prejavnený záujem a túžbu účastníčok pomáhať deťom (svojim aj tým „školským“) hľadať nové funkčné spôsoby meniť a zlepšovať vzťah detí k čítaniu. Ked' sa nám potom dostane spätná väzba, akú poskytla jedna účastníčka svojim kolegyniam učiteľkám, ked' sa jej pýtali, *prečo chodí ešte aj*

v sobotu na semináre, (či toho nemá dosť cez týždeň) a jej odpoveď znala – „lebo to mení môj život aj život mojich detí“ – tak vieme, že sme na dobrej ceste.

ZNOVA KULTIVOVANÉ ČÍTANIE

Niektoré cudzie slová a nové pojmy si ľudia osvoja veľmi rýchlo, niektorým to trvá dlhšie, kým sa etablujú a nájdu si svoje miesto v slovníku a medzi ľudmi. *Cítanie s porozumením* patrí už medzi tie zaužívanejšie slovné spojenia a takmer každý vie, že ide o čítanie, pri ktorom sa dieťa dokáže rýchlo orientovať v textoch, prepájať informácie, vyberať dôležité dáta, rozumieť obsahu a reprodukovať ho. *Kultivované čítanie*, ktoré je hlavným pilierom a najviac skloňovaným pojmom v rámci všetkých aktivít Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY, ešte nie je natoľko udomáčnené a mnohí dodnes celkom presne nevedia, čo si pod tým majú predstaviť, (mylne si to zamieňajú za čítanie s porozumením), preto si to v krátkosti znova pripomeňme.

Pri **kultivovanom čítaní**, (ku ktorému smerujeme všetky naše aktivity vrátane odborných seminárov pre verejnosť), hovoríme o zažívaní a spoznávaní hodnôt v priestore knihy, kde sa dieťa učí text nie len poznáť, ale zároveň hľať nad slovom a rozmyšľať spôsobom, ktorý je s hodnotami úzko prepojený. Výchova kultivovaného čitateľa v konečnom dôsledku vedie k tomu, že sa dieťa cez knižky naučí vnímať, prežívať a „čítať“ aj vlastné situácie, v ktorých sa ocitne, bude ich vedieť správne vyhodnocovať a rozhodovať sa v súlade s hodnotami, ktoré prijalo za vlastné, ktorým verí.

ČÍTAME V PRIESTORE KNIHY

Cyklus seminárov Čítame v priestore knihy tvoria 4 samostatné nadväzujúce dvojhodinové semináre raz mesačne v sobotu, ako už bolo vyššie spomenuté. Najbližší termín novej série budeme začínať v októbri, keď dámé príležitosť ďalším dospelým záujemcom o čítanie s deťmi školského veku, aby sa mohli zoznámiť s kultivovaným čítaním, jeho podstatou, možnosťami a dôsledkami.

Lektorka Timotea Vráblová nedáva návody, neponúka hotové rýchle riešenia a postupy, ale vovádzá účastníkov do „priestoru“ knihy, kde si mnohé princípy môžu sami zažiť, vyskúšať, hrať sa s naratívom, prostredí a postavami, rozširovať kontext, vymýšľať a dotvárať príbeh podľa potreby a pracovať s presahom, čo potom vedia v škole, (alebo doma pri vlastných detoch) prenášať cez knižky do reálnych situácií, napríklad aj takých, ktoré deti aktuálne potrebujú riešiť.

Prvý zo seminárov sa venuje princípom prechodu dieťaťa (do preň nového obdobia) z predškolského do mladšieho školského veku – ako sa mení, čo všetko „vstupuje do deňa“, keď začne dieťa chodiť do školy a ako si prostredníctvom čítania rozvíja vzťah s realitou.

V druhom seminári do priestoru knihy vstupuje fantázia, dôležité rozpoznávanie a identifikovanie toho, čo je fantázia a čo je neplodné a škodlivé fantazírovanie, prichádza boj s obrami, meniaci sa nastavenie kultúry a spoločenských podmienok.

V treťom seminári sa pracuje so žánrami a možnosťami ich využitia, so symbolickým jazykom ako ja-

zykom srdca. Veľkej obľube sa tešia najmä bájky, na ktoré dostávajú účastníci celkom nový pohľad cez ich funkčné využívanie.

Štvrtý, záverečný seminár poskytuje možnosť všetkým účastníkom, aby mohli priniesť svoje knížky a predviesť, ako s nimi pracujú, ako sa im darí novým spôsobom – kultivovane – čítať s deťmi, s čím sa stretnávajú a v čom potrebujú poradiť. Lektorka zároveň poskytuje spätnú väzbu každému účastníkovi tým, že poukazuje na ďalšie možnosti práce s knížkou.

SPÄTNÉ VÄZBY ÚČASTNÍKOV

Na štvrtom seminári spätné väzby nielen dávame, ale aj dostávame. Potvrdzujú, že ideme dobrým smerom a najlepšie vystihujú, čo si účastníčky zo seminárov odniesli. Vyberáme aspoň niekoľko z nich:

MARTINA ROSOVÁ

učiteľka 1. stupňa ZŠ

Vždy som čítanie považovala za dôležité. V mojom chápaní to však znamenalo „len“ čítať deťom knihy a motivovať ich k tomu, aby si aj ony čítanie zamilovali. Ale ako? V tomto mi obzor rozšíril cyklus seminárov Čítame v priestore knihy. Dozvedela som sa, že knihy nemusíme len čítať, ale môžeme sa s nimi aj hrať a tak cez zážitok hlbšie prenikať do príbehu, stotožňovať sa s hrdinom, lepšie porozumieť sebe a svetu okolo nás. Ku knihe sa tak môžem neustále враchať a nachádzať v nej nové a nové bohatstvo.

Zaujímavé bolo tiež uvedomiť si, ako funguje čítanie a práca s knihou v jednotlivých vývinových obdobiach dieťaťa. Načo sa zameriavajú, prečo

chcú knihu čítať stále dokola. Obohacujúce bolo počuť aj ostatných účastníkov seminárov – ich skúsenosti, postrehy, názory.

V neposlednom rade som sa zoznámila s množstvom kvalitných detských kníh, ktoré vo svojej práci využívam a tiež odporúčam rodičom.

VERONIKA NOUZOVÁ

učiteľka 2. stupňa ZŠ

Som vďačná za seminár nielen pre možnosť spoznať ďalších nadšencov a obhajcov kvalitnej detskej literatúry. Ďakujem aj za širšie súvislosti, ktoré s čítaním prichádzajú a na ktoré seminár poukázal: dôležitosť dobrých príbehov, množstvo možností a nenápadných cestičiek medzi riadkami, ktoré občas nadchnú nás dospelých a zároveň prinesú hodnoty do života deťom, spôsoby práce s knihou, príbehom, ilustračnými predmetmi... Ja osobne rada sledujem „pozadie“ príbehov, prečo a ako vznikali, takže ma potešili aj stručné uvedenia do vývinu a vývoja (detí aj príbehov). Teraz viem, kde môžem hľadať ešte viac informácií. Osobitne sa mi páčilo aj zapojenie všetkých zmyslov do práce s príbehom: o zvukoch a viacerých variáciách jedného príbehu som vlastne ešte nepremýšľala. Nehovoriac ani o praktických ukážkach Timotey Vráblovej a všetkých maličkých náznakoch a indíciách, čo možno hľadať v knihách a nakoniec aj našich vlastných skúsenostíach s knihami, čítaním, deťmi. Rozhodne som si odniesla veľa, tak dúfam, že postupne to prenesiem aj k deťom či rodičom.

MICHAELA BEREKOVÁ

učiteľka 2. stupňa ZŠ

Prednáškový cyklus Čítame v priestore knihy ma obohatil nielen ako matku, ale aj ako učiteľku. Semináre ma naučili, že literárne texty sa dajú vnímať aj iným spôsobom, než na aký som bola doteraz zvyknutá. Spolu s mojimi deťmi aj žiakmi skúšame hľadať v texte skryté a hlbšie významy. Je to pre nich niečo nové, čo ich nielen zaujíma a mení ich pohľad na čítanie, na knihy, ale aj celkovo na život. Je to zároveň prínos pre mňa, pretože som sama začala inak vnímať literárne diela a chápať ich krásu a posolstvo.

Veľmi sa mi páčilo vysvetlovanie symbolov aj spôsob, ako s knihou

pracovať, metódy, ktoré sa dajú pri tom používať – všetko veľmi obohacujúce.

Teraz pracujem so žiakmi aj podľa princípov zo seminárov. Snažím sa, aby viac vnímali hrdinov, miesto, kde sa príbeh odohráva, kreatívne pracujeme a venujeme sa aj postavám, aj autorom diel, hráme divadelka, píšeme si dialógy, opisujeme postavy, miesta...

Konkrétnie sme si so šiestakmi čítali knížku Momo a stratený čas. Pri čítaní sa žiaci posadili pred tabuľu a striedali sa pri čítaní. Potom sme sa rozprávali o Momo, aká bola, kde a ako žila... Rozoberali sme jej správanie, prístup k životu. Po prečítaní úryvku sa viacerí rozhodli, že si knihu prečítajú.

Labyrint imaginácie v Moskve

Desiatky hostí prišli 14. marca 2019 do galérie Slovenského inštitútu v Moskve, aby sa zúčastnili na slávnostnom otvorení výstavy ilustrácií slovenských a ruských laureátov Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) pod názvom Labyrint imaginácie.

Riaditeľ SI Moskva Ján Šmihula pripomenal, že BIB je najvýznamnejším podujatím výtvarného umenia a ilustrácií pre deti v celosvetovom kontexte a stretáva sa na ňom to najlepšie z ilustrátorskej oblasti. Vedúca sekretariátu BIB a kurátorka výstavy Viera Anoškinová podčiarkla, že dobrá kniha je neoddeliteľnou súčasťou výchovy detí a vynikajúce ilustrácie tvoria podstatnú časť dobrej knihy, na čo už vyše 50 rokov upriamuje pozornosť Bienále ilustrácií Bratislava. Riaditeľ BIBIANY Peter Tvrdoň sa podčiarkoval všetkým, ktorí prišli na vernisáž, a zároveň ich pozval do Bratislavu, kde sa v októbri uskutoční v poradí už 27. ročník BIB-u.

Výstava Labyrint imaginácie, na ktorej môžu návštěvníci vidieť celkove 48 originálnych ilustrácií kníh pre deti, bola v SI Moskva do 19. apríla 2019.

Ceny udelené v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska 2018

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR VYDAVATEĽSTVU ZA CELKOVÚ VÝTVARNÚ A TECHNICKÚ KVALITU KNIHY

Spolok sv. Vojtech – Vojtech spol. s r.o., Trnava
za knihu
Johann Wolfgang Goethe: Faust

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR AUTOROVI ZA VYNIKAJÚCE ILUSTRÁCIE

Vladimír Kráľ
za knihu
Daniel Hevier: Vtáčia legenda

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR AUTOROVI ZA VYNIKAJÚCU GRAFICKÚ ÚPRAVU

Peter Ďurík
za knihu
Milan Rúfus: Múdrost' hlbín

CENA MINISTERSTVA KULTÚRY SR VYDAVATEĽSTVU ZA BIBLIOFILSKÉ VYDANIE

Duševné zdravie detí, o.z., Bratislava
za knihu
Guillaume Apollinaire: Le Bestiaire – Bestiár –
Zvieratník

CENA MINISTERSTVA ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR VYDAVATEĽSTVU ZA UČEBNICU

Orbis Pictus Istropolitana, spol. s r.o., Bratislava
za knihu
Lýdia Virgovičová – Zuzana Virgovičová:
Šlabikár pre 1. ročník ZŠ, 1. a 2. časť

CENA ZVÄZU POLYGRAFIE NA SLOVENSKU TLAČIARNI ZA MIMORIADNE POLYGRAFICKÉ SPRACOVANIE

TBB, a.s., Banská Bystrica
za knihu
Milan Rúfus: Poézia v krojoch. Kroje v poézii

CENA BIBIANY VYDAVATEĽSTVU ZA NAJKRAJŠIU DETSKÚ KNIHU

TRIO Publishing, s.r.o., Bratislava
za knihu
Daniel Hevier: Vtáčia legenda

CENA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE ZA ŠTUDENTSKÚ PRÁCU

Hedviga Gutierrez
za prácu Baba Jaga

Najkrajšie knihy Slovenska 2018

b) Krásna literatúra

J. W. Goethe: **Faust**
II. Miroslav Cipár, graf. úprava PERGAMEN, s.r.o.,
Trnava, vyd. Spolok sv. Vojtech – Vojtech spol.
s r.o., Trnava, tlač FINIDR, s.r.o., Český Těšín

J. L. Borges: **Fikcie**
II. Giovanni Battista Piranesi, graf. úprava Marek
Kianička, vyd. Artforum, spol. s r.o., Bratislava, tlač
Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

J. Satinský: **Gundžovníky**
Graf. úprava PERGAMEN, s.r.o., Trnava, vyd.
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r.o., Bratislava, tlač
FINIDR, s.r.o., Český Těšín

T. Janovic: **JAJKELE pri káve s Tomášom
Janovicom a Mirom Cipárom**
II. a návrh dizajnu Miroslav Cipár, graf. úprava
František Jablonovský, vyd. Petrus, Bratislava, tlač
Tlačiareň P+M, s.r.o., Turany

Milan Rúfus: **Múdrost hlbín**

Typografické koláže a graf. úprava Peter Ďurík, vyd. Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, tlač TBB, a.s., Banská Bystrica

P. Országh Hviezdoslav: **The Bloody Sonnets**

II. Dušan Kálly, graf. úprava Peter Ďurík, vyd. Literárne informačné centrum, Bratislava, tlač NEOGRAFIA, a.s., Martin-Priekopa

c) Literatúra pre deti a mládež

K. Macurová: **Blcha Teo**

II. a graf. úprava Katarína Macurová, vyd. Albatros Media Slovakia, s.r.o., Bratislava, tlač Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s., Havlíčkův Brod

V. Šikula: **Deti**

II. Martin Kellenberger, graf. úprava Mária Rojko, vyd. IKAR, a.s., Bratislava, tlač TBB, a.s., Banská Bystrica

M. Rúfus: **Koza rohatá a iné rozprávky**

II. Peter Uchnár, graf. úprava Ružový sloník, s.r.o., Bratislava, vyd. Perfekt, a.s., Bratislava, tlač KASICO, a.s., Bratislava

S. Reuss: **Rozprávky starých Slovákov**

II. Dávid Ursiny, graf. úprava Marek Menke, vyd. Vydavateľstvo TATRAN, spol. s r.o., Bratislava, tlač Těšínská tiskárna, a.s., Český Těšín

D. Hevier: **Vtácia legenda**

II. Vladimír Kráľ, graf. úprava Martina Rozinajová, vyd. TRIO Publishing, s.r.o., Bratislava, tlač KASICO, a.s., Bratislava

d) Učebnice

L. Virgovičová – Z. Virgovičová: **Šlabikár pre 1. ročník ZŠ, 1. a 2. časť**

II. Katarína Gasko, graf. úprava Martin Střihorský, vyd. Orbis Pictus Istropolitana, spol. s r.o., Bratislava, tlač Neografia, a.s., Martin-Priekopa

e) Knihy o výtvarnom umení a obrazové publikácie

S. Serov – P. Javorík: **100 rokov od Októbovej revolúcie**

II. kolektív, Fot. Vladimir Makushkin, Anna Szwaja, graf. úprava Peter Javorík, vyd. Peter Javorík – STUDIO PIDZEJ, Bardejov, tlač DEVIN printing house, s.r.o., Bratislava

N. Gažovičová: **Peter Bartoš. Moja úloha sa končí, ak sa mi podarí doviest' vás k čistej vode**

Fot. Martin Marenčin – archív Aukčnej spoločnosti SOGA, Július Koller Society, Bratislava a Slovenská národná galéria, Bratislava, graf. úprava Eva Kašáková, vyd. Aukčná spoločnosť SOGA, Bratislava, tlač Tlačiareň Dóša, s.r.o., Bratislava

M. Rúfus: **Poézia v krojoch. Kroje v poézii**

Fot. Peter Brenkus, graf. úprava Mária Rojko, vyd. IKAR, a.s., Bratislava, tlač TBB, a.s., Banská Bystrica

J. Florek: **Prevádzaci Urbex na Slovensku**

Fot. Juraj Florek, graf. úprava Katarína Czikorová, vyd. O.K.O. v spolupráci s Vydavateľstvom SLOVART spol. s r.o., Bratislava, tlač Tiskárna Helbich, a.s., Brno

M. Mitášová a kol.: **Vladimír Dedeček – Interpretations of His Architecture. The Work of a Post War Slovak Architekt**

II. Benjamín Brádňanský a Vít Halada, fot. Hertha Hurnaus, archív a kolektív, graf. úprava Kateřina Koňata Dolejšová, vyd. Birkhäuser Verlag GmbH v spolupráci so Slovenskou národnou galériou a Vysokou školou výtvarných umení v Bratislave, tlač Tiskárna Helbich, a.s., Brno

I. Melicherčík: **Zberateľ. Príbeh bez konca**

Fot. Ivan Melicherčík, Martin Klímo a kolektív, graf. úprava Tomáš Vicen, vyd. a tlač i+i print spol. s r.o., Bratislava

f) Bibliofilské tlače

Kolektív: **25 rokov slovenskej známkovej tvorby**

Autori známok kolektív, graf. úprava Adrian Ferda, vyd. Slovenská pošta, a.s., Banská Bystrica v spolupráci s Ministerstvom dopravy a výstavby Slovenskej republiky, tlač Novart, s.r.o., Bratislava

G. Apollinaire: **Le Bestiaire – Bestiár – Zvieratník**

II. Peter Dunaj-Spily, fot. Peter Anderovský, graf. úprava Václav Houf, vyd. Duševné zdravie detí, o.z., Bratislava, tlač AG TYP, Kostelec nad Orlicí

g) Študijné práce poslucháčov výtvarných a polygrafických škôl

K. Veverková: **Baba Jaga**

II. Hedviga Gutierrez, graf. úprava Daniela Brunovská, vyd. Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, tlač BRISK PRINT, s.r.o., Bratislava

O. Kolembus: **Láska – Dvere**

II. a graf. úprava Oliver Kolembus, vyd. a tlač Stredná odborná škola polygrafická, Bratislava

Príbeh fotky

II. a graf. úprava Vittoria Stančíková, vyd. a tlač Súkromná stredná umelecká škola, Žilina

M. Hurbanová: **Psoézia**

II. a graf. úprava Marta Mészárosová, vyd. Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, tlač NEUMAHR tlačiareň s.r.o., Bratislava

D. Klocáňová: **Vnútro**

II., fot. a graf. úprava Dominika Klocáňová, vyd. a tlač Súkromná stredná umelecká škola, Žilina

M. Sládečková: **Zasa ty?**

II. a graf. úprava Mária Sládečková, vyd. Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave, tlač NEUMAHR tlačiareň s.r.o., Bratislava

Zvrat udalostí

II. a graf. úprava Tatiana Šišková, vyd. a tlač Súkromná stredná umelecká škola, Žilina

JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

Bienále ilustrácií Bratislava v Ženeve

Stála misia Slovenskej republiky pri Organizácii spojených národov v Ženeve v spolupráci s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti, dňa 30. 4. 2019 otvorila v Paláci národov výstavu dvoch kolekcií Bienále ilustrácií Bratislava.

Podujatie v Ženeve slávnostne otvoril generálny riaditeľ Úradovne OSN Michael Møller, ktorý vo svojom príhovore podčkoval SM Ženeva a BIBIANE za organizáciu výstavy. Poukázal tiež na význam vzdelávania detí a prepojenie BIB-u na akti-

vity UNESCO a zdôraznil právo detí na vzdelanie.

Zástupca stáleho predstaviteľa Slovenskej republiky pri OSN v Ženeve Igor Kucer vo svojom príhovore vyzdvihol dôležitosť vzdelávania detí a mládeže ako jeden z kľúčových faktorov pre posilnenie ich postavenia, schopnosti získať dôveru v samých seba, lepšie chápať okolity svet a uvedomiť si možnosti a zodpovednosť úlohy tvorcov vo svojom vlastnom živote a svojej vlastnej budúcnosti.

Zľava F. Pisano, M. Møller, I. Kucer a S. Broadhurst-Petrovická

Saša Broadhurst-Petrovická, zástupkyňa BIBIANY, prezentovala projekt BIBu, informovala o histórii a charaktere tohto súťažného medzinárodného výstavného projektu zameraného na umeleckú ilustráciu kníh pre deti. BIB bol predstavený ako jedno z najdôležitejších svetových podujatí v tejto umeleckej oblasti. Návštevníci si mohli prezrieť dve kolekcie BIB-u: Grand Prix BIB 1967 – 2017 a Cena Detskej poroty BIB 1993 – 2017.

Riaditeľ knižnice OSN v Ženeve Francesco Pisano zdôraznil vo svojom príhovore význam prezentácie národných kultúrnych podujatí na pôde OSN, označil ich ako mimoriadne dôležité formu kultúrnej diplomacie a zároveň bol veľmi po-

tešený, že výstava BIB-u mohla byť prezentovaná v takom atraktívnom výstavnom priestore, ktorým prejde viac ako 4000 ľudí denne.

Na otvorení výstavy sa zúčastnili zástupcovia diplomatických zborov, účastníci zasadnutia okrúhleho stola OPIC, pracovníci úradovne OSN a zástupcovia krajanskej komunity.

Výstava bude v Paláci národov v termíne od 29. 4. 2019 do 10. 5. 2019.

Slovensko výstavu spája s 30. výročím Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj s 5. výročím jeho protokolu o procedúre oznámenia a snahou o napĺňanie trvalo udržateľných cieľov OSN, osobitne práva na vzdelenie.

Saša Broadhurst-Petrovická

BIB 2017 v Južnej Kórei

Vďaka spolupráci s NAMI ISLAND v Južnej Kórei sme v apríli sprístupnili výstavu Ilustrátori ocenení na BIB 2017 v Seoul Forest Galleria Foret – The Seouliteum v Soule. Pod názvom Magical World of Contempporary Pictures Book Illustrations (Magický svet súčasnej ilustrácie kníh) tu boli vystavené aj víťazné ilustrácie NAMI CONCOURS 2019 a ilustrácie držiteľa Ceny H. Ch. Andersena za rok 2018 Igora Olejnikova.

Slávnostné odovzdávanie cien NAMI ISLAND 2019 sa uskutočnilo v rámci festivalu NAMBOOK 2019 s názvom Life is a Fairytale (Život je rozprávka). Sprievodnými aktivitami podujatia bolo množstvo tvorivých dielní, divadelných predstavení a čítanie kníh pre deti. Tiež sa tu konal medzinárodný ilustrátoriský seminár The World of our Immagination Vol 2 (Svet našej imaginácie 2) pod vedením víťazov súťaže NAMI CONCOURS.

Viera Anoškinová

Ilustrátor Igor Olejnikov

2. apríl - Medzinárodný deň detskej knihy

sa slávi v deň narodenia veľkého rozprávkara, dánskeho spisovateľa Hansa Christiana Andersena (2. 4. 1805 – 4. 8. 1875).

Podnet k oslavám tohto dňa dala v roku 1967 medzinárodná mimovládna organizácia UNESCO IBBY – International Board on Books for Young People (Medzinárodná únia pre detskú knihu). Jej cieľom je združovať organizácie a jednotlivcov z celého sveta v záujme podpory vydávania a rozširovania hodnotných detských kníh. Oslavy Medzinárodného dňa detskej knihy pripravujú jednotlivé národné sekcie IBBY. Každý rok napiše známy spisovateľ posolstvo určené všetkým deťom na svete a ilustrátor navrhne plagát.

Slovensko malo patronát nad celosvetovými oslavami v rokoch 1986 a 2006. Gestorom osláv Medzinárodného dňa detskej knihy v roku 2019 je Litovská sekcia IBBY. Posolstvo deťom **Knihy nám pomáhajú spomalíť** napísal a plagát na vrhol Kęstutis Kasparavičius.

KNIHY NÁM POMÁHAJÚ SPOMALIŤ

Ponáhľam sa!... Nemám čas!... Dovedenia!... Tieto slová počujeme takmer každý deň, a to nielen v Litve, krajine uprostred Európy, ale na rôznych miestach po celom svete. Rovnako často počujeme, že žijeme v uponáhľanej dobe zhonu a zahlcovania sa informáciami.

Ak si však do rúk vezmete knižku, takmer okamžite pocítíte zmenu. Zdá sa, že knihy majú nádhernú schopnosť – pomáhajú nám spomalíť. Len čo si otvoríte knihu a ponoríte sa do jej po-kojných hĺbek, prestanete sa báť, že veci presvištia okolo vás šialenou rýchlosťou a vy nič neuvidíte. Zrazu začnete veriť, že sa nemusíte naháňať urobiť nejakú neodkladnú prácu, ktorá v konečnom dôsledku nemá veľký význam. V knihách sa veci dejú potichu a po poriadku. Možno preto, že sú strany očíslované, a možno preto, že jemne svojsky zašelestia, keď v nich listujete. V knihách sa udalosti z minulosti po-

kojne stretávajú s tými, ktoré ešte len majú prísť.

Vesmír kníh je doširoka roztvorený. Originálne prepája realitu s obrazotvornosťou a fantáziou a niekedy uvažujete, či ste to čítili v knihe, alebo skutočne zažili... Všimli ste si krásu kvapiek padajúcich zo striech, keď sa roztápa sneh? Aký príjemný je pohľad na susedov mür obrastený machom? Fakt, že bobule jarabiny sú nie len krásne, ale aj horké... odkiaľ to viete? Z kníhy? Či zo života? Stalo sa to v knihe? Alebo ste naozaj ležali v letnej tráve či sedeli s prekríženými nohami a dívali sa na oblaky plávajúce po oblohe?

Knihy nám pomáhajú neponáhlať sa a spomalíť. Učia nás väčšej vnímavosti a pozývajú nás, či dokonca „nútia“ na chvíliku si posedieť. Zvyčajne pri čítaní kníh sedíme, či nie?

A je tu aj ďalší zázrak! Keď čítate knihu, kniha číta vás. Áno, kniha vedia čítať! Čítajú vaše čelo, obochie, kútiky úst, pery, ako sa pohybujú smerom nahor a nadol... ale predovšetkým – kniha čí-

tajú vaše oči. A dívajúc sa do vašich očí – vidia.

Ved' viete, čo vidia!

Som presvedčený, že knihy sa nikdy nezačnú nudit, keď sú vo vašich rukách. Ten, kto má z čítania radosť, dieťa alebo dospelý, je oveľa zaujímavejší ako niekto, kto sa o knihy nezaují-

ma, kto sa stále preteká s časom, kto si nevšíma okolie, ktoré ho obklopuje a nikdy nemá čas sa zastaviť, posiedieť...

Na Medzinárodný deň detskej knihy všetkým nám prajem:

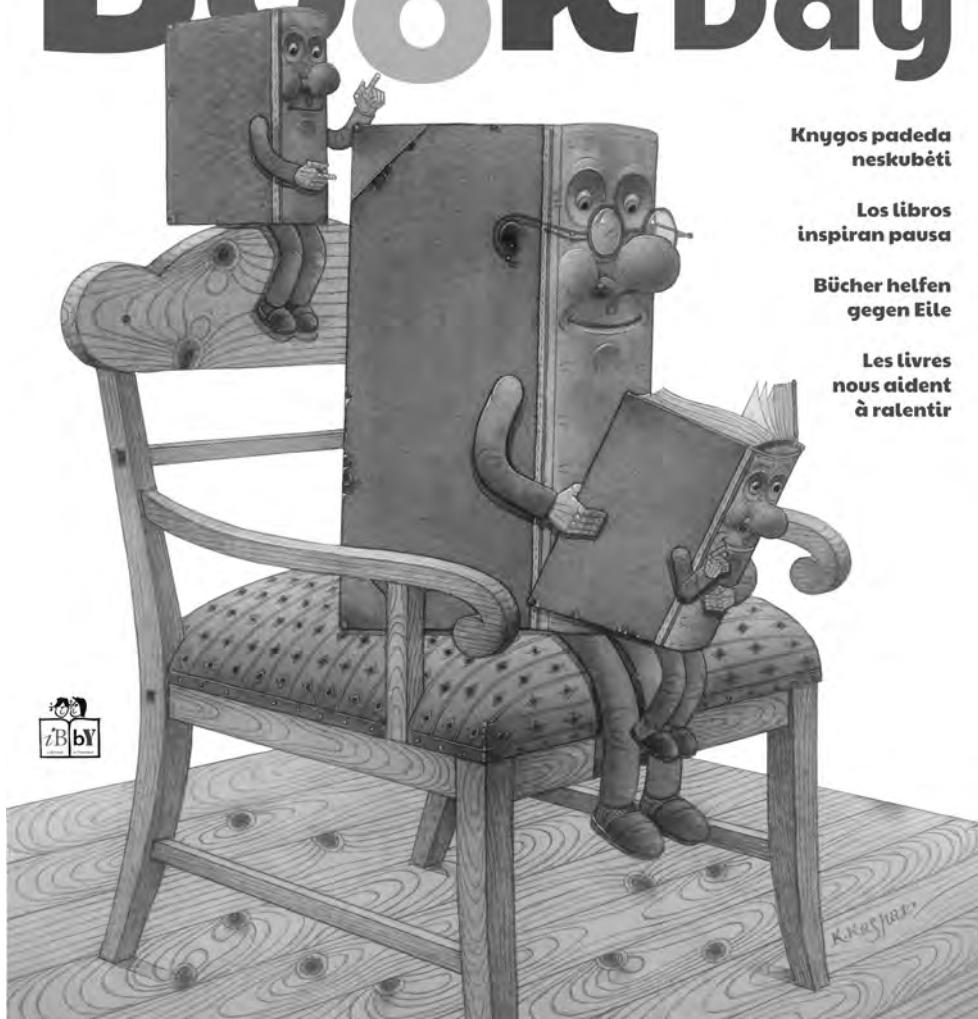
Nech sú zaujímavé knihy pre čitateľov a zaujímaví čitatelia pre knihy!

International Children's Book Day

Books Help us to Slow Down

iBbY INTERNATIONAL BOARD ON BOOKS FOR YOUNG PEOPLE

2 April 2019

Knygos padeda
neskubėti

Los libros
inspiran pausa

Bücher helfen
gegen Eile

Les livres
nous aident
à ralentir

NIKOLA ARONOVÁ

Posledný dar Zvuku

Bratislava, Verbarium, 2018, il. Nikola Aronová, 42 s.

V roku 2018 vydavateľstvo Verbarium vydalo knižný debut mladej autorky Nikoly Aronovej, ktorá si knihu sama ilustrovala. Nejde však o jej prvé knižné ilustrácie, predtým ilustrovala najnovšie vydanie kultového titulu *Dievčatko Momo a stratený čas* (vyd. Verbarium, 2018) od Michaela Endeho. *Posledný dar Zvuku* je symbolická rozprávka, v ktorej Aronová originálnym spôsobom predstavuje vznik vesmíru, hviezd, galaxií, a teda aj Zeme, čo následne vyúsťuje do vzniku zvierat a ľudí. Témou pripomína rozprávku Daniela Pastircáka *O kresbe, čo ozila* (2014), avšak autorka tvorivo pracuje s inou skupinou motívov.

V celom texte sa hravo variuje motív zvuku, príbeh je premyslene kreovaný na protikladných symbolických postavách Zvuk a Hluk, ktoré sa usídlia na planéte Zem. Funkčne sa teda pracuje s estetickou kategóriou krásneho a škaredého, pričom krásne je predovšetkým zastúpené eufonickými prírodnými tónmi a škaredé najmä kakofonickými tónmi moderných vynáleزوў človeka, ako sú autá či motorové plyny ničiace prírodu: „*brrím, tututu, hmmm, cink, tik tik tik, vŕŕí, bim bam, píp*“ (s. 33). Samotný text, ako aj ilustrácie pôvabne poukazujú na krásu a monumentalitu prírody a jej význam pre človeka, preto text možno interpretovať aj cez environmentálny prístup.

Antropomorfizovaní Zvuk a Hluk majú tvarivú silu, prostredníctvom ktorej vkladajú tóny do sveta, „*aby to nebola pastva len pre oči, ale aj pre uši*“ (s. 7), a to z prírodnej sféry (rôzne podoby zvuku vody a vetra: „*hvízda-júci vetrik, zavýjajúci vetrisko, šuchot lístia*“, s. 11), zo živočisnej ríše („*vŕŕí, huhúúú, čvi-*

rik-čvirik, ssss, hav-hav a mňau-mňau, múúú a bééé“, s. 15) a ľudského spoločenstva. Okrem vzniku sveta sa so vznikom človeka náznakovo zobrazujú aj dejiny ľudstva, čiže v texte je implicitne prítomná aj informatívna funkcia.

Približne v polovici príbehu si ide po zdĺhej a ťažkej práci oddýchnuť Zvuk, a tak sa do popredia dostáva postava Hluku, ktorý dovtedy len „*odpočíval a flákal sa*“ (s. 18). Po zobudení Zvuku dochádza k boju medzi Zvukom a Hlukom, zosobneným dobrom a zlom, čo sa preklopilo aj do sveta ľudí, ktorí taktiež medzi sebou začnú bojovať. To môže odkazovať na svetové vojny a prevahu H/hluku vo svete: „*rinčanie zbraní, búchanie kladív do kovadlín, bolestivé erdžanie skrotených koní, nárek zvierat zavretých v klietkach*“ (s. 26). Boj sa končí tragicky, Zvuk je prehlušený Hlukom, čím dochádza aj k narušeniu rovnováhy medzi prírodou a človekom. Autorka tak nepriamo cez alegorický príbeh kritizuje súčasný stav postmodernej spoločnosti: „*Zabudli len tak počúvať vodu, vietor a spev vtákov*“ (s. 34).

Napriek výhre zla nad dobrom Aronová dáva v závere nádej v podobe prírody nezasiahnutej negatívnym vplyvom človeka: „*Potoky a rieky ešte stále zurčia, voda ešte stále ticho kvapká, vietor ešte stále fúka, vtáci ešte stále trilkujú*“ (s. 36) a posledným darom Zvuku pre človeka, ktorým je Ticho. To však človek musí nájsť sám, napríklad na vrchole hory, čo určite potvrdí aj samotná autorka, ktorej koničkom je horolezectvo, ako sa píše na konci knihy. Motív vrchu sa preklopil aj do ilustrácií, ktoré súce pôsobia chladnejšie, dominoje v nich sivozelená farba, ale dotvárajú predstavu krásy a veľkoleposti prírody.

Titul je určený recipientovi od troch rokov, avšak odporúčaný vek čitateľa by bolo potrebné posunúť vyššie predovšetkým z dô-

vodu abstrakcie textu a dostatočného porozumenia posolstva. Najmä začiatok príbehu bude pravdepodobne náročnejší, pretože sú v ňom nahromadené viaceré preňho asi neznáme termíny ako *hmota*, *energia*, *desať percent mozgovej kapacity*, *časová os či vákuum* (s. 5 – 6). Tie však rodič môže vysvetliť a potom už bude plynulo postupovať príbeh, ktorý čitateľa určite zaujme personifikovanými javmi – nezvyčajnými postavami. Textu možno okrem toho vyčítať záver, ktorý sa vyznačuje nadnesenosťou a priamejším didaktizmom: „*Ticho, ktoré by ich naučilo konečne sa zastaviť a stísiť. Ticho, ktoré by ich naučilo počúvať svoje vnútro, ako aj načívať svojim blízkym*“ (s. 40).

Kniha *Posledný dar Zvuku* pôsobivo predstavuje širokú paletu tónov, preto implicitne a pozitívne môže formovať tak detského, ako aj dospelého čitateľa; subtilne totiž podnecuje k zvýšenej citlivosti voči zvukom a krásam prírody a k uvedomieniu si významu ticha v súčasnej pretechnizovanej a hlučnej spoločnosti. Stísiť sa teda môžeme aj prostredníctvom čítania tejto dvojdomej rozprávky s aktuálnym posolstvom.

DÁVID DZIAK

JOZEF KRAJČI

Diamant v hrude nezhnije – Adamas in glæba non putrescit

Bratislava, Paneurópska vysoká škola, 2018,
515 s.

Pripomínanie starých práv je už so zreteľom na neprestajnú výmenu generácií vždy aktuálne, ale v súčasnej situácii možno až akútne. Potvrzuje to zhromaždenými výrokmi aj ne-

všedná publikácia s iskrivým názvom *Diamant v hrude nezhnije* a s jeho paralelným latinským vyjadrením *Adamas in glæba non putrescit*, doplneným vysvetľujúcim – rovnako obrazne ladeným – podnadpisom *Latinské duchovné diamanty*, ktoré v hrude časov nezhnili. Autor sa týmto názvom vedomie hlásí k slávneemu záverečnému odkazu z básnickej skladby *Marína*, pochádzajúcej od veľkej osobnosti slovenskej poézie Andreja Sládkoviča, ktorý sa svojou poetickou hlbkou a osobitne svojím neopakovateľným básnickým jazykom okrem iného výdatne príčinil aj o všeobecné prijatie a definitívne víťazstvo štúrovskej spisovnej slovenčiny v dramatických 40. rokoch 19. storočia. Kniha *Diamant v hrude nezhnije* napriek hlbke a trvanlivosti prinášaného posolstva nepatrí – najmä u nás – medzi také, na ktoré by sa stalo pred kníhkupectvami v rade (ani by som to nespomínať, keby som to nebol zažil kedysi na začiatku 70. rokov 20. storočia v bývalom sovietskom Leningrade), no nepochybne sa zaraďuje medzi také, čo robia dobré meno celej slovenskej kultúre a v dosiahnutých vrcholoch potvrdzujú jej duchovnú zrelosť.

Na skoncipovaní a vyjdení tohto diela má zásluhu autor predovšetkým svoju invenčiou, systematickostou, neúnavným hľadaním a zhromažďovaním aj vysvetlovaním vzácného dedičstva tvoriaceho základ európskej aj svetovej kultúry. Autor pri tvorbe svojho diela bol vedený šlachetnými pohnútkami, keď sa chcel zaslúžiť o sprístupnenie veľkého počtu „duchovných diamantov“ práve súčasnému slovenskému čitateľovi; ako o týchto diamantoch sám píše na s. 20 svojej knihy: „Žiaria a skvejú sa svojou duchovnou krásou, a to možno tak, že ich lesk a jas nás často až oslepuje. Ich duchovná hodnota nám pomáha poznávať pravdu o človeku, prispieva nám k lepšej orientácii vo všeobecne platných

morálnych zásadách a nabáda nás na obnovu nových kvalít dôstojného ľudského života.“

Pravdaže, dielo svojimi odbornými aj ľudskými dimenziami, či už priamo alebo nepriamo, zainteresovalo do utvorenia konečnej podoby mnohých ďalších tvorcov: autor s osobitnou vďakou a úctou spomína predovšetkým svojich stredoškolských a vysokoškolských učiteľov latinčiny a gréčtiny Leonarda Lanáka, doc. Jána Froncza a najmä doc. Dr. Jozefa Šulhana, ktorí uňo vzbudili aj ďalej rozvíjali a upevňovali lásku a úctu k latinčine a podporovali jeho rozhodnutie prispievať k ďalšiemu pôsobeniu aj šíreniu antického odkazu v našej kultúre vo všeobecnosti. S vďakou pripomína aj korektorku latinských textov Dr. Annu Koniarovú. Je príjemné čítať autorove slová vďaký adresované aj priateľom a známym, ktorí ako nevyhnutné „ľudské „okolie“ autora radami a povzbudzovaním tiež svojím dielom prispeli ku skoncipovaniu aj knižnému vydaniu takého náročného diela. V úvode publikáciu vyprevádzajú na cestu viaceré známe osobnosti z rozličných oblastí nášho národného života. Na konci knihy sa predstavuje aj sám autor, Dr. h. c. prof. ThDr. Jozef Krájačí, PhD. (narodený roku 1941), pôvodca viacerých knižných diel z oblasti cirkevných dejín, cirkevného a rímskeho práva a ďalších príbuzných disciplín, ďalej vyše dvesto odborných statí, ako aj vysokoškolských učebných textov, známy vysokoškolský pedagóg, pôsobiaci na viacerých slovenských univerzitách a vykonávajúci v rámci svojho univerzitného pôsobenia aj početné závažné vedecko-organizačné povinnosti.

Jadrom publikácie sú stovky či aj tisícky slávnych výrokov od známych, ale aj sporných či priamo neznámych autorov od najstarších gréckych filozofov až po stredovekých mysliteľov účinkujúcich v 16. – 17. storočí, ktorí

svojím dielom tiež pomáhali niesť aj rozširovať vznešené antické posolstvo až po dnešné časy. Táto časť diela má podobu slovníka, v ktorom sú v abecednom poradí podľa začiatocnej hlásky a písmena prvého slova výroku v latinčine jednotlivé výroky usporiadane na vecnom princípe. Kostru vlastnej slovníkovej časti publikácie tvorí týchto šesť kapitol so slovenským a paralelným latinským názvom či vysvetlením latinského názvu: I. *Latinská klasika o človeku - de homine*; II. *Vnútorný svet človeka - homo et forum internum*; III. *Vonkajší svet človeka - homo et forum exterum*; IV. *Zaradenie človeka v spoločnosti - ordinatio hominis in societate*; V. *Život a jeho prejavy - vita et eius significationes*; VI. *Životné konfrontácie s písmom - confrontatines vitae cum scriptura*. Vnútri každej kapitoly nasleduje ďalšie členenie podľa užších vecných kritérií; tak povedzme I. kapitola sa člení na 23 podkapitol, nazvaných prevažne podľa ľudských vlastností a stavov, pričom aj tu sa popri slovenskom názve pravidelne uvádzá aj jeho latinský ekvivalent, a to vždy s odkazom na človeka, napríklad: 4. čistý - *homo purus*, 5. dobrý - *homo bonus*, 6. hlúpy - *homo stultus*... V rámci týchto podkapitoliek sa zaznamenajú jednotlivé výroky usporiadane abecedne podľa prvej hlásky a písmena začiatocného slova v latinčine. V jednotlivých heslových statiah sa za latinským znením uvádzá jeho slovenský preklad, často sprevádzaný ešte dodatočným výkladom. Pod ním nasleduje meno autora daného latinského výroku, pravdaže, keď je zistiteľné či dokázateľné, a dielo, z ktorého je citát vybratý (často v skrátenej podobe). V početných prípadoch autor pod týmito informáciami prináša aj vybraté obsahovo jadrové slovo z latinského citátu so základnými gramatickými údajmi a jeho slovenský ekvivalent či aj viaceré významovo príbuzné ekvivalenty. V mnohých

takýchto heslových jednotkách tohto slovníka autor prikladá aj niekoľko takýchto významovo výrazných latinských slov. Tým takýto vecný slovník, približujúci klasické výroky v latinčine a ich preklad v slovenčine, zároveň čiastočne slúži aj ako príležitostný preklado-vý latinsko-slovenský slovník.

Uvedené informácie sú odlišené nielen priestorovo tým, že sú v rozličných riadkoch, ale aj typom písma: latinský text je vysádzaný veľkým polotučným písmom, slovenský preklad obyčajnou kurzívou a meno autora s dielom, ako aj prípadné vybraté latinské slová s výkladom zasa nonpareillom. Na ukážku uvedieme (v zjednodušenej podobe) niekoľko heslových jednotiek zo IV. kapitoly z 1. časti s názvom *Spoločnosť – Societas: SACRA POPULI LINGUA EST / Reč ľudu je posvätná (aj jazyk ľudu) / Seneca st. – Controv. I / t. j. Controversiae, I. kniha/* (s. 282) – NULLA POTESTAS LONGA EST / Žiadna moc netrvá dlho (nič netrvá večne) / Ovídius – Met. II. 416 /t. j. Metamorphoses, II. kniha + strana/ / longus, a, um – dlhý, vysoký (s. 283) – OMNIA SERVILITER PRO DOMINATIONE / Všetko sa korí pred mocou (pred panstvom) / Tacitus – Annales / servio, ire – slúžiť, otrociť, konáť otrocké služby / serviliter – otrocky (s. 283).

Rozhodujúcu časť diela (s. 22 – 453) zaberá slovníkové usporiadanie zhromaždených výrokov podľa vecného kritéria, čo len potvrzuje dlhodobú náročnú prácu autora, lebo ani naplnenie požiadaviek vecného kritéria nie je vždy jednoduché, keďže ako obsahovo jadrové slovo výroku možno zvoliť aj iné slovo či slová. Výsledná podoba diela je však prehľadná a umožňuje spoľahlivú orientáciu v zhromaždených výrokoch podľa ich obsahovej dôležitosti. Okrem slovníkovej časti kniha zahŕňa viaceré ďalšie cenné súčasti, svedčiače o jej dobre uváženej koncepcii. V úvode diela autor zaradil svoju prehľadovú stať

s názvom *Osobitný význam latinčiny* (s. 11 – 21), v ktorej prináša základné všeobecné relevantné informácie o latinskom jazyku, o jeho používaní v Rímskej ríši, o historických osudoch latinského jazyka od jeho vzniku (alebo skôr od jestvovania písomných dokladov naď – približne od roku 650 pred Kr.) a o jednotlivých etapách jeho vývinu; autor osobitne spomína predliterárne obdobie, archaické obdobie, klasické obdobie, strieborné obdobie a úpadkové obdobie vo vývine latinčiny, zavŕšené približne v polovici 6. storočia po Kr., keď spisovnú latinčinu postupne nahradza ľudová reč a na báze takzvanej vulgárnej latinčiny vznikajú viaceré novodobé románske jazyky.

Pravdaže, latinčina práve pre takéto historicky nadobudnuté priamo exkluzívne spoločenské postavenie nezanikla bezprostredne so zánikom Rímskej ríše a na svojej novej ceste pokračuje v stredoveku ako oficiálny úradný jazyk, jazyk panovníckych dvorov, kláštorov a škôl, stredovekej latinskej literatúry, ako jazyk vzdelancov a najmä ako jazyk katolíckej cirkvi. Posiaľ trvá výnimočné postavenie latinčiny vo viacerých vedných odboroch, ako je medicína, právo, teológia, biológia či historiografia. Na základe viacerých súčasných pozitívnych signálov autor verí v renesanciu latinčiny aj v súčasných podmienkach spoločenského vývinu, v jej pozitívne pôsobenie v spoločnosti a z knihy vidieť, že tejto viere podriadił aj svoju mnohorocnú prácu so sprostredkovanými latin-skými citátmi; ako sám píše na s. 20 svojho diela: „Veľké množstvo citátov je akýsi kontroverzaný výťažok z nekonečných zásob intelektuálneho dedičstva, ktoré aj z úcty k našim koreňom nesmieme opomínať. Práve naopak, je našou povinnosťou ho z trezorov vzdelenosti vynášať a obohatovať ním súcas-

nosť, lebo často jediným duchaplným citátom v okamihu môžeme pochopiť celok.“

Informačne neobyčajne dôležitou súčasťou diela je aj záverečná časť, nazvaná *Citovani autori a ich diela - Auctores commemorati eorumque opera* (s. 454 – 497) a uvedená priam symbolickým citátom *Nemo ignavia immortalis factus est*, v slovenčine *Nikto sa lenivostou nestal nesmrteľným* (s. 452), pochádzajúcim od význačného rímskeho historika Sallusta a. Na takmer 50 stranach tu autor prináša portréty vyše 60 osobností a predstavuje diela (napríklad *Sväte písma*), z ktorých pochádzajú zhromaždené citáty, a pri osobnostiach uvádza aj súpis ich diel.

Publikácia Jozefa Krajčího *Diamant v hrude nezhnije* je významným príspevkom pri podpore úsilia o renesanciu celospoločenského záujmu o klasické jazyky a osobitne o latinčinu, ako aj o literatúru napísanú v týchto jazykoch. No ešte dôležitejší rozmer tejto knihy vidíme v súhrnnom priblížení antického aj vývinovo neskoršieho duchovného posolstva v podobe zhromaždených slávnych výrokov a sprostredkúvaného literatúrou napísanou v týchto jazykoch. Popri vzácnnej obsahovej stránke dielo zaujme aj svojou nevšednou výtvarnou a grafickou stránkou.

JÁN KAČALA

PETRA HILBERT

Pepína z Longitálu

Bratislava, SLOVART, 2018, il. Maria Makeeva, 144 s.

Kniha *Pepína z Longitálu* je druhým a zároveň posledným autorským dielom spisovateľky a ilustrátorky Petry Hilbert, ktorá „sa zmenila na motýľa“ skôr, než knihu stihla vydáť.

Kniha sa začína krátkym predstavovaním Tamary Šimončíkovej Heribanovej, vďaka ktorému sa dozviedáme o smutnom príbehu Petry Hilbert i o tom, ako samotná kniha vznikala. „Držíte v rukách spomienkovú knihu a ono je to celkom opodstatnené, pretože keď človek fyzicky odchádza, teda keď je jednou nohou na ceste do neba a dvoma ešte na zemi, (dá sa to výbec? Áno, dá!) vtedy sa stáva, že zo seba daruje všetko“ (Tamara Heribanová Šimončíková, s. 11).

Pepína z Longitálu je autobiografickou spomienkovou knihou, ktorá má potenciál osloviť rovnako detského, ako aj dospelého čitateľa. Nevšedno všedné dobrodružstvá malej Pepíny prenesú detského čitateľa do sveta fantázie, zatiaľ čo v dospelom čitateľovi vyvolajú nostalгické spomienky na vlastné detstvo. Prostredníctvom rozprávania osemročnej Pepíny autorka vyjadruje krásu detstva, ktorá spočíva v bezstarostnom objavovaní nevšednosti spočívajúcej v každodenných maličkostach. Pepína žije v dome na kopci spolu s otcom spisovateľom, mamou novinárkou, mladšou sestrou Paulínou a starkou Katinou, ktorá sa k nim prisťahovala, aby pomohla jej rodičom. Na pozadí príbehov z Longitálskej doliny nám autorka odkrýva posolstvo o tom, že detstvo môže byť krásne a čarobné aj vtedy, keď nie je všetko úplne idylické. Kamenný dom s tajomnou záhradou na streche tvoria celý svet malého dievčatka, ktoré je kvôli pracovnej výťažnosti rodičov odkázané samo na seba, vďaka čomu postupne objavuje čaro slobody. Významné miesto v Pepíninom živote zohrávajú aj svojskí susedia, ktorí sú priamymi účastníkmi jej každodenných dobrodružstiev. Sused Profesor zachráni Pepínu pred búrkou a daruje jej šteniatko, suseda Irma Zuckermanová odhalí Pepíne tajomstvo pokladu spod lípy, pani Švédska v kockovaných šatách jej prezradí, že chová holuby,

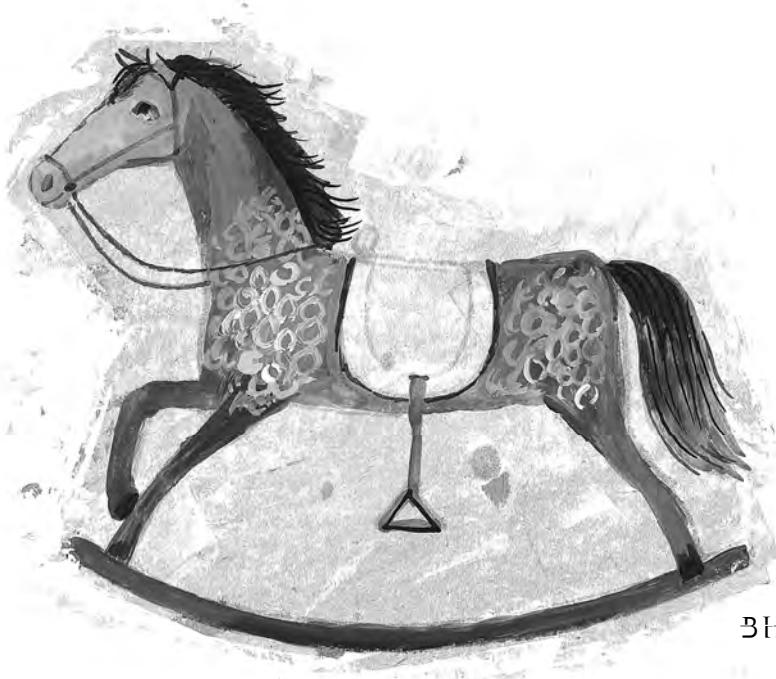
a dokonca i to, kam chodí každé ráno s plnými taškami, a susedia Humbugovci prinesú Pepíne a jej rodine do života neprijemnosti, no zato i veľa radosti. Mená jednotlivých postáv autorka tvorí na základe ich charakterových vlastností a povahových črt.

Dejová línia knihy je vyskladaná z rôznych momentov autorkinho detstva, ktoré sú po prepletané bohatými opismi prírody a architektúry. Rozprávanie malej Pepíny je doplnené o neobyčajné zážitky zo života starkej Katinky, ako aj o líniu rozprávania otca Ferdinanda, ktorého výprava do ďalekej Afriky zmenila na nepoznanie. Prostredníctvom autentického podania jednoduchých príbehov prežívame s Pepínom letné prázdniny, zimnú sánkovačku, vianočnú atmosféru i výpravu do Afriky. Prevrstvené opisy prostredia nás prenesú do doliny v priestore Longitálu, do divotvornej záhrady na streche kamenného domu či na „*Smutný kopec*“. Aj napriek tomu, že autorka v knihe využíva množstvo podrobnych opisov prostredia, obraznosť a poetic-

kosť diela je zachovaná. Celé dielo je popretkávané metaforami a snovými obrazmi malej Pepíny, vďaka ktorej sa stretávame s Múzou, otvárame balík plný motýľov, dozvedáme sa o láskavých menách a lúčime sa s rozkvitnutou mamou (metaforické zobrazenie smrti).

Kniha Petry Hilbert čitateľovi neponúka pohľad na detstvo iba v jeho ideálnej podobe, ale ukazuje mu ho také, aké v skutočnosti je (zobrazuje nudu, smútok, problémy, smrť), vďaka čomu pôsobí realisticky a uveriteľne. Príjemnú atmosféru knihy výborne dopĺňajú ilustrácie Marie Makeevy z Ruska. Ilustrácie sú inšpirované fotografiemi z detstva Petry Hilbert, čo posilňuje výpovednú hodnotu i spomienkovosť diela. Tvar ilustrácií a ich orámovanie napovedá, že boli inšpirované rodičinnými fotografiemi. Prepracované obrázky, nesúce sa prevažne v tónoch červenej, zelenej a modrej farby, približujú postavy z jednotlivých príbehov a ponúkajú pohľad na svet prostredníctvom Pepíniňskych očí.

SIMONA BALOGOVÁ

JURAJ MARTIŠKA / Tôňa Revayová: Rok Štvrtka ohňiváka

VÝSTAVY V BIBIANE

KALIGRAFIA = KRASOPIS

Výstava o kaligrafii je vlastne výstavou o krasopise. Predstavuje ho tak, ako písmo vznikalo počas stáročí v rôznych častiach sveta. Návštevníci si budú môcť napísať text v klinovom písme, poskladať obrázkové vety z hieroglyfov alebo si precvičiť ozdobné písanie štetcom či zrezaným perom. V krajinie pisárov navštívia hradnú pisáreň, púštny stan arabského pisára i pagodu čínskeho písmomaliara. Pre tých, ktorí ešte nevedia písat, je pripravená naša najznámejšia abeceda – Maľovaná abeceda, ktorú pre deti napísal Ján Smrek. A pokial by sa niektorí chceli s krásnym písaním zoznámiť podrobnejšie, naplánované sú aj tvorivé dielne v ateliéri.

Scénár a dramaturgia – I. Abrahamfyová, výtvarno – priestorové riešenie a technické riešenie – K. Abrahamfyová, grafika – L. Repková, ilustrácie – A. Wagnerová

Termín: 24. 5. – 22. 9. 2019

O BAUHAUSE A MALÝCH DIZAJNÉROCH

V roku 1919 bola v nemeckom Weimare založená škola s umelecko-remeselným zameraním, ktorá dodnes ovplyvňuje stredné i vysoké školstvo v celej Európe. V tejto škole nazvanej Bauhaus boli položené základy výtvarno-technického odberu, dnes všeobecne známeho ako dizajn. Autori výstavy o Bauhouse a malých dizajnéroch sa touto školou inšpirovali a pripravili pre deti „dielničky“, v ktorých sa budú môcť zahrať na malých návrhárov, vyskúšať si kostýmy dadaistického diadielka, poskladať abstraktné obrázky, vystavat funkcionalistický dom a skúsiť si skonštruovať vlastné auto.

Námet a výtvarno-priestorové riešenie – R. Bezák, scenár a dramaturgia – I. Abrahamfyová

Termín: 26. 2. – 1. 9. 2019

SÚČASNÁ SLOVENSKÁ ILUSTRÁCIA

Nominačná výstava slovenských ilustrátorov na BIB 2019

Termín: 20. 6. – 28. 7. 2019

SUMMARY

The introductory articles in the present issue of the journal were presented as papers at the academic conference on „Literary, Illustration, and Dramatic Production for Children and Young People in 2018.“

In her article „*Detstvo a dospevanie v žánrových, tematických a hodnotových variáciách*“ („Childhood and Adolescence in Genre, Thematic, and Value Variations“), **Zuzana Stanislavová** assesses original prose published in 2018. She asserts that 2018 was very fruitful with respect to the genres of public prose for children and young people. A relatively high number of new books was published. Varying in artistic quality, they included works that more or less interestingly and inspiringly explored the themes of family, school, friendship, love, leisure, child's plays, and sadness. The publications under consideration here attest that contemporary authors are very familiar with the world of today's children and can, through children's story, address many problematic aspects of today. The 2018 book production for children and young people reaffirmed that the illustration production by our graphic artists represents a full-fledged part of the world illustration „multiverse“. **Iveta Gal Drzewiecka** compares „*Stálice a mladé hviezdy slovenskej ilustrácie v roku 2018*“ („The Spheres and Rising Stars of Slovak Illustration in 2018“) to a sky full of stars. Even in 2018 we had a chance to observe on this sky the radiance of the spheres that circulate on well-known orbits. However, one could also observe the emergence and promising „winking“ of new rising stars or unexpected astronomic phenomena. If we seek to enter the magical world of graphic artist **Juraj Martiška**, **Viera Anoškinová** in her article „*Krehký humor v ilustráciách Juraja Martišku*“ („Delicate Humour in the Illustrations of Juraj Martiška“) recommends us to get rid of all „adult“ ideas, striving to perceive his illustrations through the pure mind of a child. Thus, we can enter a magical garden where everything becomes possible – and, above all, it is a domain of fantastic tranquillity. In his illustrations, one can find both ordinary and complex stories. His characters live through unbelievable adventures and one typical feature of Juraj Martiška's work is humorous elements that are to be discovered in each of his illustrations. Despite the fact that Czech literature for children and young people developed in 2018 in continuity with the previous period, drawing upon the models approved by the readers, **Milena Šubrtová** assessed **Czech literature for children and young people in a year of „fateful eights“**. She focused on the works that explore the Czech history interwoven with the fateful milestones that surfaced in relation to contextual and social topicality. We are going to stay in the Czech Republic for a bit longer. Private theatre has a long-standing tradition here, being a separately developing branch of theatre that has much to offer to the audience in terms of theme, genre, and stage production. This topic is explored by **Miroslav Jindra** in his „*Tematika inscenácií na pěhlídkách amatérského divadla: dětská scéna 2019 a Špil-Berg 2019 v Brně*“ („The Theme of Stage Productions in Private Theatre Competitions: The 2019 Children's Stage and the 2019 Špil-Berg in Brno“).

At Days of the Children's Book festival in Trnava this year, **Toňa Revajová** interviewed the director of the Trnava Library, participating authors and graphic artists as well as people

from the Ministry of Culture of the Slovak Republic, the Centre for Children's Literature, Reading, and SK IBBY. In her contribution you can learn how they evaluated **the festival of the children's book in Trnava**.

In 2018, we commemorated two anniversaries connected with Mária Jančová, namely, the 110th anniversary of her birth and the 15th anniversary of her death. **Magda Balogová** recalls this author, her life, and work in the article „*A mne slincom na svete je láska*“ („And Love is the Sun of the World for Me“).

Children's theatre still makes theatre play producers rather uneasy. Is the child theatre goer more, or less demanding that the adult? Do the stage production procedures and themes applied in the production for children have to differ from those used in the production for adults? These were the questions that the international academic conference on „*Theatre for Children: Points of Departure – Forms – Perspectives*“ tried to address. It took place on 26–27 April 2019 in Prešov. The topic for the article „*Tabu, archetypy a divák v detskom divadle*“ („Taboo, Archetypes, and the Viewer in Children's Theatre“) was examined by **Katarína Želinská**.

In the section *Letters from the Other Bank of the Morava River*, **Milena Šubrtová** reflects on **why images need books** („*Proč obrazy potřebují knihy*“). She reviews children's publications that address the question of why to attend and what to expect from galleries. She selects several titles from Czech and Slovak book production for children that seek to rid artistic galleries of the aura of intellectual exclusivity, presenting them to children as friendly zones where one can experience enriching encounters with art.

In the regular section of the Centre for Children's Literature, Reading, and SK IBBY, **Gabriela Mikulčíková** introduces another program that is part of the series for adults „*Cítame v priestore knihy*“ („We Read in the Space of Book“). This program focuses on reading with younger and older school-age children.

Book reviews for this issue were written by **Ján Kačala** (*Diamant v hrude nezhrnie* by Jozef Krajčí), **Simona Balogová** (*Pepínia z Longitálu* by Petra Hilbert), and **Dávid Dziak** (*Po-sledný dar Zvuku* by Nikola Aronová).

The **2018 Most Beautiful Slovak Books** overview not only informs us about the prizes awarded in this nationwide competition but also features the complete list of the Slovakia's most beautiful books in all categories.

The final pages of the journal traditionally belong to the information about **exhibits in BIBIANA**, an International House of Arts for Children. The exhibit **KALIGRAFIA = KRA-SOPIS** („Calligraphy = Penmanship“) (24 May – 22 September 2019) tells a story of how writing developed throughout centuries in various parts of the world. The exhibit **O BAUHAUSE A MALÝCH DIZAJNÉROCH** („Of Bauhaus and Little Designers“) (26 February – 1 September 2019) gives children an opportunity to take part in the workshops where they can become little designers, try on Dada theatre costumes, put together abstract images, and attempt to build their own car. The exhibit **SÚČASNÁ SLOVENSKÁ ILUSTRÁCIA** („Contemporary Slovak Illustration“) (20 June – 28 July 2019) is a nominee exhibit featuring BIB 2019 Slovak graphic artists.

